

Tampereen kaupunki

HIEDANRANNAN RAKENNETUN YMPÄRISTÖN SELVITYS

B: KARTANON JA SELULOOSATEHTAAN RAKENNUSKORTIT

Heiskanen & Luoto Oy
Kirsi Niukko ja Jari Heiskanen
28.01.2016

TILAAJA

Tampereen kaupunki

KONSULTTI

Heiskanen & Luoto Oy
Pyhäjärvenkatu 1
33200 TAMPERE

TYÖRYHMÄ

Jari Heiskanen, tutkija
Kirsi Niukko, tutkija

TOTEUTUSAJANKOHTA

8/2015 - 11.01.2016

1

NYKYTILAISET VALOKUVAT

Jari Heiskanen, Kirsi Niukko

HISTORIALLISET VALOKUVAT

Vapriikin kuva-arkisto
Tampereen kaupunginarkisto, TKA

KARTTA-AINEISTO

Tampereen kaupunginarkisto, TKA
Kansallisarkisto

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	3	11.Puutyöverstas, paja	42
2 Rakennusten kulttuurihistorialliset arvot	4	12.Sähköinstrumenttiosasto	46
3 Arvoalueet	4	18.Kuorimo	49
4 Rusthollin ja kartanon historiaan liittyvät rakennukset ja rakenteet 1700-luku – 1913	6	26.Massaosasto, sihtiosasto, muuntamo	53
1.Tehtaan pääkonttori, Lielahden kartano	7	27.Keittämö	53
47.Kartanon puutarha- ja puistorakenteet	12	13.Haihduuttamo	56
48.Historiallinen laituriinpaikka	14	21.Tutkimusosasto, talousrakennus	59
4.Makasiini	15	14.Tehtaan piippu	62, 74
5.Mankelihuone, arkisto	16	15.Valkaisimo, kuitulinja	63
6.Maakellari	17	16.Labra	66
7.Aitta	18	17.Kuivauskone	69
2. Virkailijoiden asuinrakennus, Jukola	19	23.Märkämassavarasto	69
3. Suunnittelukonttori	21	20.Voimalaitos	74
8. Insinöörikonttori, portinvartijan talo	23	19.Vedenpuhdistuslaitos	78
42. Nottbeckin hautakappeli ja hautausmaa	25	29.Spriitehdas	81
39. Vanha kylätontti	28	30.Ligniinitehdas (purettu)	84
45.Teivaalantie	30	31 Ligniinitehdas (purettu)	84
5. Lielahden teollisuusalueen rakennukset ja rakenteet 1913 – 2008	32	25.Hiertämö	85
9.Pumppaamo	33	24.Tuotevarasto	87
43.Möljä	35	32.Konehalli, veturitalli,Ronttila	89
28.Vaakahuone	37	44.Teollisuusraiteet	91
10.Vesitorni	38	37.Paloasema, keskusvarasto	92
38.Ruokala	40	33.Liettämö,puhdistamo	94
22.Väestönsuoja	41	34.Selkeytysallas	94
		35.Jättenpolttolaitos	96
		36.Rautavarasto	97

B: Kartanon ja selluloosatehtaan rakennuskortit

Johdanto

Tämän raportin sisältämä, Lielahden kartanon ja teollisuusalueen rakennusinventointiin liittyvä rakennuskohtainen tarkastelu käsittää yhteensä 48 inventointikorttia. Rakennusten numerointi noudattaa alueella kaupungin konsultille antamaa luetteloa. Rakennusten nimet viittaavat niiden viimeiseen käyttöön. Raportissa rakennukset on järjestetty maisemakokonaisuuksien ja teemojen, ei numerojärjestyksen perusteella. Kortin alkuosaan on liitetty rusthollin ja Nottbeckien kartanon historiaan (1700-luku - 1913) linkittyvät rakennukset ja rakenteet. Niiden jälkeen tulevat teollisuusaikaan (1913 – 2008) liittyvät rakennukset.

Rakennuskorttien tiedot on jaettu rakennustietoihin ja kulttuurihistoriallisten arvojen osioon. Tämän jälkeen on lyhyt kuvaus rakennuksen nykytilasta ja historiasta. Rakennustietoja käsittelevän osion alussa on rakennuksen asemakartta, jossa näkyvät moniosaisten rakennuskompleksien osat eriteltyinä. Kunkin rakennuksen kohdalla on lueteltu rakennuksen nykyinen ja historiallinen käyttö, suunnittelija, valmistumis- ja muutosvuodet sekä keskeiset ominais- ja erityispiirteet. Kulttuurihistoriallisia arvoja kuvaavan osion oikeanpuoleisessa palkissa määritellään kunkin rakennuksen rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo sekä muutoksensietokyky. Arvoluokat on merkitty vasemman puoleiseen palkkiin. Moniosaisissa rakennuskomplekseissa, kuten keittämö ja massaosasto (R26 ja 27) sekä Valkaisimo (R15), jokainen rakennusosa on arvotettu erikseen. Myös arvokkaat sisätilat on mainittu. Samoin arvoalue, johon osa rakennuksista liittyy. Lopuksi on annettu suosituksia.

Raportin alussa on kuvaus kulttuurihistoriallisten arvojen määrittelystä ja luokitteluperusteista sekä koko aluetta esittävä, numeroitu kartta.

Rakennuskortit ovat osa Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitystä, kokonaisraportti jakautuu kuuteen osaa.

A: Hiedanranta 2016, Johdanto

B: Hiedanranta 2016, Kartanon ja selluloosatehtaan rakennuskortit

C: Hiedanranta 2016, Selluloosatehtaan rakennukset taulukkomuodossa

D: Hiedanranta 2016, Liitekartat

E: Hiedanranta 2016, Tehdasalueen kehitys 1913-2008

F: Hiedanranta 2016, Hiedanrannan maisemakehitys

2. Rakennusten kulttuurihistorialliset arvot

Kukin rakennuskortti on jaetturakennustietoihin sekä kulttuurihistoriallisia arvoja kuvaaviin tietoihin. Rakennustiedoissa käydään läpi rakennusten ikä, suunnittelutiedot, ominais- ja erityispiirteet, historialliset kerrostumat sekä tyyli. Niiden lisäksi kortissa on kuvaus rakennuksen suunnittelun ja käytön historiasta sekä valokuva- ja piirustusliite. Kulttuuriarvoja määriteltäessä on käytetty alalla vakiintunutta kolmijakoa: historiallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo. Luokitus on kolmiportainen. Tämän lisäksi alueesta on muodostettu arvoalueita.

Luokka I

Erityisen merkittävät rakennukset

Nämä kohteet ja alueet edustavat parhaalla mahdollisella tavalla alueen rakennettua kulttuuriperintöä, ominaispiirteitä ja ilmiöitä ja ovat hyvin säilyneitä kokonaisuuksia sekä omaavat suuren intensiteetin. Näihin kohteisiin sisältyy useita arvonäkökohtia tai yksi erittäin vahva peruste. Tässä luokassa olevat kohteet ja alueet ovat useimmiten hyvin säilyneitä ja alueen keskeisiin ja vanhempiin ominaispiirteisiin liittyviä rakennuskohteita. Tämän luokan alueet ja rakennukset tulisi ehdottomasti säilyttää.

Luokkaan I kuuluvat rakennukset, moniosaisten rakennuskompleksien osat tai sisätilat

R1 Kartanon päärakennus sisätiloineen, R2 Virkailijoiden asuinrakennus, Jukola, R3 Suunnittelukonttori, R4 Makasiini, R5 Mankelihuone/ arkisto, R6 Maakellari, R7 Aitta, R 8 Insinöörikonttori/ portinvartijan talo sisätiloineen, R9 Pumppaamo, R10 Vesitorni sisätiloineen, R11 Puutyöverstas, paja, R12 Sähköinstrumenttiosasto, R14 Tehtaan piippu, R15 Kuitulinja/ Valkaisimo, osa 1, vuoden 1929 valkaisuhallin sisätilat/ kaarihalli, R19 Vedenpuhdistuslaitos, osa 1 sisätiloineen, osa 2, R20 Voimalaitos, osa 1 sisätiloineen, osat 2-4, R32 Konehalli Ronttila, R 39 Vanha kylätontti, R42 Nottbeckin hautakappeli ja hautausmaa, R43 Möljä, R44 teollisuusraiteet, R47 Kartanon puutarha- ja puistorakenteet,

Luokka II

Merkittävät kohteet

Luokan kohteet ja alueet ovat edustavia ja vähintään kohtalaisen hyvin säilyneitä, intensiteettiä omaavia sekä sisältävät yleensä useita arvonäkökulmia. Ensimmäiseen luokkaan verrattuna rakennukset ja paikat edustavat nuorempaa rakennuskulttuuria tai kokonaisuuksia ja ovat ominaisuuksiltaan merkittävästi suppeampia tai uudistuneita.

Luokkaan II kuuluvat rakennukset, moniosaisten rakennuskompleksien osat tai sisätilat

R13 Lignotech lajittelu, osa 1 haihduttamo ja osa 2 pumpaamo, R15 Kuitulinja/ Valkaisimo, R16 Labra, R18 Kuorimo, R20 Voimalaitos, osat 5-7, R21 Tutkimuskeskus ja talousrakennus, R23 Kuivauslinja, osa 1 kuivauskone sisätiloineen ja osa 2 kuivausosaston laajennus, R24 Tuotevarasto, osat 1 ja 2, R25 Hiertämö, R26 ja 27 Keittämö, massaosasto ja muuntamo, R29 Spriitehdas, R34 Paloasema, entinen keskusvarasto

Luokka III

Maisemallisesti tai historiallisesti arvokkaat kohteet

Näillä kohteilla ja alueilla on historiallista arvoa ja ne ovat osa laajempaa kokonaisuutta tai ilmiötä. Tähän luokkaan on sijoitettu nuorempaa kulttuuriympäristöä tai vanhempia rakennuskohteita, joita on uudistettu, mutta niiden perinteinen asema maisemassa on säilynyt. Niihin voi liittyä vanhempia osia. Kohteilla on erityistä merkitystä osana historiallista ilmiötä ja laajempien arvoalueiden osana. Kohteiden huomiointia alueen suunnittelussa voidaan harkita. Luokkaan on sijoitettu uudempaa rakentamista edustavat teollisuusalueen rakennukset, jotka muodostavat historiallisen jatkumon vanhalle teollisuusalueelle.

Luokkaan III kuuluvat rakennukset, moniosaisten rakennuskompleksien osat tai sisätilat

R20 Voimalaitos, osa 4, vuoden 1949–1950 kattilarakennuksen sisätilat, R22 Väestönsuoja, R23 Kuivauslinja osa 3 (R23) märkämassavarasto, osa 4 kuivausosaston jälkikäsitteilytila, R24 Tuotevarasto, osat 3 ja 4, R28 Vaakahuone, R38 Ruokala, R33 -34, Liettämö/puhdistamo osat 1-4, R35 Jätteenpolttolaitos,

3. Arvoalueet

Aluekokonaisuuksia ja maisemallisia teemoja määriteltäessä on pyritty huomioimaan kunkin arvoalueen ominais- ja erityispiirteitä ja niiden merkitystä osana teollisuusaluetta, Tampereen kaupunkikuvaa ja historian ilmiöitä. Arvoluokat noudattavat rakennusten kanssa samaa kolmijakoa. Aluekokonaisuuksia arvioitaessa tavoitteena on ollut pyrkiä edistämään alueen kartanohistorian ja teollisen ilmeen säilyttämistä ja huomioonottamista tulevaisuuden suunnitteluhankkeissa. Huomionarvoista alueella on sen historiallinen kerroksisuus aina 1500-luvun asutuskulttuurista rusthollin ja kartanon ajalle. Teollisuusajanjaksosta tärkeitä alueellisia arvoja edustavat muun muassa Birger Federleyn suunnitteluaika 1913 – 1932, Federleyn jälkeinen tiiliarkkitehtuuri, sotien jälkeinen modernismi ja rakennuksista muodostuvien kokonaisuuksien historiallinen kerroksisuus.

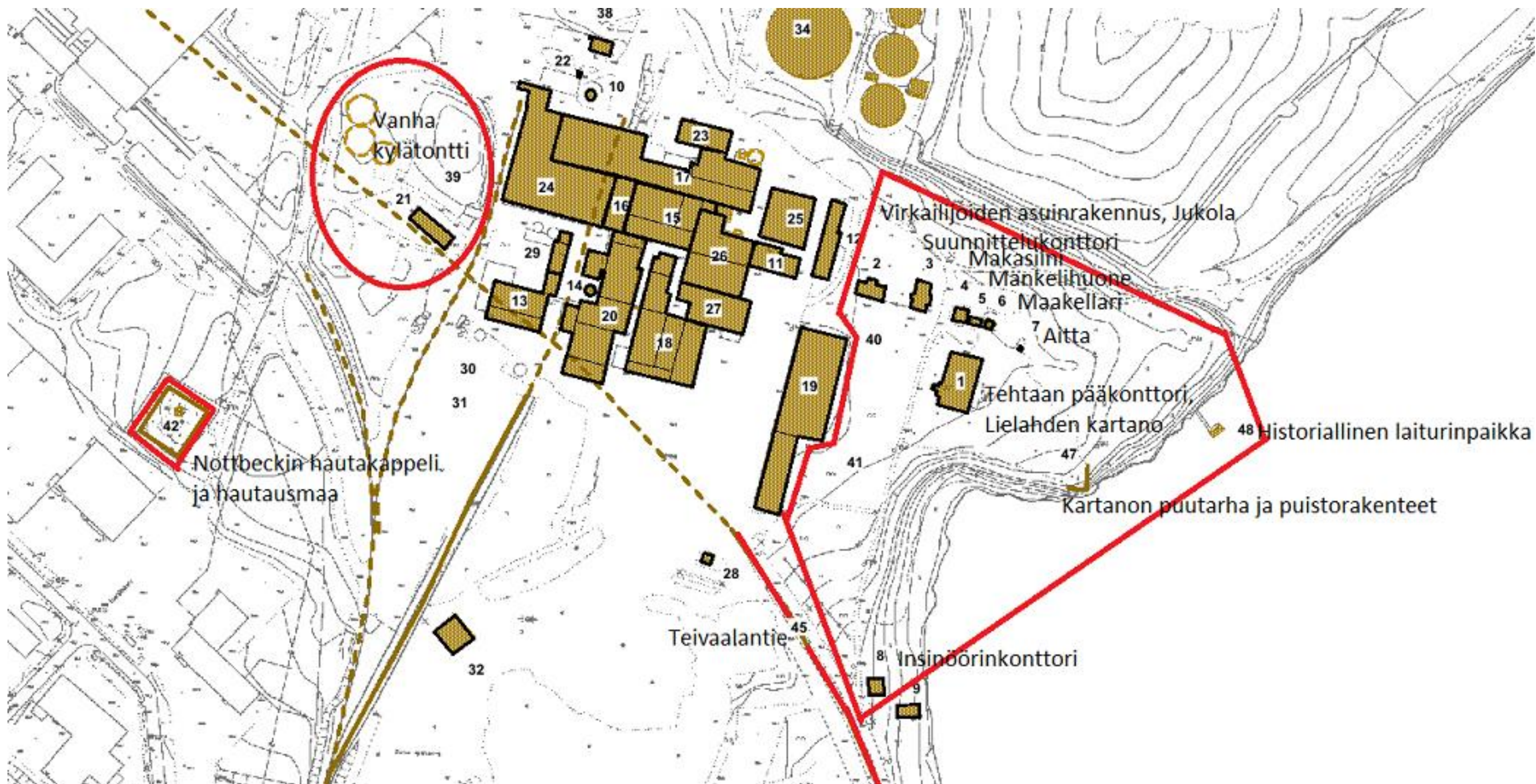
Arvoalueita ovat Nottbeckien kartanomiljöö, Lielahden rusthollin tontti ja Kraemerin puisto, 1910-luvun tehdaspiha, sotien jälkeinen moderni tehdaspiha ja teollisuusmaiseman kerrostumat. Lisäksi arvoalueiksi voisi määrittellä myös merkittävät tielinjat. Arvoalueiden sisältökuvauksen ja rajauskartat ovat esitelty työn osassa D, Liitekartat.

1. Tehtaan pääkonttori, Lielahden kartano
2. Virkailijoiden asuinrakennus, Jukola
3. Entinen asuinrakennus, suunnittelukonttori
4. Makasiini
5. Mankelihuone, arkisto
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori, portinvartijan talo
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyöverstas, paja
12. Sähköinstrumenttiosasto
13. Haihduuttamo
14. Tehtaan piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivauskone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistuslaitos
20. Voimalaitos
21. Tutkimusosasto, talousrakennus
22. Väestönsuoja
23. Märkämassavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto, sihtiosasto, muuntamo
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spriitehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli, veturitalli, Ronttila
33. Liettämö, puhdistamo
34. Selkeytysallas
35. Jättenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema, keskusvarasto
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
42. Nottbeckin hautakappeli ja hautausmaa
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalanties
47. Kartanon puutarha- ja puistorakenteet
48. Historiallinen laituriinpaikka

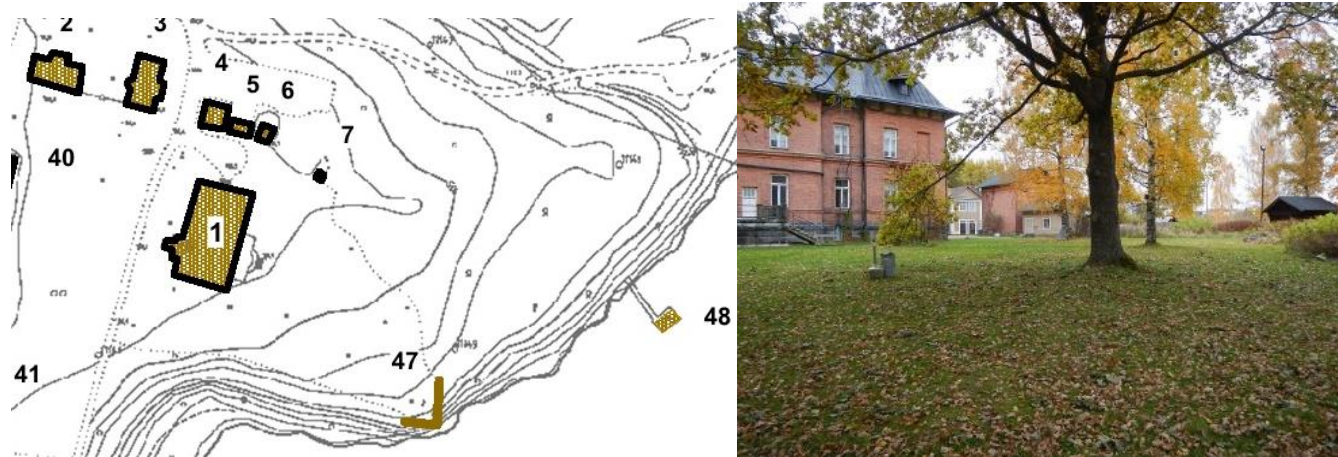

4. Rusthollin ja Nottbeckien kartanon historiaan liittyvät rakennukset ja rakenteet

RAKENNUS 1: R1 TEHTAAN PÄÄKONTTORI, LIELAHDEN KARTANO

KUVAUS (historia ja nykytila)

Kartanon pihapiiri sijoittuu tehdasalueen länsireunaan sitä ympäröivän osittain hoidetun ja osittain luonnontilaistuneen kartanonpuiston suojaan. Tällä alueella sijaitsi 1800-luvun lopulla huvilamainen asuinrakennus aivan rannan tuntumassa. Rakennus on purettu. Sen läheisyydessä sijaitsi myös laituri, jonka rakenteita on vielä nähtävissä (R 48). Vielä vuoden 1977 ilmakuvassa laituri oli ehjä ja sen päässä uimahuone. Nykyisen kartanorakennuksen pohjoispuolisella alueella sijainneet kaksi pihapiiriä on myös purettu eikä niistä ole jälkiä näkyvissä. Rannan kasvillisuuden joukossa on kuitenkin vielä tunnistettavissa puistomaista ilmettä ja istutettua puustoa. Ilmeisesti näihin pihapiireihin kuuluivat kartanon pihapiiriin nykyisin liittyvät mutta nykyisessä kontekstissaan irrallisilta vaikuttavat rakennukset makasiini, mankelihuone ja vain osittain jäljellä oleva maakellari (inventoituina erillisillä lomakkeilla numeroilla 4-6) Kartanoon kuuluu lisäksi puisto ja siihen liittyvä portaikko sekä Näsijärven rannassa sijaitseva näköalatasanne (R47)

Punatiilirunkoisen, kaksikerroksisen, linnamaisen kartanorakennuksen valmistumisvuotena pidetään vuotta 1893 ja suunnittelijana Marie von Nottbeckiä. Hänen allekirjoittamaansa piirustusta ei kuitenkaan ole löytynyt. Sen sijaan Tampereen kaupunginarkiston piirustuskokoelmassa on rakennuksen ensimmäistä kerrosta esittävä, dresdeniläisen suunnittelutoimiston leimaama piirustus. Ilmeisesti rakennuksen lämmitysjärjestelmää kuvaavan piirustuksen on signeerannut 24.2.1893 G.E. Berggren Helsingistä. Lisäksi yksi pääjulkisivua koskeva piirustus on signeeraamaton. Rakennuksen tyyli vaikutteet ovat 1800-luvun lopun historiallisia tyyliä jäljittelevistä kertaustyyleistä, historiallinen romantismi, gotiikka, uusrenessanssi. Rakennuksessa on kaksi asuinkerrosta, kellarikerros sekä korkea avovintti. Suorakaiteen muotoisen rungon itäisivulla on neliönmuotoinen ja länsisivulla lieriönmuotoinen torni. Itäisivun tornista kuljetaan terassille ja yläkerroksen 1970-luvun asuun kunnostetusta konttorista parvekkeelle. Rakennuksessa on jyrkkä aumakatto, torneissa rombi- ja telttakatto, lappeissa lyhtyjä ja torniaiheisia- sekä rautakoristeita. Ikkunat ovat T-puitteiset, sokkeli graniittiharkkoa, samoin ulkoportaot ja puistonpuoleinen eteläsivun terassi.

Rakennuksen nykyinen ulkoasu ja tilajako vastaavat pääosin vanhoja piirustuksia. Joitakin muutoksia on kuitenkin tehty. Itäisivun puiston puolella sijaitsevan terassin päällä olevan parvekkeen suunnitteli Birger Federley vuonna 1920. Kaiteen rautakoristeeseen on muotoiltu tehtaan omistaja J.W. Enqvistin mukaan kirjain E. Länsisivun tornin pääaulaan johtava sisäänkäynti toimi vuoteen 1959 asti pääsisäänkäyntinä. Tuolloin pääsisäänkäynti siirrettiin nykyiselle paikalleen pohjoispäättyyn. Piirustuksen mukaan päädyn kapea portaikko muutettiin näyttävämmäksi graniittiportaikoksi. Portaikon molemmin puolin pystytettiin kuparikatoksiset valaisimet. Sisätiloja on kunnostettu ja muutettu eri aikoina tyylien ja rakennuksen käytön muutosten myötä. Huonejako, peiliovet ja osa näyttävistä teräsbetonisista holvikattorakenteista on säilytetty. Mahdollisesti Enqvistin aikaan 1910-luvun tietämällä koristeluun on lisätty kansallisromanttisia aiheita kuten pohjoispäädyn linnaromantiikkaa edustava kalkkirappausin ja hirsipuotuksin päällystetty huone, jossa on myös hirsinen palkkikatto. Yhden huoneen seinien yläosassa kiertää kansallisromanttisia maalausaiheita. Pääsisäänkäynnin peiliovien laseissa on jugendkuviointia. 1950-luvulla sisätiloja on modernisoitu. Pintojen uudistukset ja delta-aikeiden karsiminen on yhdenmukaistanut tiloja eivätkä niiden alkuperäiset käyttöyhteydet ole enää suurelta osin tunnistettavissa. Ei ole varmaa joko tuolloin vai vasta myöhempien muutosten yhteydessä lähes kaikki takat ja kaakeliuunit on purettu lukuun ottamatta kahta alakerran ja yläkerran huonetta. Yläkerroksen sisäaulassa ja kahdessa toimistohuoneessa on 1970-luvun yhtenäinen toimistosisustus, johon kuuluvat äänieristetyt ovet peiliovien muotoja mukailevine pehmusteineen, seinät ja ovet on päällystetty muovipintaisella kangaslevyllä. Pitkään toimistokäytössä olleeseen rakennukseen on myös tehty työntekijöiden sosiaali- ja keittotiloja.

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	toimistokäytössä, vajaakäyttö
Historialliset käytöt	asuinrakennus, kartanon päärakennus, tehtaankonttori, toimisto
Suunnittelija	Marie von Nottbeck 1893, G.E. Berggren, Birger Federley
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1893 (1913 n. 1920, 1959, 1970-luku)
Kerrokset	2 krs + avovintti + kellarikerros
Pinta-ala	2 x 880 m ²
Julkisivumateriaalit	Kate saumapelti Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	teräsbetonipilari, -palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	1800-luvun lopun kertaustyyliä yhdistelevä linnamainen punatiilirunkoinen rakennus, lappeiden alla koristeelliset puukonsolit, T-puitteisten ikkunoiden päällä tiilikoristeet, etelä- ja länsisivuilla tornimaiset ulonteet, neliönmuotoisessa tornissa kattolyhtyjä, harjalla kellotornimainenhuippu, tornin harjalla rautakoristeita.
Säilyneisyys	vanhan kartanon julkisivut alkup. sisätiloissa tilajako säilytetty, sisääntuloaula, peiliovet, lattiapinnat osin alkup. nähtävissä 1910-l piirteitä, kansallisromantiikkaa myös 1950-l ja 1970-l kerrostumia

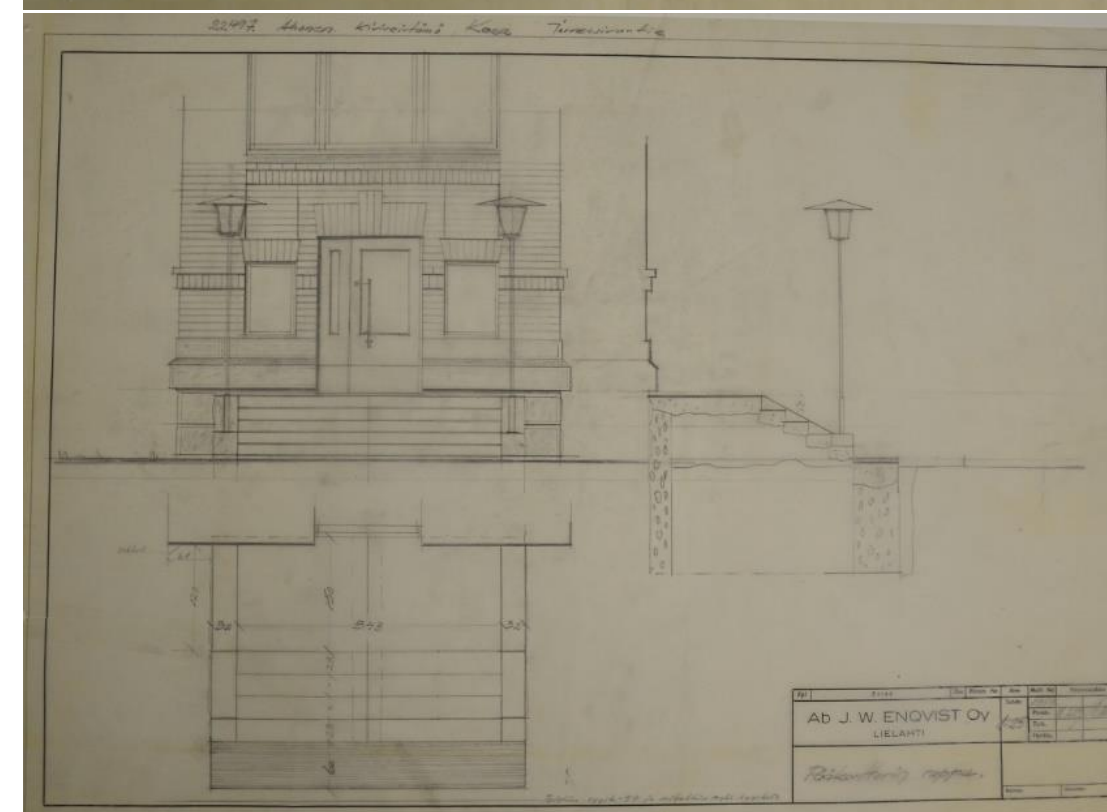
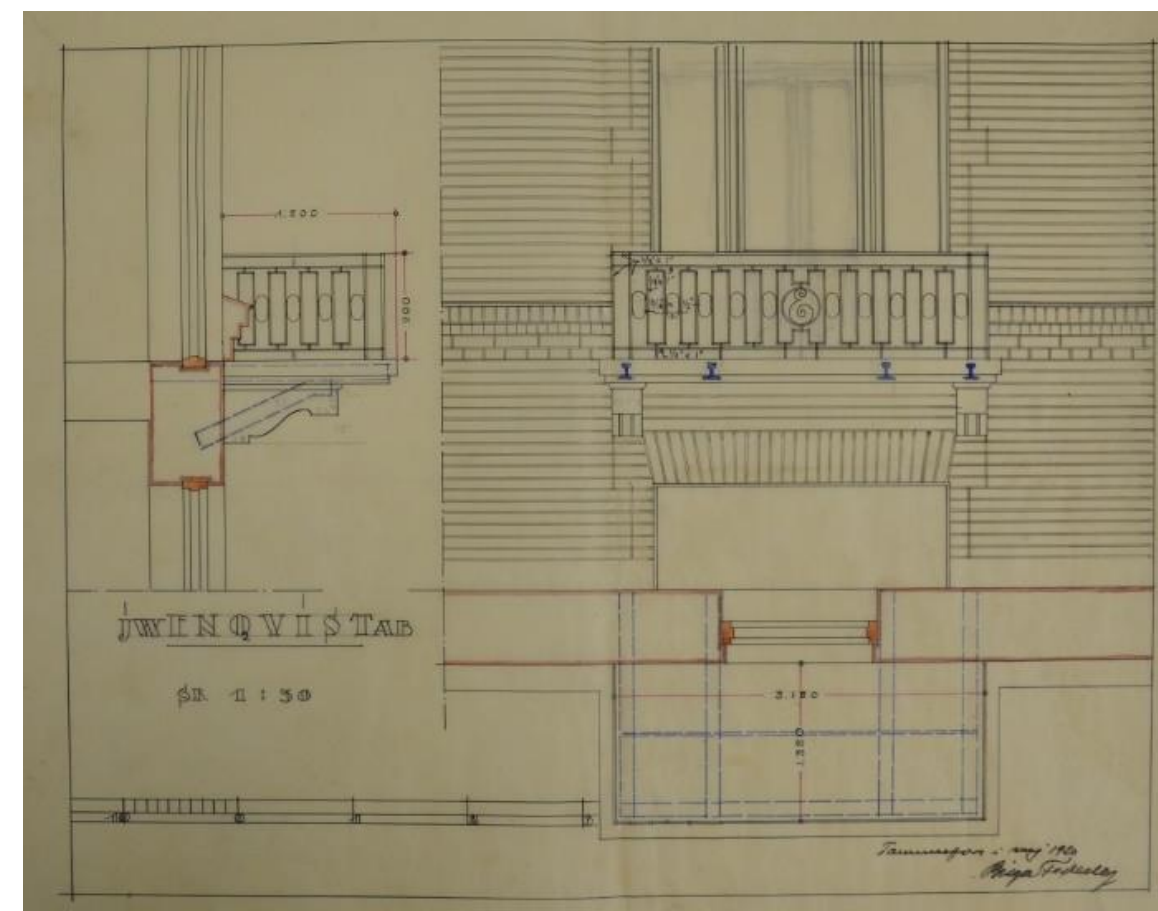
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokka	rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellisesti, teollisuus- ja sosiaalhistoriallisesti arvokas
Rakennus	ajalliset kerrostumat huomioiden kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) Nottbeckin kartanomiljöön ydinrakennus puiston keskellä pääosin peittyä kaukomaisemassa sekä puiston että korkeiden teollisuusrakennusten taakse, tornirakennelmat näkyvät
Sisätila	ajalliset kerrostumat huomioiden
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Suosituks	tulee säilyttää sisä- ja ulkotilojen dokumentointi, puistoinventointi, vanhan puistoalueen kunnostus ja palauttaminen julkisivuissa ja sisätiloissa huomioitava myös nuoremmat kerrokset

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

Rakennuksen alkuperäinen asu on säilynyt. Länsisivun tornin asema pääsisäänkäyntinä vaihdettiin tehtaankonttorin aikana pohjoispäättyyn (oikealla). Birger Federleyn 1920 suunnitteleman parvekkeen kaiteeseen on muotoiltu J.W.Enqvistin nimikirjain. Tilajako on säilytetty

Vasemmalla ylhäällä 1970-luvulla kunnostettu konttorihuone ja alkuperäinen kaakeliuuni. Alla suunnitelmapiiustus ja siihen tehtyjä lisäyksiä, mm. kantaviin teräsbetonirakenteisiin käytettyjen rautakiskojen paikat, oviaukkojen siirtoja ym. Oikealla yllä 1920 parvekesuunnitelma ja alla pääkonttorin sisäänkäynnin suunnitelma vuodelta 1959. Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

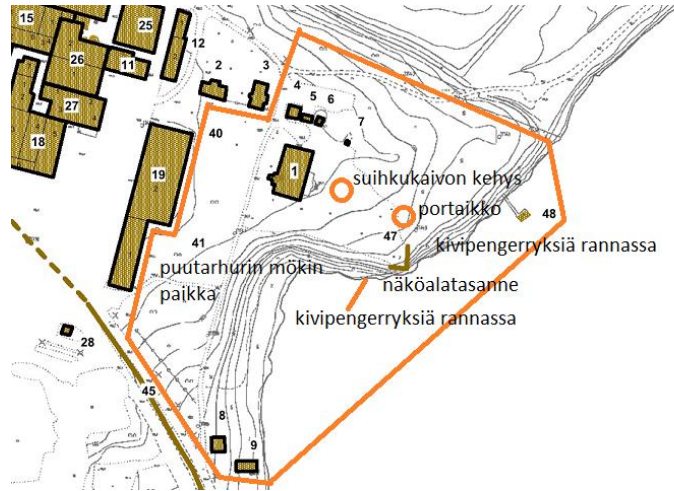

Vasemmalla ylhäällä puiston portaikko, alla näköalatasanne R 47. Oikealla ylhäällä tasanteen pengerryksiä ja sen alla kartanon ympäristön kasvillisuutta ja puistoa purettujen pihapiirien paikkeilla. Alakuvassa laiturin paikka, R48

Vasemmalla ylhäällä kartano tehtaan puoleiselta itäisivulta 1900-luvun alkuvuosina. Sen edessä ollut puutarha ja tenniskenttä ovat jääneet vedenpuhdistuslaitoksen vuonna 1936 rakennetun jatko-osan alle. Alakuvassa Enqvistin huutokauppa 1930-luvun taitteessa kartanon pohjoispuolella, jo purettujen asuinrakennusten edessä.. Oikealla yllä puutarhaa 1930-luvulla ja alakuvassa kartanon ympäristö vuonna 1977 otetussa ilmakuvassa. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto.

RAKENNUS 47: KARTANON PUUTARHA- JA PUISTORAKENTEET

KUVAUS (historia ja nykytila)

Puisto ja puutarha reunustivat ennen alueen pohjoispuolella sijaitsevaa kartanon asuin-, talous- sekä karjapihan muodostamaa aluekokonaisuutta. Viheralue muodosti leveän vyöhykkeen alueen eteläosaan jatkuen länsireunalla sijaitsevalle vanhalle kylätontille, yhdistyen siellä Kraemerin puistoon. Varsinainen kartanonpuisto- ja puutarha-alue sijoittui vedenpuhdistuslaitoksen (R19), vaakahuoneen (R28), pumppaamon (R9) ja makasiinin (R4) muodostaman alueen sisäpuolelle. Kartanon pohjois-, länsi- ja eteläreunalle perustettiin englantilainen puisto viimeistään 1890-luvulla Nottbeckien rakentaessa siihen asuinrakennuksensa. Rannassa on sitäkin ennen ollut huvila-asutusta, mutta vanhat valokuvat eivät kerro, onko puistoa ollut vielä tuolloin. Puiston reunalla rannassa sijaitseva näköalatasanne on ollut olemassa jo huvilan aikaan. Vuoden 1910 kartassa näkyvät puistossa kiemurtelevat hiekkapolut, pienten rakennusten ja rakenteiden paikat sekä näköalatasanne. Niistä on nykypäivään säilynyt osia fragmentteina. Vedenpuhdistuslaitoksen itäpuolella sijainnut puutarhurin mökki (R41) siirrettiin Kuruun vuonna 2006. Puutarhan pohjoisosassa sijainnut tenniskenttä jäi vuonna 1936 rakennetun vedenpuhdistuslaitoksen (R19) laajennusosan alle. Myös kasvihuoneet (R40) on pohjoisreunalta purettu. Vanhojen valokuvien esittämästä hedelmäpuutarhasta ei niin ikään ole enää mitään jäljellä. Puutarha-alue on jäänyt tämän jälkeen rakentamattomaksi ja luonnontilaistunut. Puiston näköalatasanteelle johtavan portaikon yläpuolella sijainneen huvimajan paikalla on tasanne. Suihkulähteestä on jäljellä enää luonnonkivinen kehikko. Puistossa kasvaa edelleen vanhaa puustoa, mutta käytävien jäljet ovat hävinneet näkyvistä.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

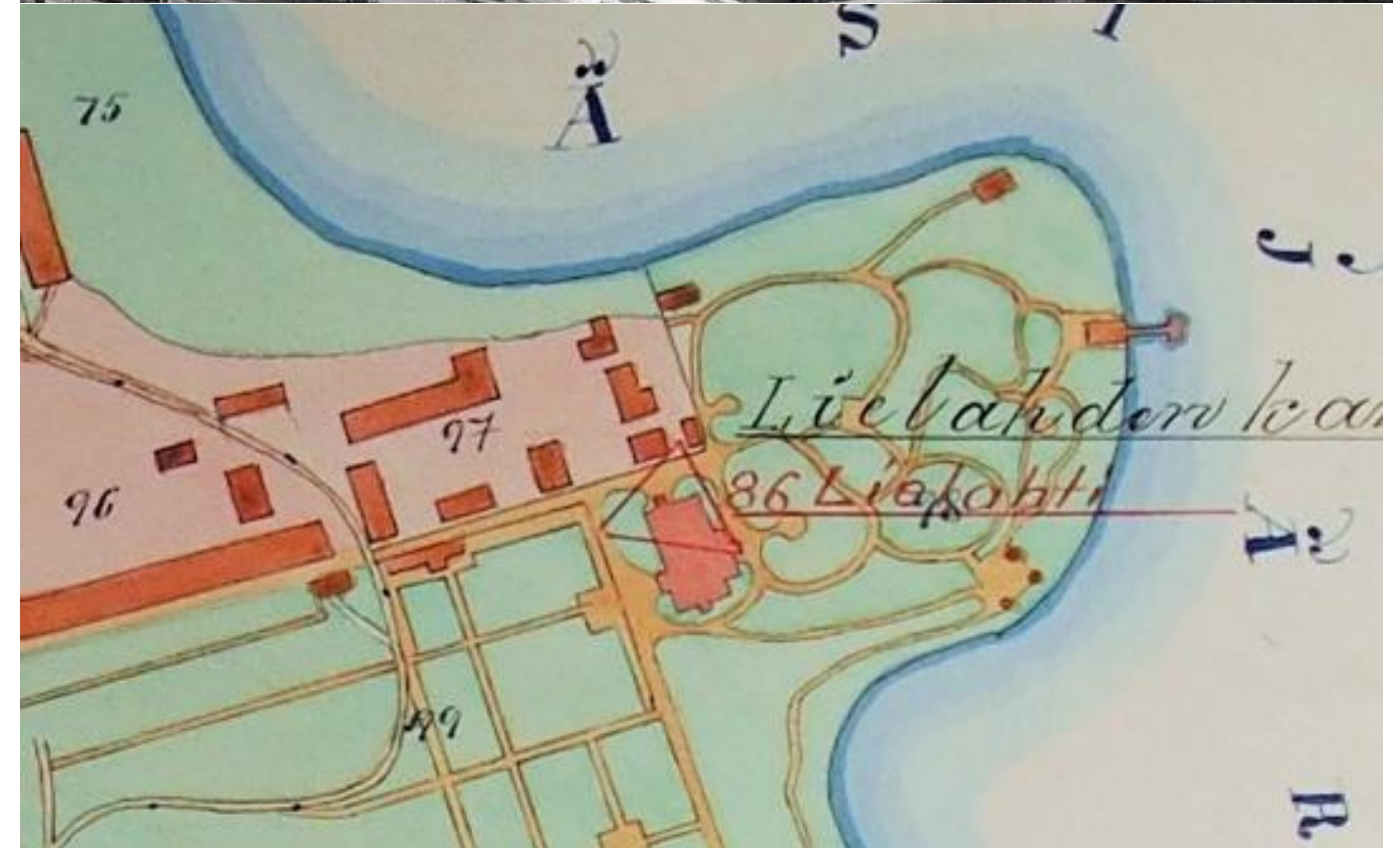

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	
Historialliset käytöt	portaajat, näköalatasanne, suihkukaivo, rannan kivipengerrykset, kasvihuoneen paikka, puutarhurinmökin paikka
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1880–1890-luku
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	puisto- ja puutarharakenteita
Säilyneisyys	säilyneet osittain, fragmentteina

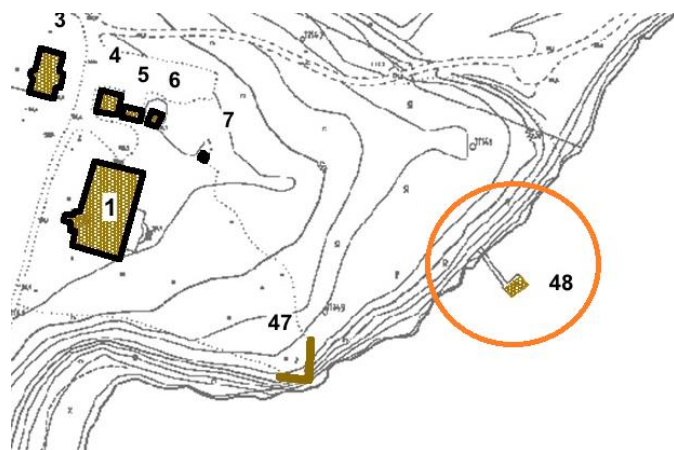
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, sosiaalihistoriallinen, maisemahistoriallinen, puistohistoriallinen
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) osa Nottbeckin kartanomiljöötä
Sisätilat		muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei kestä muutosta
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö	
Suosituks	tulee säilyttää	puisto- ja puutarhainventointi, palauttaminen vanhaan asuun, rakennuksen tai vastaavan palauttaminen vanhalle paikalle osaksi kartanomiljöötä

Vasemmalla ylhäällä suihkukaivon kehikko. Alhaalla puisto 1880-luvulla otetussa valokuvassa, kun huvila on vielä olemassa. Oikealla ylhäällä puutarha- ja puisto 1930-luvun alkuvuosina. Alla kartta vuodelta 1910 ennen sellutehtaan perustamista. Mustavalkokuvat Vapriikin kuva-arkisto. Kartta TKA.

RAKENNUS 48: HISTORIALLINEN LAITURINPAIKKA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Laiturin jäännökset sijaitsevat jo 1900-luvun alkupuolella laiturista otetuissa valokuvissa ja vanhoissa kartoissa esiintyvällä paikalla, purettujen rakennusten edustalla. Sitä on myöhemmin kunnostettu ja sen tukirakenteena on viimeksi ollut valettu betoni. Vuonna 1970 otetussa valokuvassa (alakuva) näkyy, että sen päässä sijaitsee joko vanha uimahuone tai sen paikalle myöhemmin rakennettu rakennus, sauna tms.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

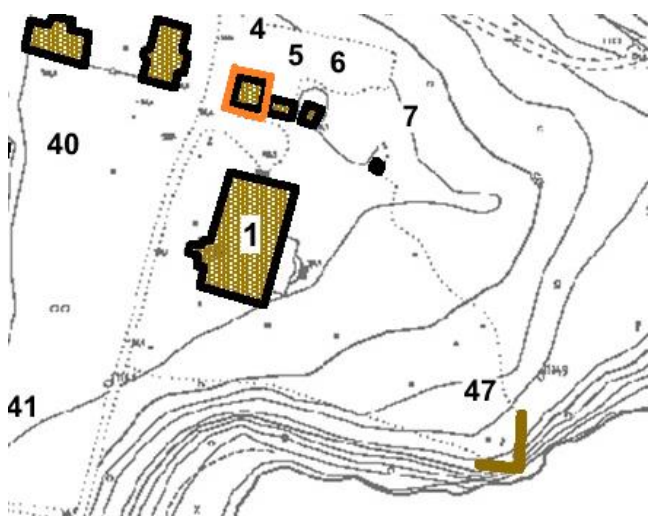
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	laituri, uimahuone
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	ei tiedossa
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	jäljellä fragmentteina

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot kartanon puistohistoriaan liittyvä jäännö
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) Osa Nottbeckin kartanomiljöötä
Sisätilat	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö
Suosituks	säilyttämistä voidaan harkita uuden laiturin rakentaminen vanhalle paikalle osana puistonkunnostusta

RAKENNUS 4: MAKASIINI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Makasiini sijoittui ennen osaksi kartanon talouspihaa. Kun pihapiirin muut rakennukset on purettu ja kartanon pääsisäänkäynti siirretty länsisivulta nykyiselle paikalleen, mankelihuoneen, makasiinin ja kellarin muodostama kokonaisuus talouspihan eteläreunalla on yhdistynyt kartanon pihapiiriin. Makasiinin päätykolmioon on kiinnitetty vuosiluku 1874, mutta sen rakentamisajankohta ei varmuudella ole tiedossa. Rakennus ei esiinny esimerkiksi vuoden 1910 Lielähti Oy:n aikana laaditulla tilusvaihtokartalla mutta vuoden 1913 asemakartalle se on merkitty. Birger Federley ei myöskään ole siihen tehnyt muutospäätöksiä. Rakennus on kaksikerroksinen ja joidenkin tietojen mukaan viljamakasiini. Se on myöhemmin muutettu autotalliksi. Sen länsisivulle on tehty kaksi pariovea. Muutoksen tarkka ajankohta ei ole tiedossa mutta oviaukkojen huolella tehdyt tiiliholvaukset saattavat olla makasiinin alkuperäiset ovien paikat.

VALOKUVAT (myös merkittävät sisätilat)

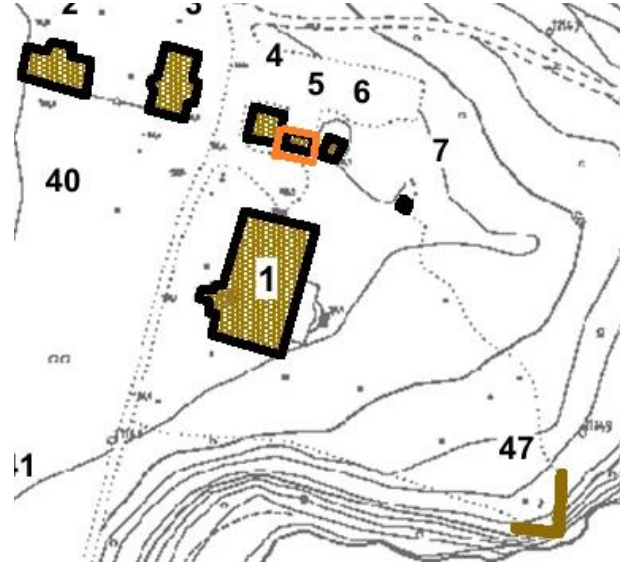
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	viljavarasto, autotalli
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1874 (1900-1950?)
Koko (kerrokset, pinta-ala)	2 krs
Julkisivumateriaalit	Kate asfalttihuopa Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	Satulakattoinen, tiilirunkoinen kaksikerroksinen makasiini, yläosaa kiertää profilointi ja sahanterälista, päätykolmioon muurattu tympanon-aihe, päätykolmioissa yläosasta kaarevat pieniruutuiset ikkunat, länsipäädystä kaksi autotallin pariovea
Säilyneisyys	alkuperäinen ilme säilynyt vaikka länsisivulle onkin puhkaistu kaksi aukkoa autotallin ovia varten

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot Rakennustaiteellinen arvo,
Rakennus	nuoremmat kerrostumat huomioiden	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) kartanomaiseman osa
Sisätilat	ei ole tarkastettu	
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljö	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Suosituks	tulee säilyttää	säilytettävä nuoremmat kerrostumat huomioiden

RAKENNUS 5: MANKELIHUONE, ARKISTO

KUVAUS (historia ja nykytila)

1800-luvun loppupuolen talousrakennus on voinut olla olemassa jos ennen kartanon nykyistä päärakennusta. Se sijoittui ennen osaksi kartanon talouspihaa. Kun pihapiirin muut rakennukset on purettu ja kartanon pääsisäänkäynti siirretty länsisivulta nykyiselle paikalleen, mankelihuoneen, makasiinin ja kellarin muodostama kokonaisuus talouspihan eteläreunalla on yhdistynyt kartanon pihapiiriin. Mankelihuone on uusrenessanssihenkinen, vaaka- pystypaneloitu pihapiirin pienrakennus, jossa on vaakaneloitu leveä ovi ja tiilisokkeli. Ikkuna on kuusiruutuinen, päätykolmiossa on yläosasta suippo koristeikkuna. Lappeiden alla kiertää konsolirivi. Rakennus on säilynyt hyvin ja vaikuttaisi olevan alkuperäisessä asussa.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

Vuoden 1913 asemakartta osoittaa, että mankelihuone, samoin kuin makasiini, on todennäköisesti ollut osa sen pohjoispuolelta purettu pihapiirin rakennuskantaa. Pohjoispuolelta purettu rakennus tilalle on tehty tehtaankonttorin parkkipaikka. Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

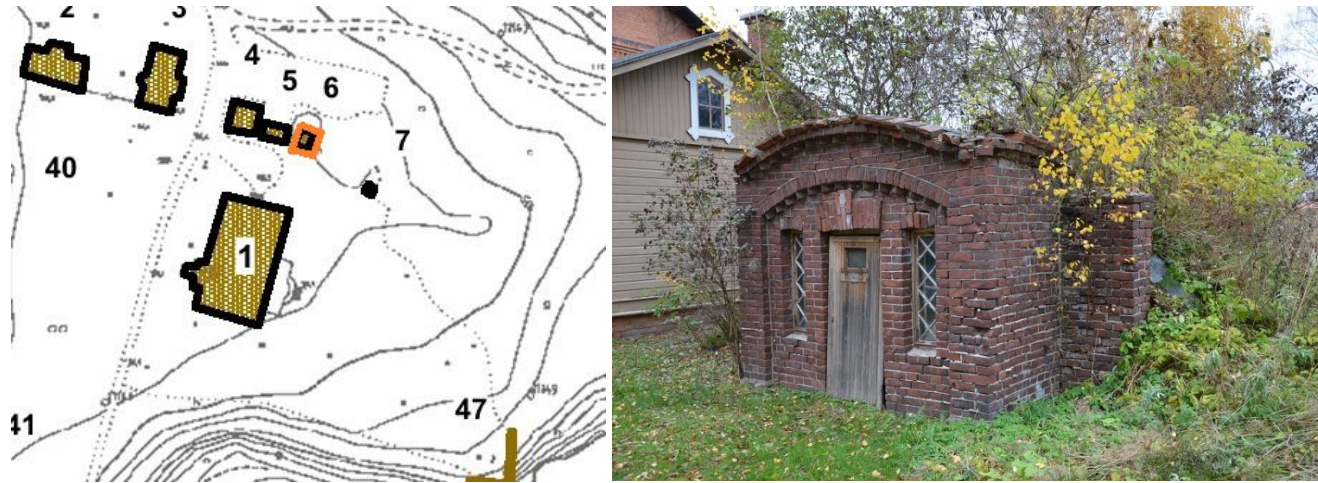
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä, varasto
Historialliset käytöt	tehtaan arkisto, mankelihuone
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1890-l tai ennen
Koko (kerrokset, pinta-ala)	
Julkisivumateriaalit	Kate kolmiorimahuopa Vuoraus pysty-, vaakaponttipanelointi, uusrenessanssi Sokkeli tiili
Kantava rakenne	hirsi
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	kartanon talousrakennus
Säilyneisyys	säilyttänyt 1800-luvun loppupuolelle tyypillisen uusrenessanssihenkinen ulkoasun.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Rakennus- ja sosiaalhistoriallisesti arvokas pihapiirin pienrakennus	
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema)	osa kartanon pihapiiriä
Sisätilat	ei ole tarkastettu	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljö	
Suosituks	tulee säilyttää	kunnostukset vanhaa tyyliä kunnioittaen

RAKENNUS 6: MAAKELLARI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Rakennus sijoittui ennen osaksi kartanon talouspihaa. Kun pihapiirin muut rakennukset on purettu ja kartanon pääsisäänkäynti siirretty länsisivulta nykyiselle paikalleen, mankelihuoneen, makasiinin ja kellarin muodostama kokonaisuus talouspihan eteläreunalla on yhdistynyt kartanon pihapiiriin. Kaarevakattoinen tiilirunkoinen kaariholvattu kellari on rakennettu 1800-luvun loppupuoliskolla. Se vaikuttaa olevan osa aiemmin suurempaa rakennusta. Joihinkin vanhempiin karttoihin rakennusta ei ole merkitty lainkaan. Vuoden 1916 kartalla rakennus näyttää olevan yhtä suuri kuin viereinen makasiini. Rakennuksessa on voinut olla sisäänkäynti itäpuolelta sillä takaseinässä erottuu umpeen muurattu oviaukko,

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

Maakellari ja sen pohjoispuolella sijainnut pihapiiri vuoden 1916 kartalla.

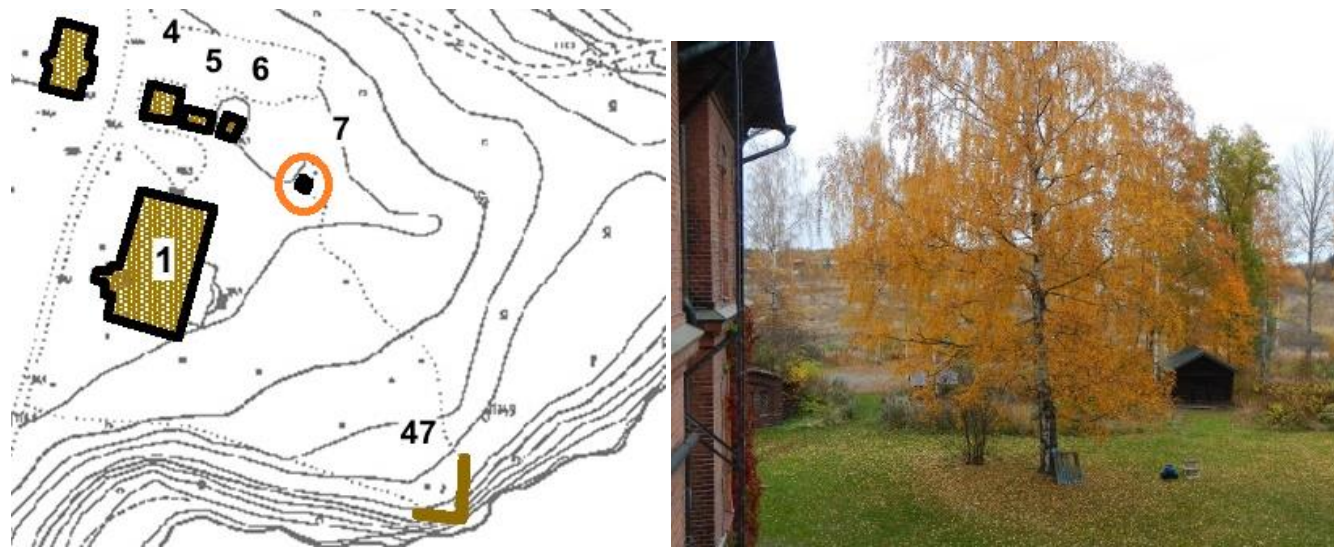
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	varasto
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1850 - 1899
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate tiili, kaariholveus Vuoraus vuoraamaton Sokkeli tiili
Kantava rakenne	tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	maan tasoon rakennettu, tiilirakenteinen, kaariholvattu, sisätiloista kaksiosainen pieni kellari. Oven molemmin puolin vinoneliöruutuiset pystyikkunat.
Säilyneisyys	vaikuttaa olevan osa aiemmin suurempaa rakennusta, itäpäädyssä umpeen muurattu oviaukko sekä pätkä tiiliseinää

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennushistoriallinen arvo	
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) osa kartanon historiallista rakennuskantaa	
Sisätilat	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta, tarvitsee kunnostusta	
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljö	
Suosituks	tulee säilyttää	kunnostus

RAKENNUS 7: AITTA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Eri lähteiden mukaan pitkänurkkaisen, lamasalvoksen, yksikerroksisen otsa-aitan on nykyiselle paikalleen kartanon puistoon siirtänyt tehtaan omistaja Enqvist Killinkoskelta, jossa hänellä oli puuhiomo. Siirtoajankohta ajoittuu 1910–1930-luvulle. Aittaa on jonkin verran korjailtu myöhemmin mm. alahirsiä vaihdettu mutta se vaikuttaa olevan pääosin siirtoajankohdan asussa.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

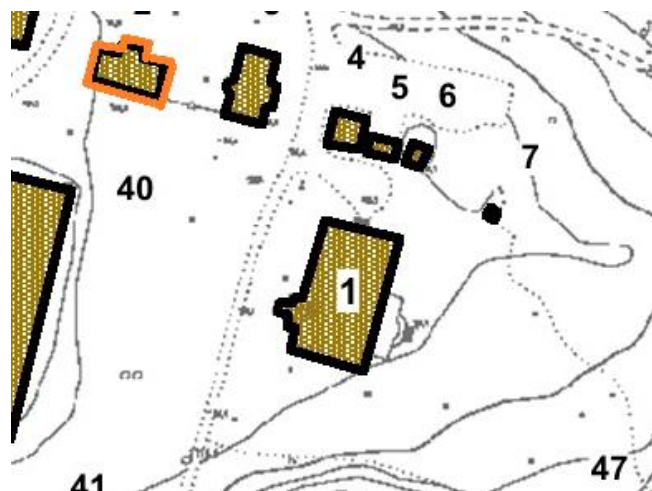
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	varasto
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	ei tiedossa (siirretty nykyiselle paikalle 1913–1929 Killinkoskelta)
Kerrokset	1 krs
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate huopa Vuoraus vuoraamaton Sokkeli nurkkakivi
Kantava rakenne	hirsi
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	vanha otsa-aitta, ylös asti salvottu pitkänurkkainen, sisäänpäin aukeava pienaovi levein vaakaponttilaudoin
Säilyneisyys	todennäköisesti siirtoajankohdan asussa, jolloin vanha tyyli säilytetty

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot rakennusperinteinen arvo
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) ei näy kaukomaisemassa, piiloutuu kartanon puiston suojaan, osa kartanon pihapiiriä
Sisätilat	ei ole tarkastettu	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Arvoalue		Nottbeckin kartanomiljö
Suosituks	tulee säilyttää	

RAKENNUS 2: VIRKAILIJOIDEN ASUINRAKENNUS, JUKOLA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Hirsirunkoinen, satulakattoinen, klassistisia ja jugendhenkisiä piirteitä omaava rakennus on siirtynyt tehtaan käyttöön 1913 jälkeen. Ennen tätä se kuului kartanon talouspihaan ja oli vanhojen karttojen mukaan alun perin osa avointa neliöpihamaista talousrakennusten muodostamaa kokonaisuutta. Siinä on ristipääty, pohjoisvillalla tasakattoinen umpikuisti, ristipuitteiset ikkunat, nurkissa pilasterimainen laudoitus. Päätykolmioissa on sekä suuret asunonikkunat että pienemmät nurkkaikkunat. Pitkillä sivuilla on neliruutuiset haukkaikkunat. Pohjoisvillalla on tasakattoinen umpikuisti. Luonnonkivisokkeli on vahvistettu betonilla. Asuinrakennuksen rakennusajankohtaan liittyy epävarmuutta. Todennäköisesti jo 1800-luvun lopulla otetussa vanhassa valokuvassa näyttää esiintyvän sama rakennus nimellä sosiaalikonktori. Kartanon historiaan liittyvä, ehkä palvelusväen käytössä aiemmin ollut rakennus on kunnostettu tehtaan konktoriksi 1900-luvun alussa ja myöhemmin 1910-luvun alkupuolella muutettu yhden perheen asuinrakennukseksi tehtaan virkailijoille kuten käyttöinsinööreille ja teknisten johtajien perheille. Suunnittelijana saattoi olla Birger Federley. Rakennus muutettiin taas myöhemmin toimistoksi. Vanhassa valokuvassa rakennus on ulkoasultaan viereistä kaksikerroksista näyttävämpi. Sen ikkunalistoituksessa on koristeleikkauksia ja kaavelin harjalla on korkea katoksellinen kattokoriste. Valokuvasta ei näy, onko tornimainen koriste esim. vellikello. Viereisen kaksikerroksisen rakennuksen ulkoasu on puolestaan yksinkertaisempi. Roolit ovat kuitenkin muuttuneet ja nykyisin rakennuksen ulkoasu on viereistä rakennusta vaatimattomampi. 1930-luvun valokuvassa näkyvät päätysisäänkäynnit on purettu ja seinä laudoitettu umpeen, kuten alun perinkin ilmeisesti oli. Rakennus on myös ollut tummempi, mustavalkokuvan mukaan kenties punamullalla maalattu.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

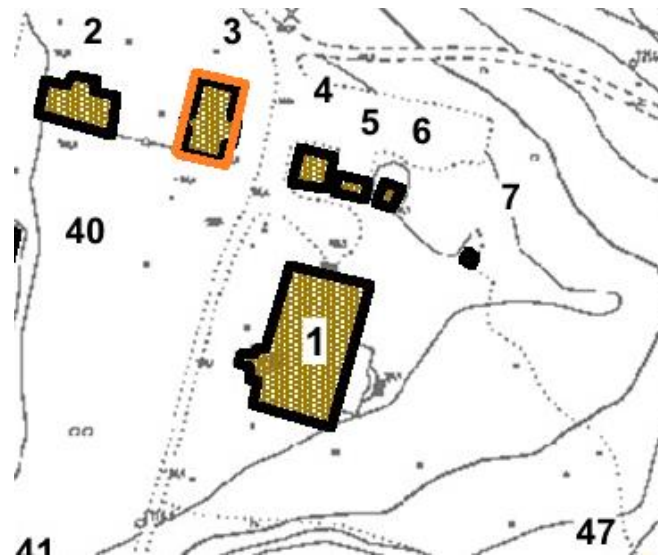
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	asuminen, toimisto
Suunnittelija	(Birger Federley ? muutokset 1910-luvulla)
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1890? (1910-l?)
Koko (kerrokset, pinta-ala)	2 krs 2 x 178
Julkisivumateriaalit	Kate saumapeli Vuoraus peiterima Sokkeli luonnonkivi harkko
Kantava rakenne	hirsi
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	satulakattoinen, suorakaiteen muotoinen, hirsirunkoinen, kaksikerroksinen asuinrakennus, ristipääty, umpikuisti, klassistinen tyyli, 1950-luvun muutoksia
Säilyneisyys (julkisivut ja sisätilat)	rakennuksen yleisilme 1920-luvulta, umpikuistin päällä mahdollisesti ollut parveke

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Rakennushistoriallinen, asutus- ja sosiaalishistoriallinen arvo Rakennushistoriallisesti ja sosiaalishistoriallisesti arvokas 1800-l lopun asuinrakennus 1913 -1920-lukujen julkisivutyylillä
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) rakennus ei näy kaukomaisemassa, se on sijoitettu kartanon puistoalueelle, kiinteä osa kartanomiljöötä
Sisätilat	ei ole tarkastettu muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö
Suosituks	tulee säilyttää

RAKENNUS 3: ENTINEN ASUINRAKENNUS VIRKAILIJOIDEN ASUINRAKENNUS, SUUNNITTELUKONTTORI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Aumakattoisen saumapellillä katettu rakennus siirtyi tehtaan käyttöön sen käynnistyttyä 1913. Ennen tätä se kuului kartanon talouspihaan joka vanhojen karttojen mukaan muodosti avoimen neliöpihan kartanon luoteispuolelle. Rakennuksen julkisivuissa on nähtävissä sekä jugendin että klassistisen tyylin vaikutteita. Kartanoon päin olevassa itäjulkisivussa on klassistisia piirteitä, poikkipääty ja tympanon sekä nurkissa pilasteriaiheet. Lappeiden alla kiertää leveä listoitus. Jugendvaikutteisessa länsisivussa on tornimainen kaksikerroksinen ulonne, jossa on kartanon päärakennuksen tornirakennelmia jäljittelevää tyyliä. Tornissa on telttakatto. Ikkunat ovat ristipuitteiset, kolmiosaiset ja pieniruutuiset. Asuinrakennuksen alkuperäinen rakennusvuosi ei ole tiedossa. Sen suunnittelijaksi sanotaan useissa lähteissä ja suullisten tietojen mukaan Birger Federleytä ja rakennusvuosiksi 1913–1914, mutta piirustuksia ei ole löytynyt. Rakennus näkyy jo todennäköisesti 1800-luvun loppuvuosina otetussa valokuvassa, jossa se esiintyy samalla tavoin kaksikerroksisena mutta ulkoasultaan vaatimattomampana. Sen ikkuna-aukotukset ovat pienemmät ja tornin paikalla näyttää olevan avoin portaikko. Rakennus lienee ollut alun perin kartanon pihapiiriin kuulunut asuinrakennus, kenties palvelusväen/ henkilökunnan käytössä, ja muutettu 1910- 1920-luvulla kahden virkailijaperheen asunnoksi. Ei ole tiedossa onko Federley suunnitellut rakennukseen tehdyt muutokset, mutta tämä on todennäköistä. Rakennuksen itäpäätyyn on tehty kahden kerroksen korkuinen ulonnamainen laajennus 1930-luvun jälkeen. Myöhemmin rakennus muutettiin tehtaan toimistoksi. Anna Halosen mukaan rakennuksen huonejakoon kuuluivat sali, ruokasali, kamareita sekä palvelijanhuone ja wc. Pohjoissivulle tehtiin lasikuisti todennäköisesti 1950-luvulla.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

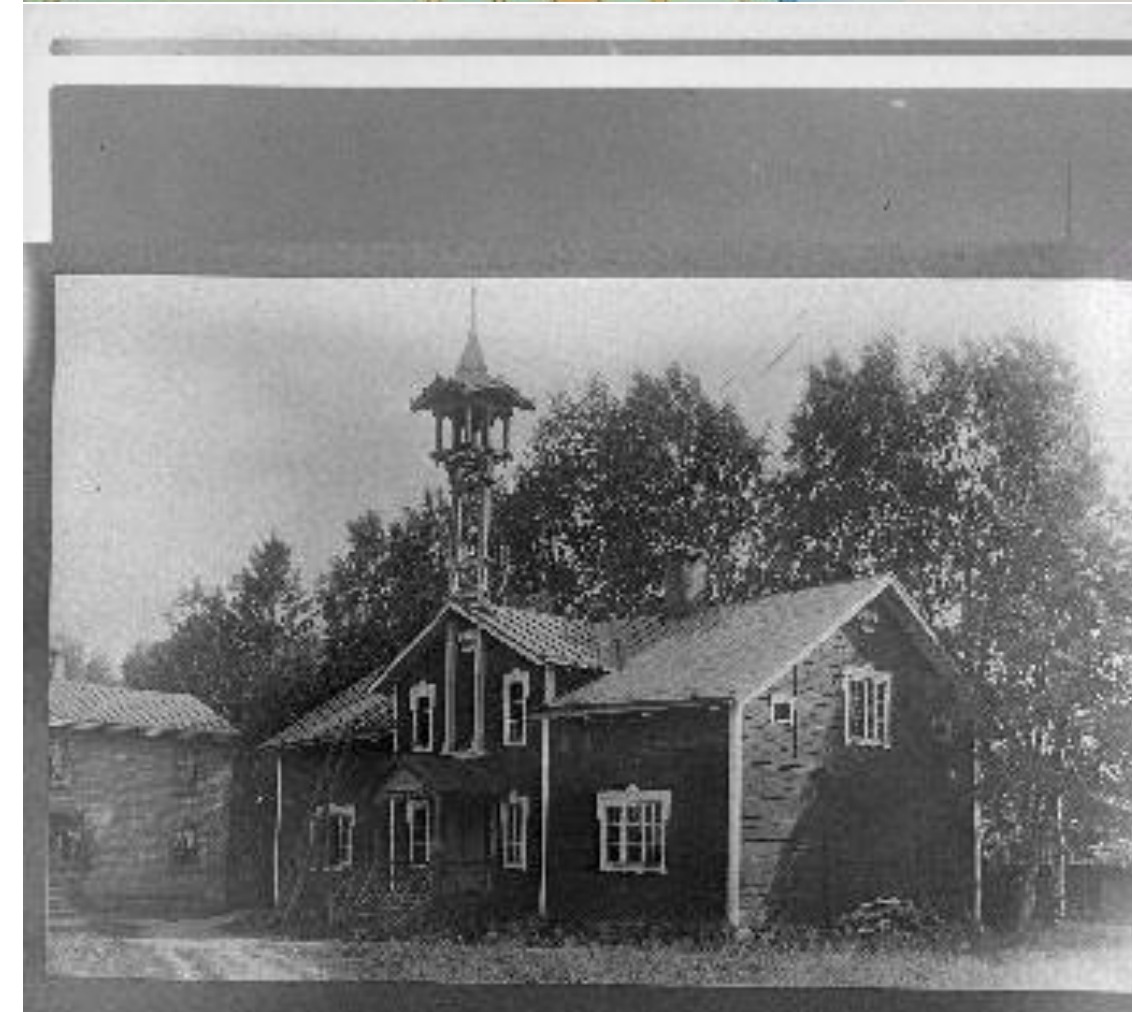

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	asuinrakennus, tehtaan konttori
Suunnittelija	(muutokset Birger Federley 1910-luvulla?)
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1890-l? (1910-luku, 1950-l)
Koko (kerrokset, pinta-ala)	2 krs
Julkisivumateriaalit	Kate saumapelti Vuoraus peiterima, yläosassa kruunilista Sokkeli luonnonkivi
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	satulakattoinen, suorakaiteen muotoinen, kaksikerroksinen rakennus, klassistinen, pohjoispäädyssä 1950-luvun jatkos
Säilyneisyys	rakennuksen yleisilme 1910 - 1920-luvulta, pohjoispäädyssä piirteitä 1950-luvun muutoksen ajalta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Rakennushistoriallinen, asutus- ja sosiaalhistoriallinen arvo Rakennushistoriallisesti ja sosiaalhistoriallisesti arvokas 1800-l lopun asuinrakennus 1913 -1920-lukujen julkisivutyylillä.	
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) rakennus ei näy kaukomaisemassa, se on sijoitettu kartanon puistoalueelle, kiinteä osa kartanomiljöötä
Sisätilat	ei ole tarkastettu	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö	
Suosituks	tulee säilyttää	

Kuvissa on sekä R2 että R3 yhteiseen historiaan liittyvää kuva-aineistoa. Yllä vasemmalla virkailija-asuintalojen kuva 1930-luvulta Kalle Kurjen kuvaamana. Oikealla ote vuoden 1911 kartasta, joka puhuu sen puolesta, että kummatkin tehtaan virkailijoiden asuinrakennuksina ja myöhemmin tehtaan konttoreina toimineet rakennukset ovat alkuperältään teollisuusaikaa varhaisemmasta vaiheesta. Etualalla on kartanon kasvihuone ja tehtaan happo-osasto ja navetan paikalle rakennettu paja (R11). Alla oikealla rakennus (R2) todennäköisesti jo 1800-lopulla otetussa valokuvassa nimellä sosiaalikonntori. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto.

RAKENNUS 8: INSINÖÖRIKONTTORI (PORTINVARTIJAN TALO)

KUVAUS (historia ja nykytila)

Rakennus sijaitsee kartanon pihaan johtavan puistokujan ja tehtaalle haarautuvan tien risteyksessä. Todennäköisesti kartanon päärakennuksen kanssa samoihin aikoihin 1890-luvulla rakennettu entinen asuinrakennus edustaa Nottbeckin aikaa ja liittyy tyyllisesti kartanon aikaisiin rakennuksiin (R1 ja R42) Sen eteläpuolelle 1910-luvulla rakennetut sellutehtaan pumppaamo ja lastauslaituri möljä liittyvät samaan maisemalliseen kokonaisuuteen ja rakennuksen historiassa myöhempään, teollisuushistorian ajanjaksoon. Tiilirunkoisen poikkipäädyllisen rakennuksen kerrotaan olleen alun perin kartanon portinvartijan asunto. Sen alkuperäiset koristeelliset julkisivupiirteet torniaiheinen ja hammaslistoineen sekä päätykolmioiden kaari-ikkunoineen ovat säilyneet. Rakennuksessa on kaksi kerrosta ja huvilamainen tilajako käsittää sekä alakerroksen salin, aulan ja kaksi kamaria että yläkerroksen aulan ja vinttihuoneet. Sisätiloissa on tehty muutoksia, kun rakennus muutettiin tehtaan konttorirakennukseksi. Kaikki lämmitysuunit on purettu. Jossakin vaiheessa alakerran eteiseen on tehty wc. Huoneiden välisiä oviaukkoja on suljettu. Muutoksista huolimatta alkuperäinen tilajako sekä vanhoja rakenteita on edelleen jäljellä. Esimerkiksi eteisestä todennäköisesti entiseen saliin johtavat peilipariovet lienevät alkuperäiset. Rakennus on päässyt hoidon laiminlyöntiin ja ilkeiden seurauksena huonoon kuntoon.

Vielä 1970-luvun kuvissa hyvin hoidettujen rakennusten ympärillä risteilee hiekkapolkuja ja kasvaa puistokasvillisuutta. Kuvissa aina 1920-luvulta lähtien näkyy myös vanhoja puita, muun muassa pumppaamon eteläpuolella ja konttorin itäpuolella kasvavat männyt. Aikojen kuluessa rakennus sitä ympäröivine alueineen on jäänyt hoitamattomaksi ja oman onnensa nojaan. Maisemallisesti se on irtaantunut alkuperäisestä yhteydestään sekä myöhemmästä yhteydestä teollisuusmiljööseen. Tämä muutosprosessi pitäisi pysäyttää ja rakennus ympäristöinen kunnostaa entiseen asuun.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	insinöörikonttori, kartanon portinvartijan asunto
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1890-l? (1937?)
Koko (kerrokset, pinta-ala)	1,5 krs 100 m2
Julkisivumateriaalit	Kate saumapelti Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	rakennus edustaa 1890-l koristeellista, kertaustyyllistä punatiiliarkkitehtuuria, p-e-suuntaisen poikkipäädyn lappeiden kulmissa tornimaiset koristeet, samanl. kuin hautakappelissa, päädyssä kaariholvattu yläosasta pyöristetty ikkuna, itäpäädyn lappeessa aumaus, samaan päätyyn myöhemmin lisätty parveke, profiloitujen lappeiden alaosassa sahanteräläistä, ikkunoiden yläosassa tiilinen kohokuviointi,
Säilyneisyys	julkisivujen alkuperäinen tyyli säilynyt, ikkunoita rikottu ja aukot peitetty levyillä, sisätilat huonossa kunnossa, tilajako ja vanhoja peiliovia säilytetty, kerroksisuutta

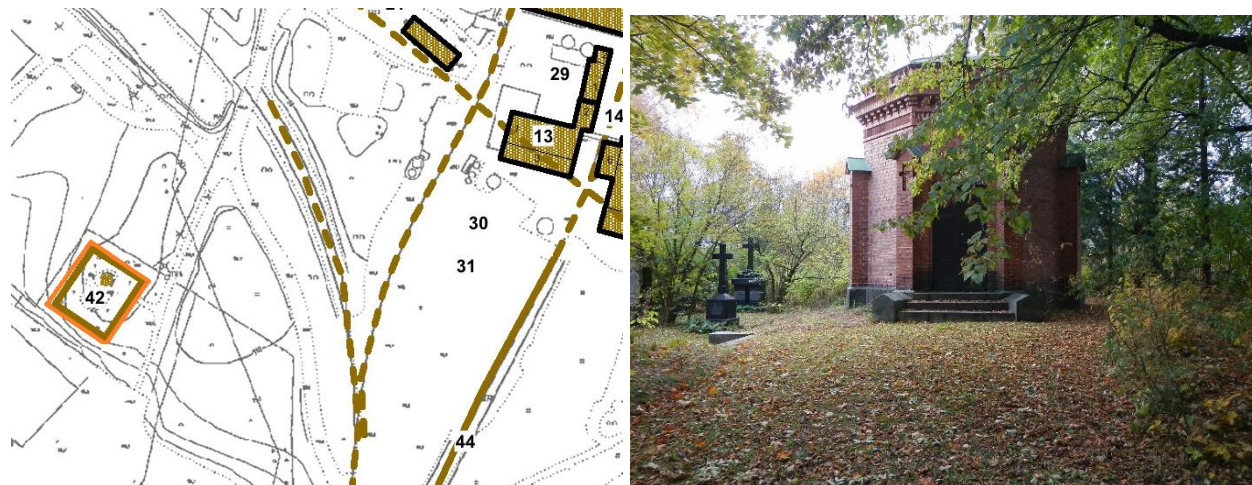
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellisesti ja sosiaalhistoriallisesti arvokas, yhteneväisyyttä kartanon päärakennuksen ja hautakappelin kanssa
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) näky Näsijärven suunnasta, rakennus sijoittuu kartanon puistokujan ja tehtaalle haarautuvan tien varteen, maisemallisesti arvokas
Sisätilat	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät siedä muutoksia
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö
Suosituks	tulee säilyttää sisätilat kunnostettava vanhaa kunnioittaen

Historialliset valokuvat, ilmakeku ja mustavalkoinen kuva Vapriikin kuva-arkisto.

RAKENNUS 42: NOTTBECKIN HAUTAKAPPELI JA HAUTAUSMAA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Nottbeckien suvun hautausmaa perustettiin Wilhelm ja Marie von Nottbeckin pojan muistoksi vuonna 1885. Pieni kirkkomaa muodostettiin kartanon länsipuolelle, todennäköisesti peltoaukean keskellä sijaitsevalle metsäsaarekkeelle. Sen keskivaiheille sijoittuva Nottbeckien pojan Ernstin hautakappeli valmistui vuonna 1884. Suunnittelijana oli Marie von Nottbeck. Aluetta suojaamaan istutettiin puisto. Sitä ympäröivä aita siirrettiin Näsinkalliolta 1904. Vielä vuoden 1987 ilmakuvassa alue sijaitsee rauhallisella paikallaan pellon keskellä. Paikan ja kartanon pihapiirin välillä on näköyhteys. Vuoteen 1995 mennessä alueen länsipuolelle on muodostunut liikekeskus, jonka itäisin liikerakennus on rakennettu lähes kiinni alueen rajaan. Hautausmaahan on haudattu kymmenen Nottbeckin suvun jäsentä, joista viimeinen 1990. Hautausmaasta huolehtii vuonna 1917 perustettu hoitokunta.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

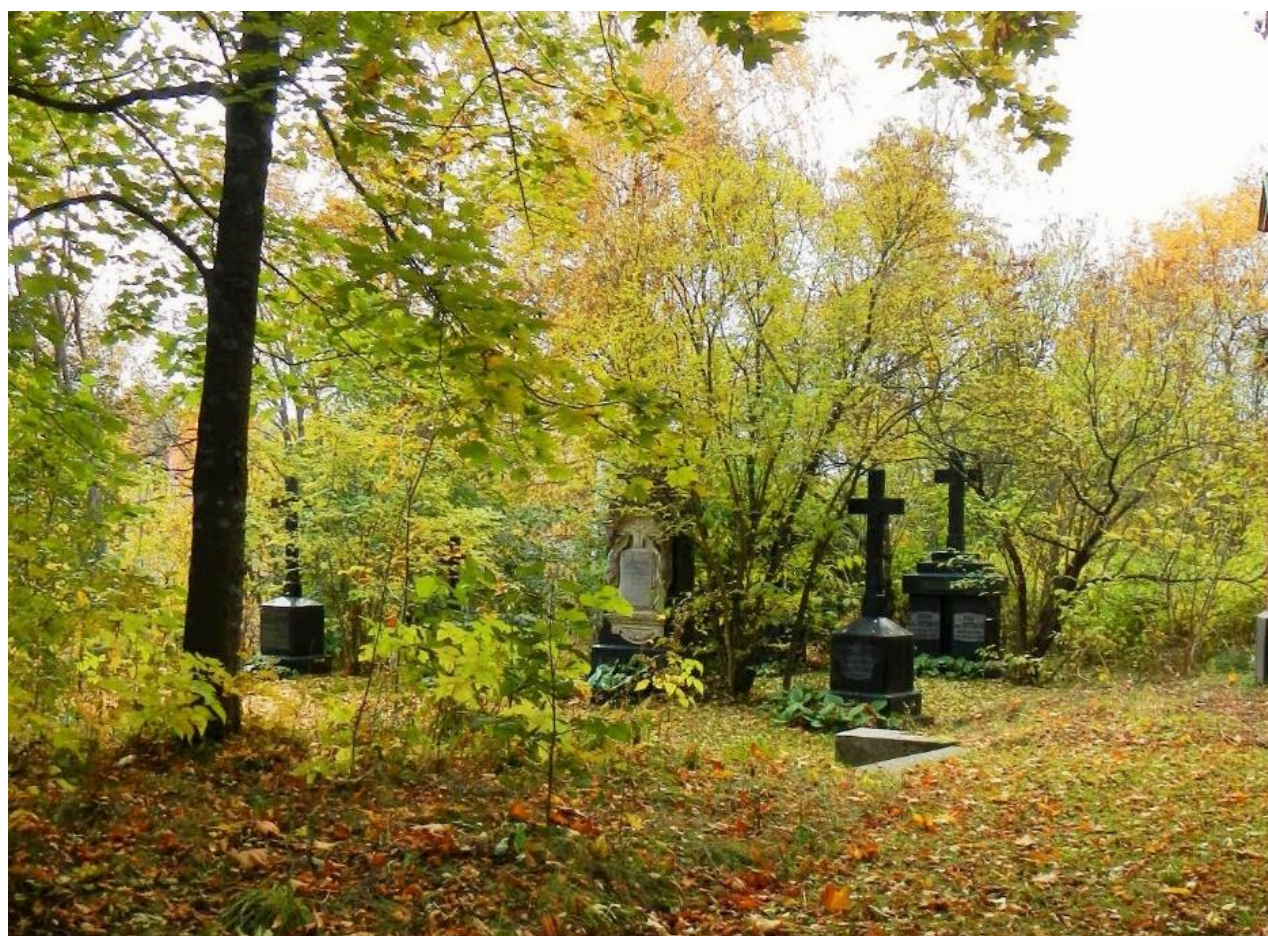

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	hautakappeli ja hautausmaa
Historialliset käytöt	hautakappeli ja yksityinen hautausmaa
Suunnittelija	Marie von Nottbeck
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1884
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate saumapelti Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	yksityinen hautausmaa- alue, jossa sijaitsevan hautakappelin tyylissä on kartanorakennuksen ja entisenportinvartijan asuinrakennuksen kanssa yhteneväisiä piirteitä, punatiilirunkoinen, kahdeksankulmainen, katto loivasti rombimuotoinen, kulmissa tornimaiset pilasteriaiheet, uusgotiikan suippokärkisiä muotoja mm. oviaukossa, hammaslistat
Säilyneisyys	alue sekä hautakappeli ovat säilyneet alkuperäisessä asussa, yhdeksän muuta hautaa, viimeisin hautausvuonna 1990

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellisesti, sosiaalhistoriallisesti, henkilöhistoriallisesti, tapahtumahistoriallisesti arvokas
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) kohteella on suuri maisemallinen arvo, osa kartanomiljöötä, näkymäyhteys kartanoon
Sisätilat	
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljöö muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta, arvot tulisi huomioida ympäristöä kunnostettaessa
Suosituks	tulee säilyttää alueen hoito turvattava, näkymäyhteys kartanoon tulisi säilyttää

Vasemmalla ylhäällä kuva 2015 ja alla 1930-luvulta. Kuva hautausmaan viereen pystytetystä taulusta. Yllä otteita kahdesta ilmakuvausta vuosilta 1965 – 1969. Ylimmän kuvannut valokuvaaja Tuominen mahdollisesti kolmostien rakennustyömaalta. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto.

Vasemmalla ylhäällä hautausmaa vuonna 1987, alapuolella vuonna 1995. Oikealla puolella ylhäällä vuoden 2012 tilanne. Alla vuoden 2015 maankäytön suunnitelma.

RAKENNUS 39: VANHA KYLÄTONTTI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Lielahden kylän vanhan kylätontin tarkat rajat eivät ole tiedossa. Alue on jossain vaiheessa ollut laajempi. TarKylätontilla asuttiin ilmeisesti vielä 1800-luvulla kunnes Nottbeckit rakensivat kartanon päärakennuksen nykyiselle paikalle 1890-luvun alussa. Alue sijaitsee historiallisten tielinjausten risteyskohdassa. Kylätontin alueelle perustettiin Kraemerin puistoksi nimetty puisto Nottbeckeja edeltäneen omistajan mukaan. Perustaja ja perustamisajankohta eivät ole tiedossa. Alue ulottui kylätontin itäpuolelle ja on pääosin tuhoutunut teollisuusalueen rakentamisen yhteydessä. Puiston itäosan paikalla sijaitsevat nykyisin tuotevarasto ja spriitehdas. Vielä 1980-luvun alkupuolella kylätontilla oli runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Nykyisin kaikki teollisuushistoriaa vanhemmat rakennukset on purettu tältä alueelta. Tielinjauksia pystyy vielä hahmottamaan maastossa alueen itäpuolella ja vanhan kylätontin alueella.

Kylätontin vanhasta puistosta on vielä jäljellä vanhoja lehmuksia. Mahdollisesti vanha uunin paikka sijaitsee alueen pohjoisreunalla. Länsireunalla on sijainnut 1900-luvun puolivälistä lähtien spriitehtaan säilytyskattiloita, joista on jäljellä enää niiden betoniset jalustat. Kylätontin alueelle sijoittuu myös 1950-luvun taitteessa rakennettu sellutehtaan talousrakennus, josta myöhemmin tehtiin ligniinitehtaan tutkimuslaitos. Aivan kylätontin eteläreunassa on käytöstä poistunut muuntaja ja aikoinaan suljettuna olleelle alueelle johtanut teräsverkkoportti.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	Lielahden kylän rusthollin vanha asuinpaikka, rakuunantorppa, Teivaalantien linjaus, spriitehtaan varastosäiliöiden sijoituspaikka, teollisuuden apu- ja tutkimustoimintoja, muuntaja
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1500-l? 1729, 1763
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	osittain luonnontilaistunut entinen puistoalue, vanhoja lehmuksia, 1950-luvun taitteen rakennus, betonisia teollisuusrakenteita

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot maisemahistoriallinen, teollisuushistoriallinen
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)
Sisätilat	vanha kylän paikka, puisto ja teollisuusalue
Arvoalue	Lielahden rusthollin tontti ja Kraemerin puisto muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää muutoksia, kulttuuriympäristön historialliset piirteet säilytettävä
Suosituks	tulee säilyttää puistoinventointi, kerrostumien piirteet huomioitava ja säilytettävä

Yläkuvassa vuoden 1911 karttaan on merkitty rakennuksia ja sen eteläreunaan puisto. Alakuvassa ote vuoden 1768 kartasta.

RAKENNUS 45: TEIVAALANTIE

KUVAUS (historia ja nykytila)

Nykyisin kolmostieltä teollisuusalueen keskivaiheille kääntyvä tielinjaus on osa vanhaa Teivaalantietä. Teivaalan ja Lielahden vanhan kylätontin välinen tielinjaus näkyy ensimmäisen kerran kartalla 1729, mutta on todennäköisesti ollut käytössä jo sitä ennen. Tie kulki vanhan kylätontin eteläreunaa pitkin. Tien itäpää on edelleen käytössä mutta 1950-luvulle käytössä ollut länsipää on sen jälkeen tuhoutunut teollisuusrakenteiden ja liikekeskuksen rakennusten ja rakenteiden alle. Tielinjauksesta sen itäpäässä on edelleen tunnistettavissa kolmostieltä vanhan vedenpuhdistuslaitoksen etelänurkalle ulottuva pätkä. Käytössä oleva osa on kuitenkin jäänyt uudenpien tierakenteiden alle ja 1700-luvun rakenteet hävinneet.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

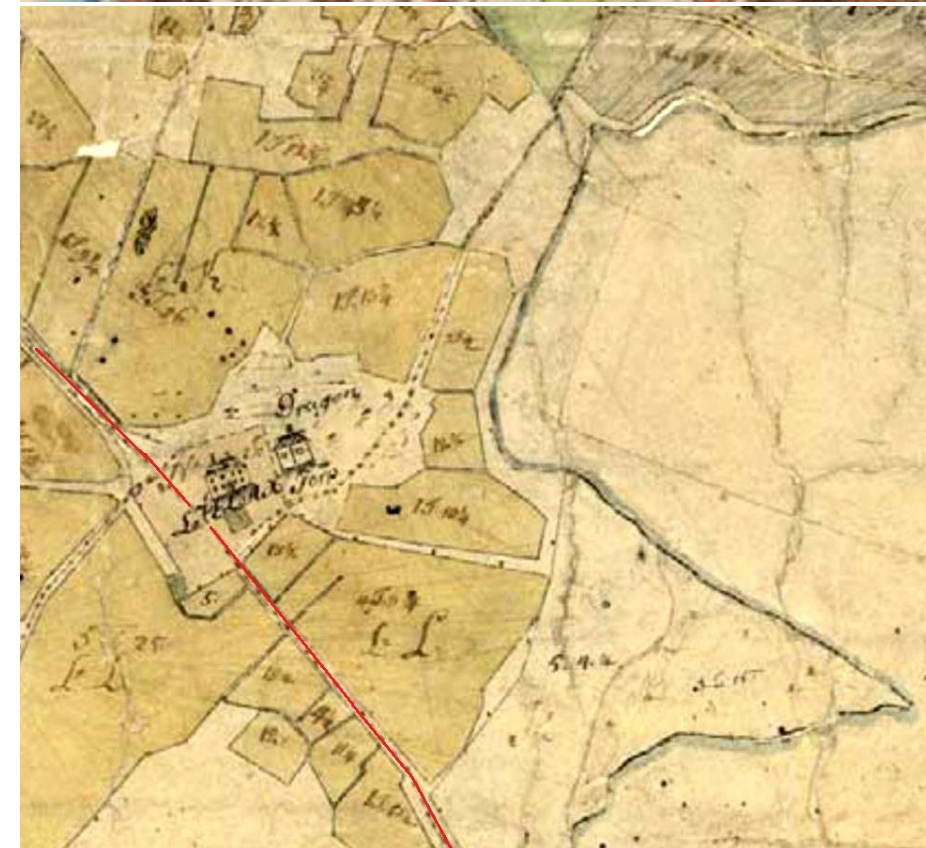

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	osittain käytössä
Historialliset käytöt	kylätie, yleinen maantie
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1729 viimeistään
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	säilynyt osittain, itäpää tuhoutunut teollisuusalueella

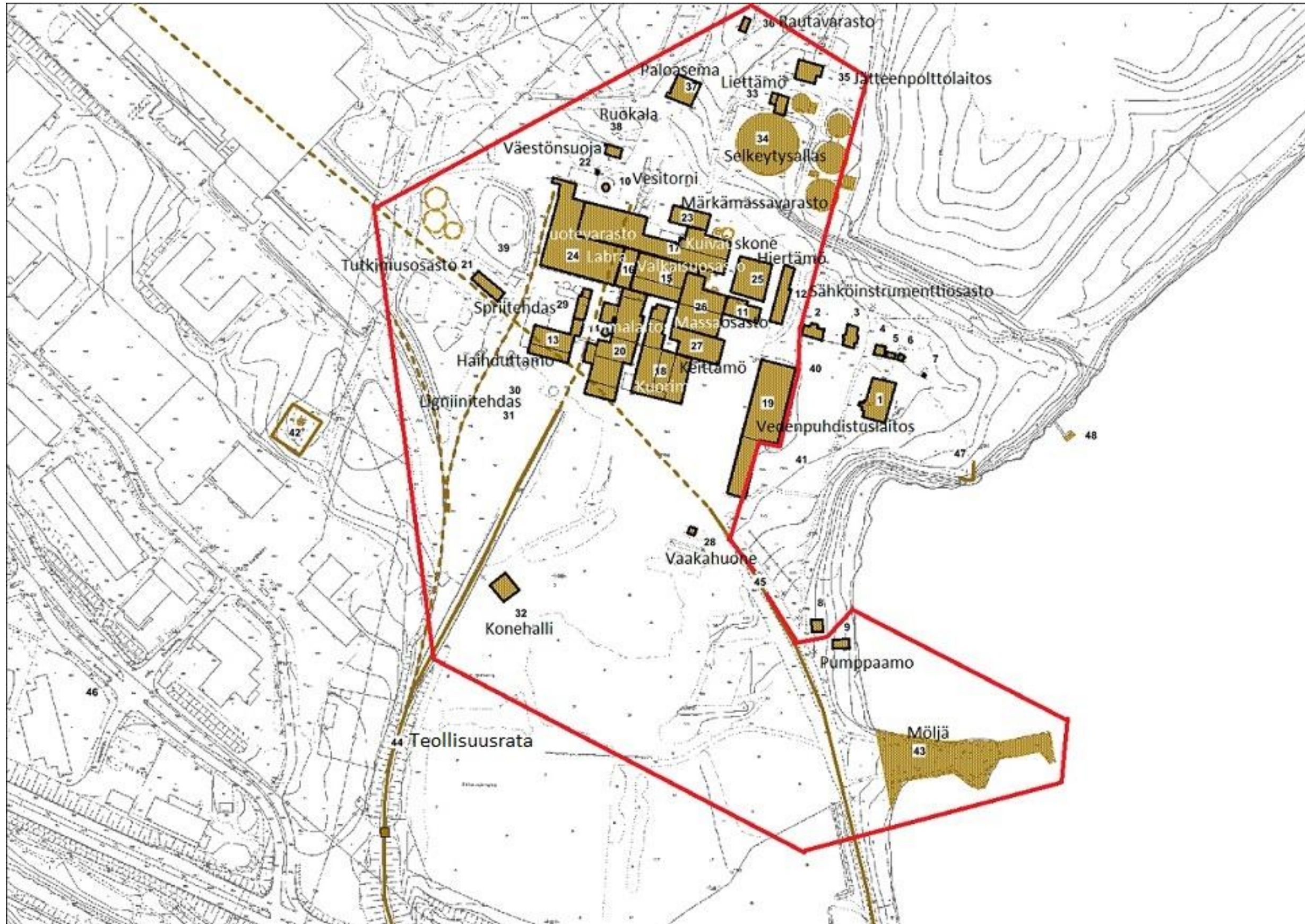
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Lielahden asutus- ja tieliikennehistoria	
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) maisemahistoriallinen arvo, vanha kulkuväylä, kylätie
Sisätilat		
Arvoalue	historiallinen tielinja	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutoksia
Suosituks	tulee säilyttää	vanhan linjauksen palauttaminen tehdasalueelle

Vasemmalla ylhäällä tielinjaus hautausmaan kohdalla, ja edellisellä sivulla teollisuusalueen itäreunalla. Kuvat 2015, Sami Raninen, Vapriikin kuva-arkisto. Vasemmalla alla Teivaalantien linjaus teollisuusalueella vuoden 1969 valokuvassa, merkitty punaisella viivalla. Kuva Vapriikin kuva-arkisto. Oikealla ylhäällä ote Senaatinkartasta 1909 ja alla tielinjaus vuoden 1768 kartalla. Historialliset kartat: KA

5. Lielahden teollisuusajan rakennukset ja rakenteet 1913 – 2008

RAKENNUS 9: PUMPPAAMO, PUMPPUASEMA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Vuonna 1914 Birger Federley suunnittelema pumppaamo on Lielahden sellutehtaan ensimmäisiä teollisuusrakennuksia. Yksikerroksinen, punatiilirunkoinen, kaarikattoinen teollisuuden tekniikkarakennus on julkisivuiltaan edelleen 1913- 1930-luvun aikaisessa asussa mutta huonokuntoinen. Rakennuksen käyttö pumppaamona loppui 1930-luvulla, kun vettä alettiin ottaa puuputkea myöten Jänislahdesta. Rakennukseen tehtiin ilmeisesti tuolloin (?) sen alkuperäistä tyyliä mukaileva jatkos sekä uuteen päätyyn korkea savupiippu. Pumppaamon koneisto/ laitteisto on ehkä purettu jo noihin aikoihin ja altaan päälle tehty lattia. Pumppaamotoiminnan loputtua rakennus muutettiin varastoksi. Ilmeisesti 1970-luvun taitteen paikkeilla rakennus muutettiin tehtaan työntekijöiden sosiaalityöksi ja huoltorakennukseksi. Seinät levytettiin lastulevyin ja interiöörit muutettiin aikakauden tyyliksi. Julkisivut säilytettiin muuten ennallaan mutta ovia vaihdettiin ajanmukaisiin. Vuoden 1973 sekä 1920–1930-lukujen ilmakuvista näkyy että pumppaamo sekä portinvartijan asuinrakennus muodostavat oman aluekokonaisuutensa, niihin asti ulottuva kartanonpuisto on hyvin hoidettu, rakennusten välillä ja ympäristössä kulkee hiekkapolkuverkostoa. Pumppaamon koillisnurkassa oli vielä tuolloin pieni rakennus, joka on 1970-luvun jälkeen purettu. Rakennuksen eteläpuolella kasvaa vanha mänty, joka näkyy samanlaisena jo 1900-luvun alun valokuvissa.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

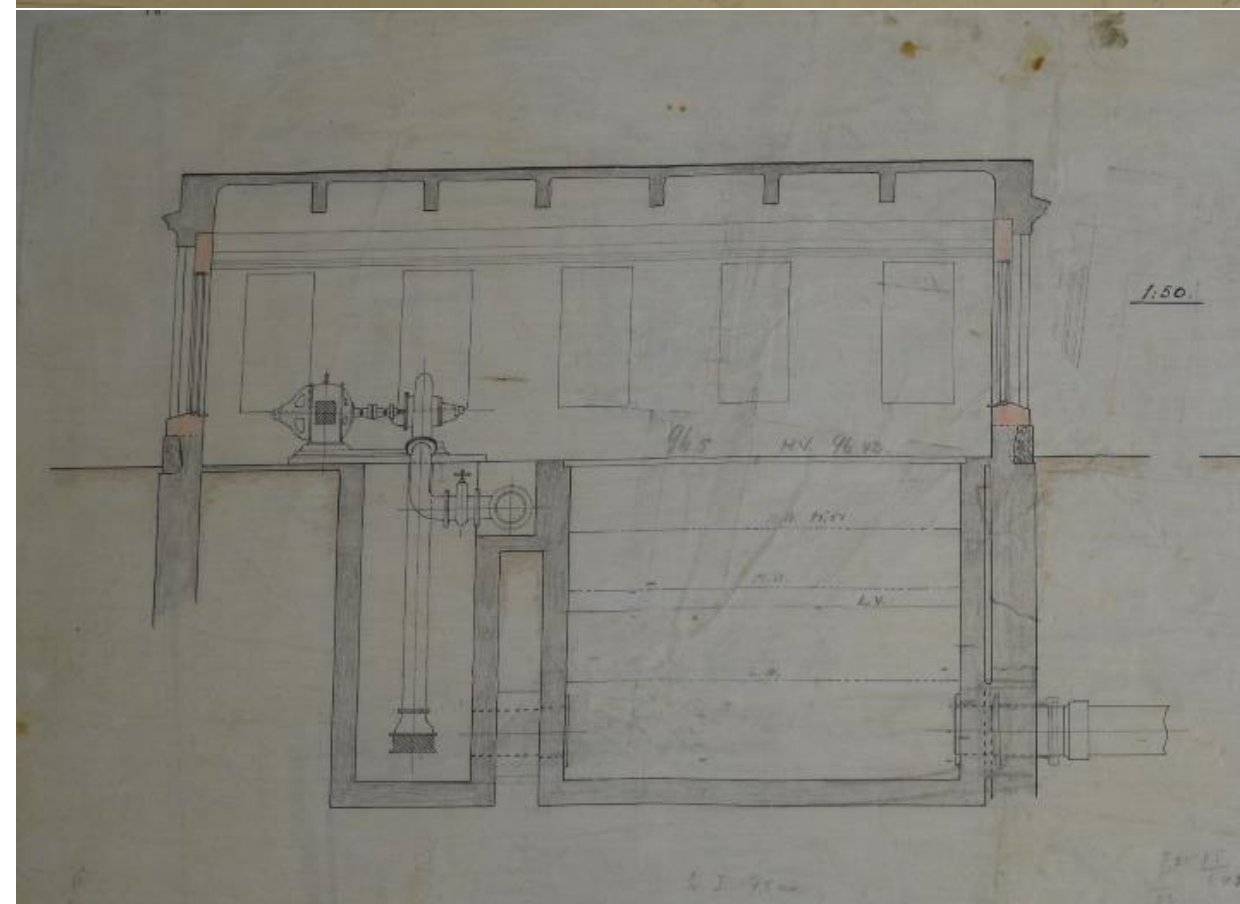
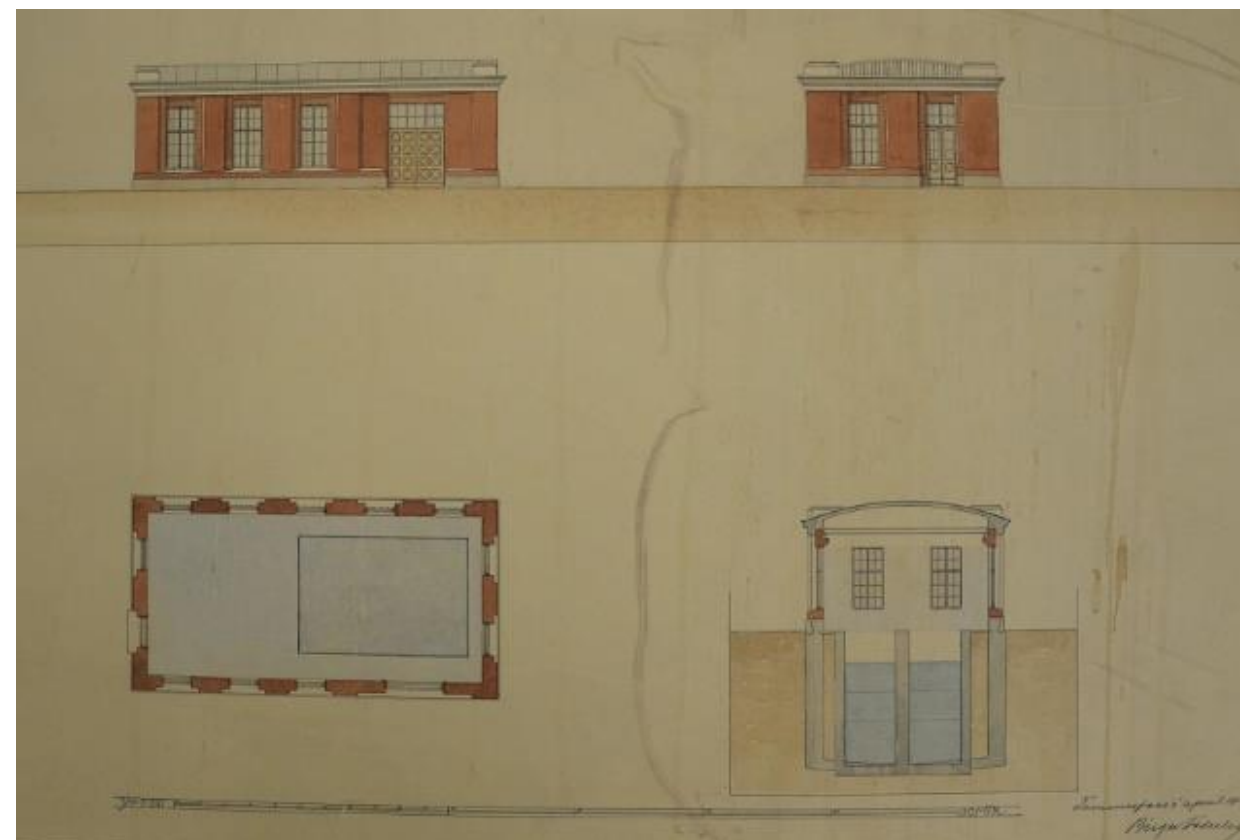
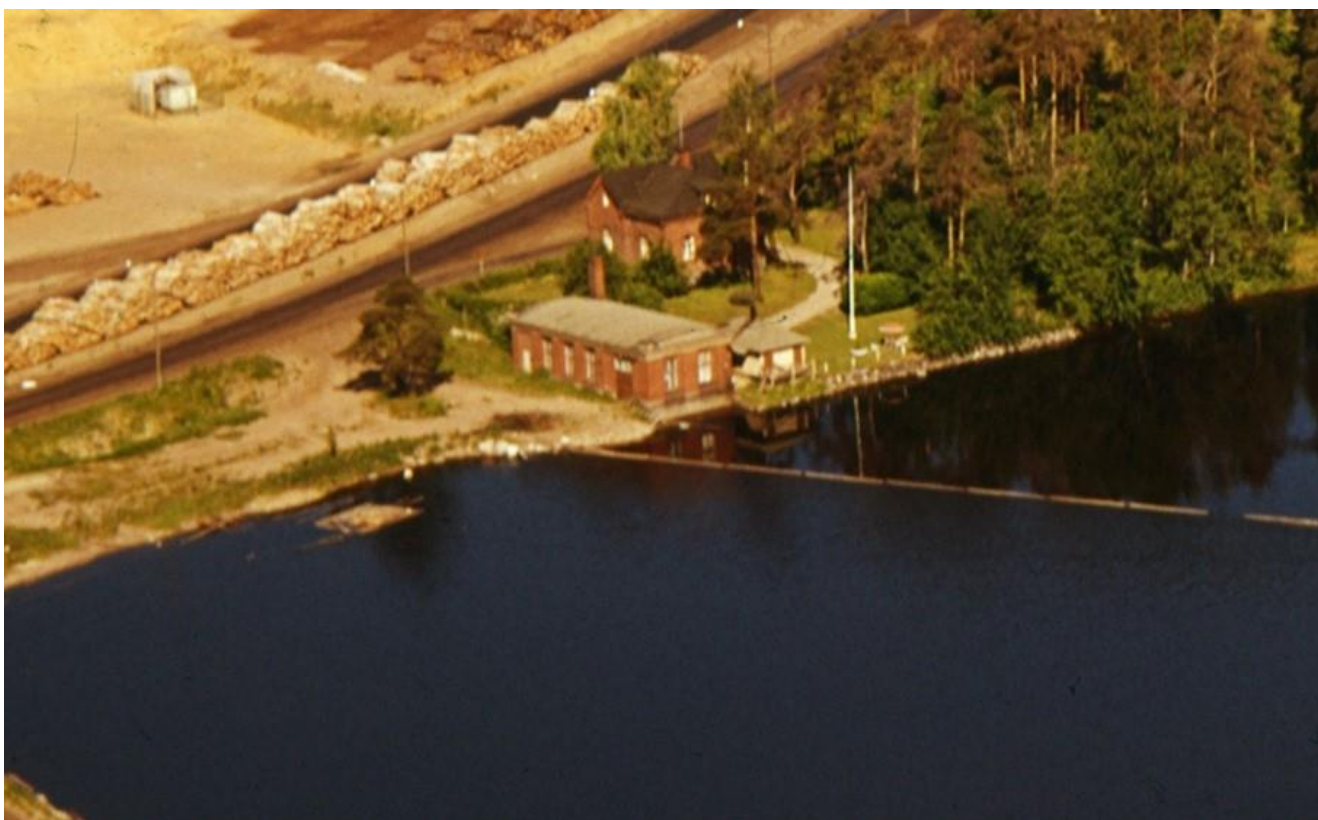

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	teollisuus, prosessin vesihuolto, sosiaalityilat
Suunnittelija	Birger Federley
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1914 (1930-l, 1970-l)
Kerrokset	1 krs
Pinta-ala	113 m ²
Julkisivumateriaalit	Kate Bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, betonivahvistus
Kantava rakenne	Betonipilari, tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	yksikerroksinen punatiilinen teollisuuden tekniikkarakennus, kaareva katto katettu bitumikermillä, lappeiden alla kiertää betoniset paksut profiililistat, kummallakin sivulla sekä päädyissä lähes seinän korkuiset kapeat, ristipuitteiset pystyikkunat syvennyksiin sijoitettuina
Säilyneisyys	rakennus säilynyt julkisivuiltaan lähes alkuperäisenä, yksityiskohtia muutettu, ovia vaihdettu uudempiin, jatkos 1930-l alkuperäisen tyylin mukaan, huonokuntoinen

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema)
Sisätilat	Rannassa sijaitseva matala rakennus näkyy Näsijärven puolelta, Federley suunnittelema teollisuusrakennus, maisemallisesti arvokas
Arvoalue	Nottbeckin kartanomiljö
Suosituks	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
	ei siedä muutosta, kunnostus välttämätöntä säilymisen turvaamiseksi
Suosituks	tulee säilyttää
	rakennuksen sekä sen ympäristön palauttava kunnostus

Viemän sivun yläkuvassa pumppaamo ja portinvartijanasuinrakennus vuoden 1973 ilmakuvassa. Sen alla valokuva 1920-1930-lukujen tietämillä. Kummassakin kuvassa näkyy edelleen osittain jäljellä olevaa puustoa sekä nyt jo maisemasta kadonnutta tieverkostoa. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto. Oikealla ylhäällä pumppaamon suunnitelmapiiirustus vuodelta 1914 ja myöhemmin laadittu muutospiirustus. Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 43: MÖLJÄ, LASTAUSLAITURI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Möljä (engl. mole) on yleisesti käytetty, erityisesti satamalaituria tarkoittava nimitys. Möljälle johdettiin myös usein satamaraiteet. Lielahden teollisuusalueella kulkenut sisäisen raideliikenteen rata on vanhan asemakartan perusteella ulottunut laiturin päähän asti ainakin vuodesta 1920 lähtien. Laiturusuunnitelma ja sen rakentamiseen liittyvä kustannusarvio on päivätty helmikuulla 1913. Suunnittelijaksi on merkitty J.V. Leinonen. Vaihtoehdoksi n:o 2 nimetyssä paperissa laituriin arveltiin tarvittavan mm. 1850 paalua, poikkitukiin ja pituuskannattajiksi 1200 parrua sekä 2000 kg pultteja. Niiden kiinnittämiseen arvioitiin kuluvan 25 sukeltajapäivää. Uitetun puun varastointiin tarvittu kenttä oli rannalla laiturin lähetyvillä. Vuosikymmenten aikana laituria muutettiin ja lisärakennettiin, mm. levennettiin vuosikymmenten aikana maavalleilla. Uittotukkien nippunosturi rakennettiin betonipilarien varaan 1900-luvun puolivälin tietämillä. Pilareista osa on vielä jäljellä. Laituri jäi pois käytöstä Näsijärven uittojen lakattua 1990-luvulle mennessä. Alue kiinnittyy osaksi puun varastointikentän, pumppaamon ja entisen portinvartijan asuinrakennuksen muodostamaa aluekokonaisuutta. Niitä maisemallisesti yhdistävät rakenteet ovat hävinneet ympäristöstä ja laituri vaikuttaa varsin irralliselta kaukana nykyisen teollisuusalueen keskuksesta.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

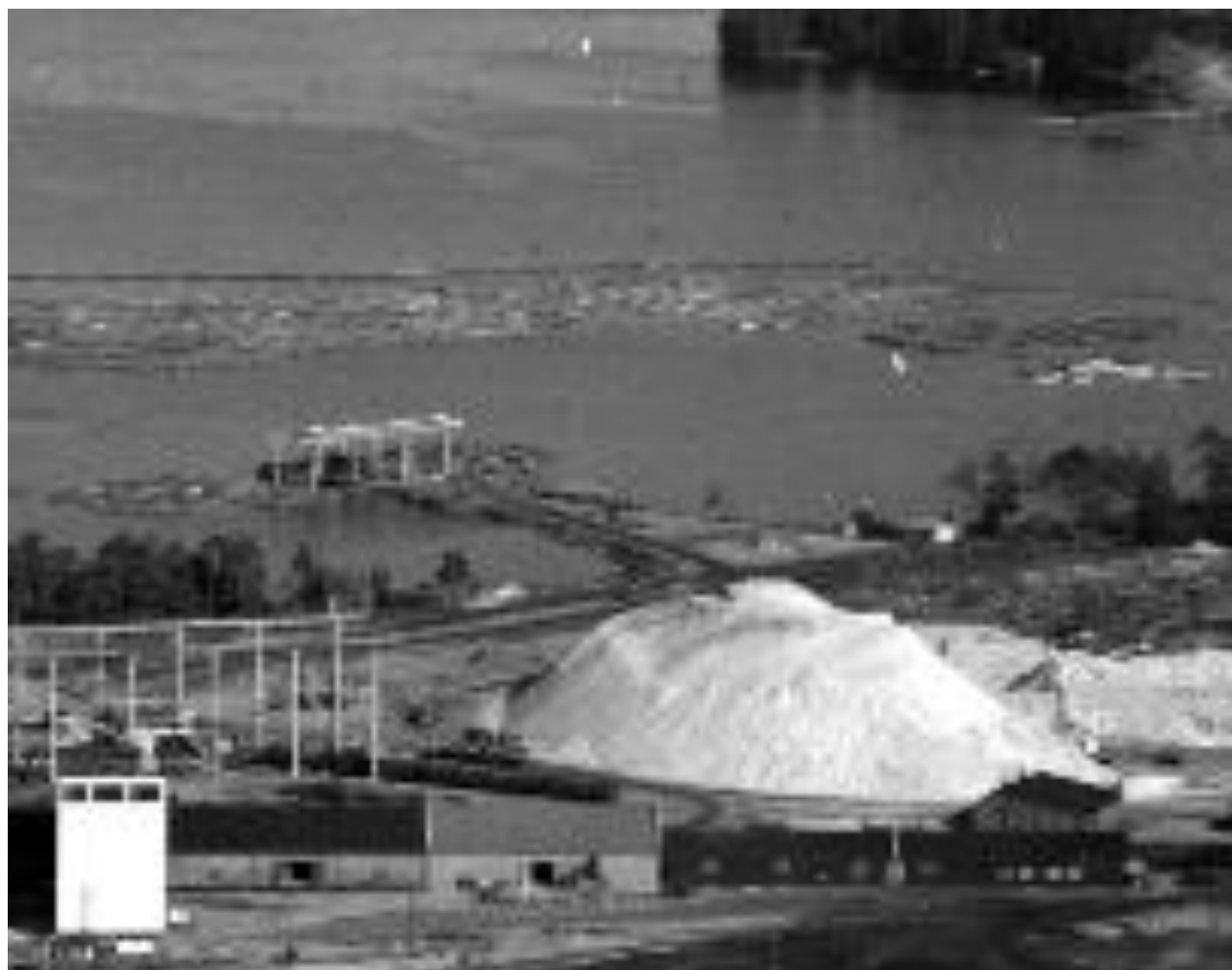

RAKENNUSTIEDOT

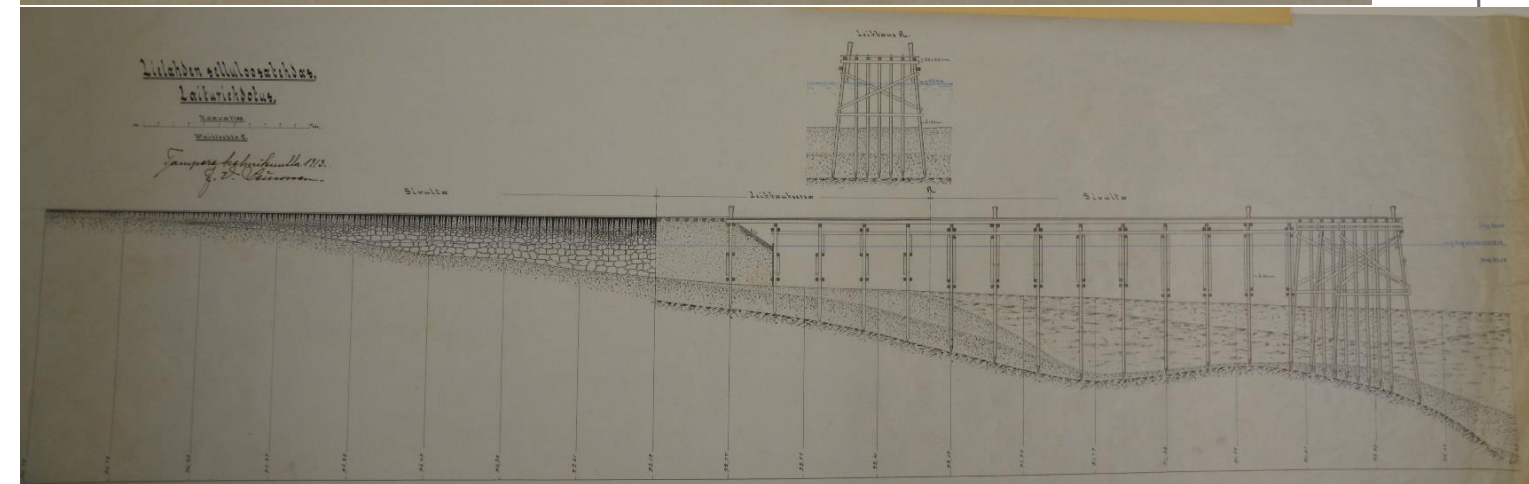
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	teollisuussataman lastauslaituri, puun nosto vedestä
Suunnittelija	J.V. Leinonen
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1913? (1960-l)
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	puupaalu
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	osittain säilynyt

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot teollisuushistoriallinen ja maisemahistoriallinen arvo
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) satama-alueen keskeinen maamerkki, vanha möljä on maisemallisesti arvokas osana teollisuusalueen rakennettua ympäristöä
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää vähäisiä muutoksia ja kunnostusta
Suosituks	tulee säilyttää teolliseen toimintaan liittyvät piirteet ja yhteys teollisuusmaisemaan säilytettävä

36

Vasemmalla ylhäällä ote ilmakuvasta 1960-luvulla, alla vuonna 1973 kun laituri vielä oli käytössä. Oikealla puolella ylhäällä asemakartta vuodelta 1920 ja alla laiturin suunnitelma vuodelta 1913. Kuvat Vapriikin kuvaarkisto. Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 28: VAAKAHUONE

KUVAUS (historia ja nykytila)

Nykyinen puutavaran punnitusta varten rakennettu vaakahuone on 1980-luvun taitteesta ja korvaa 1960-luvun alkuvuosina rakennetun samalla paikalla sijainneen rakennuksen.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

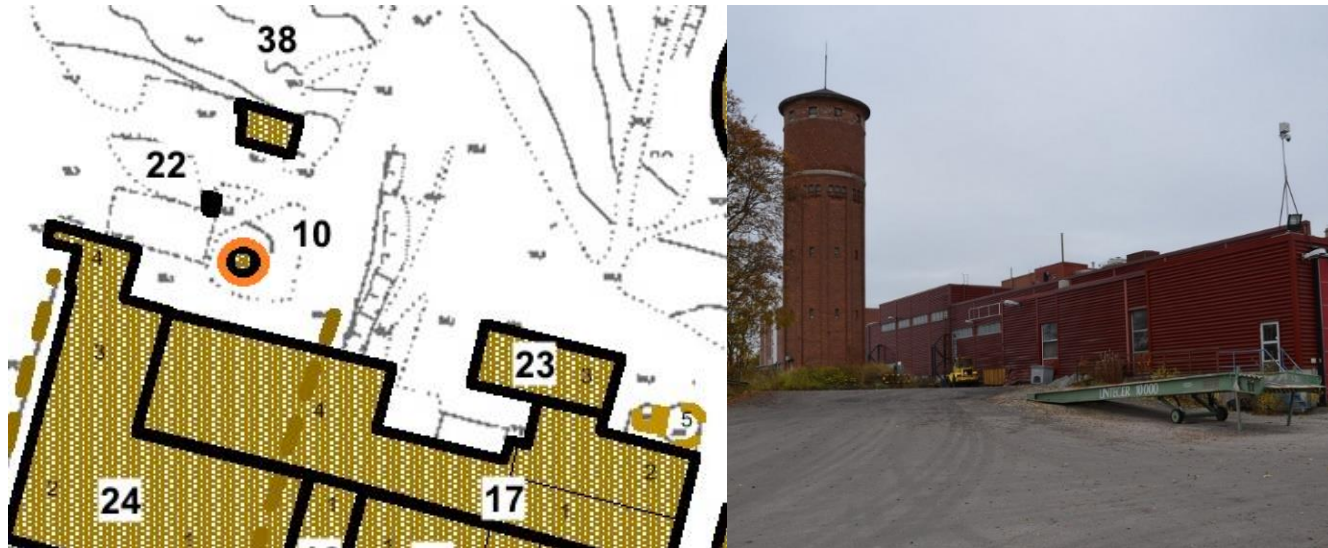
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	vaakahuone, puutavaran punnitus
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1977 jälkeen
Kerrokset	1
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli betoni
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot	
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema)
Sisätilat	ei ole tarkastettu	
Arvoalue	ei	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää muutoksia
Suosituks	säilyttämistä tulisi harkita	

RAKENNUS 10: VESITORNI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Birger Federley suunnitteli vesitornin sekä tehtaan että teollisuusyhdyskunnan käyttöön vuonna 1918. Lisäksi sen kerrotaan palvelleen myös Niemen tilan vesitaloutta. Tehtaan toiminta oli pysäytetty alkuvuodesta kansalaissodan ajaksi. Rakennus rakennettiin samana vuonna tehtaan toiminnan jälleen käynnistyttyä. Tiiliornamentiikalla, pilasteriaiheilla ja betonirappauksin koristeltu rakennus on alkuperäinen ikkunoita ja ovea sekä sen heloja myöten. Myös vesisäiliö on tallella. (Riikonen 2009,10; Nurminen 2012, Halonen 1999)

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

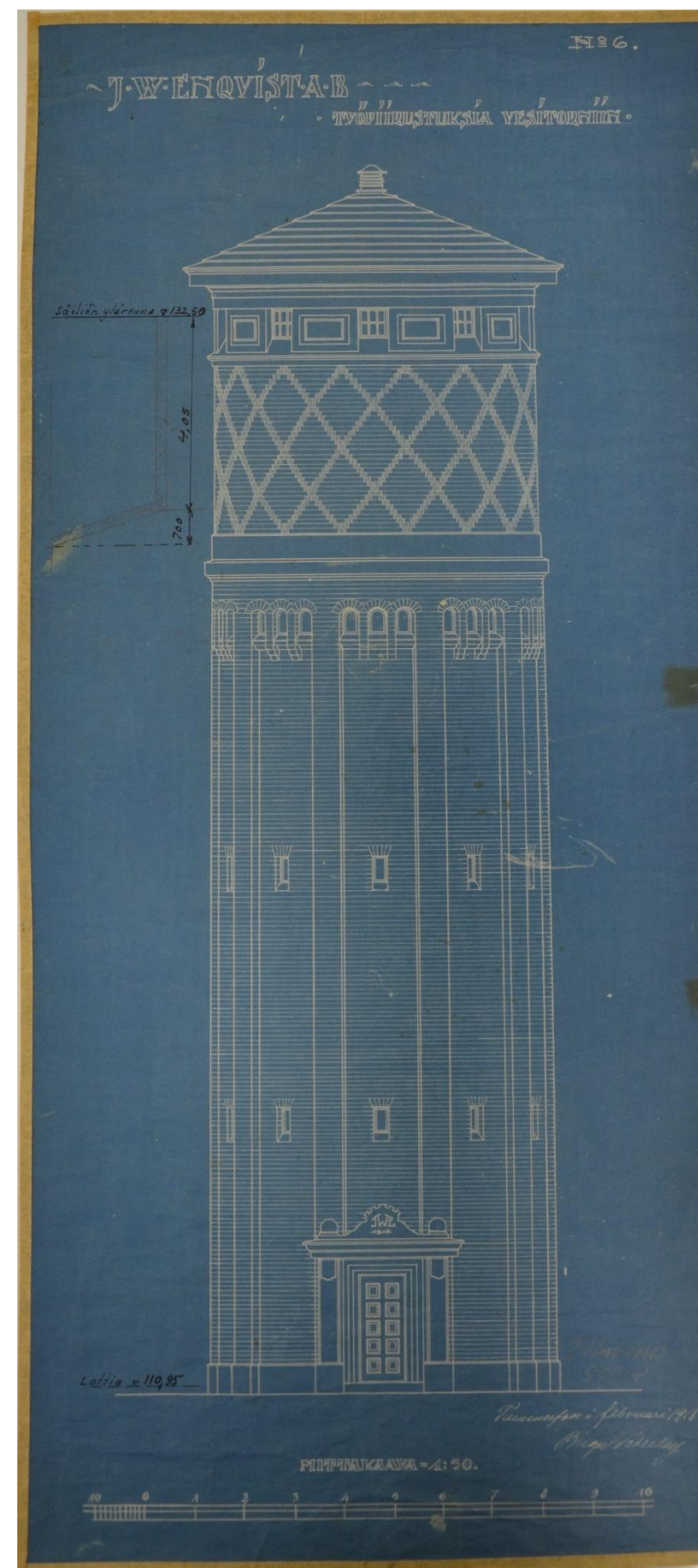

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	vesitorni
Suunnittelija	Birger Federley
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1918
Kerrokset	korkea lieriö
Pinta-ala	36 m2
Julkisivumateriaalit	Kate saumapelti Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	vinoneliöornamentti yläosassa, oviaukon rikas betonirappauskoristelu, lappeen alla kiertävät neliönmuotoiset ikkunat, pilasteriaiheen yläosaa kiertävät kaari-ikkunat kolmen ikkunan ryhmissä, alkuperäinen tamminen peiliovi heloineen, myös vesisäiliö on jäljellä
Säilyneisyys	alkuperäinen

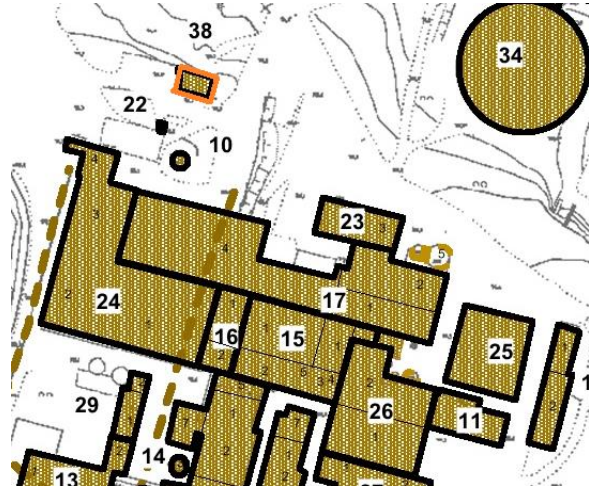
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennushistoriallisesti arvokas	
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) porttirakennus, näkyy alueen pohjoispuolelle, tärkeä
Sisätilat		
Arvoalue	ei	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta, alkuperäinen
Suosituks	tulee säilyttää	tornin ornamentiikan koristemaalauksen palauttaminen, kunnostus

Näyttävästä vesitornista tuli kiintopiste tehtaan luoteiskulmalle, josta tehtaan asuinalueelta tulevat työntekijät tulivat töihin. Kuva Vapriikin kuva-arkisto. Piirustus: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 38: RUOKALA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Tehtaan vuonna 2001 valmistuneen ruokalan paikalta on purettu Puutalo (oy:n) suunnittelema sosiaalirakennus, jossa sijaitsivat muun muassa ruokala, pesu- ja pukuhuoneet sekä saappaiden pesuun ja kirvesmiesten työkaluille varattuja tiloja. Työntekijät kulkivat tätä kautta työpaikalle, portti alueelle. Ympäristöä on muutenkin muutettu vanhoja tielinjauksia häivyttämällä ja kasvillisuutta karsimalla.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

Ruokalan ympäristö vuonna 1977, kuvassa entinen, 1970-luvun alkupuolella rakennettu sosiaalirakennus. Kuva Vapriikin kuva-arkisto.

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	toimitila
Historialliset käytöt	tehtaan ruokala
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	2001
Kerrokset	1
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate tiilijäljitelmäpelti Vuoraus lomalaudoitus Sokkeli betoni
Kantava rakenne	rankorakenne
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	Rakennus on alkuperäisessä asussa

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot	
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) maisemahistoriallinen arvo, työntekijöiden portti alueelle, paikalla on ennen nykyistä rakennusta sijainnut vanhempi sosiaalituloja käsittänyt rakennus, vanha tieverkosto
Sisätilat	ei tarkastettu	
Arvoalue	ei	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää muutoksia
Suosituks	säilyttämistä tulisi harkita	

RAKENNUS 22: VÄESTÖNSUOJA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Väestönsuoja on rakennettu vuonna 1971. Samana vuonna annettiin väestönsuojista uudet nykyisen kaltaiset määräykset. Suoja on rakennettu vesitornin länsipuolelle, sen alla olevaan kallioon.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	
Historialliset käytöt	väestönsuoja
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1971
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot teollisuushistoria 1970-luku
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)
Sisätilat	ei tarkastettu	
Arvoalue	ei	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää muutoksia
Suosituks		

RAKENNUS 11: PUUTYÖVERSTAS, PAJA

KUVAUS (historia ja nykytila)

Rakennus sijaitsee Lielahden kartanon 1890-luvulla rakennetun tiilirunkoisen L – muotoisen navetan itä-länsisuuntaisen siiven paikalla, jossa sulfiittitehtaan toiminta aloitettiin 1913. B. Federley laati vuonna 1914 navettaa koskevan muutospiirustuksen, jonka mukaan siiveen sijoitettiin korjaamo (remontverkstad) sekä paja ahjoineen. Pohjois-eteläsuuntainen siipi muutettiin varastoksi. Harjakattoisen, yksikerroksisen rakennuksen tilalle rakennettiin Federleyn vuonna 1920 suunnittelema kaksikerroksinen verstarakennus. Navetan pohjois-eteläsuuntainen siipi jätettiin vanhaan asuun. Vanhoista valokuvista ilmenee, että se purettiin ilmeisesti vasta kun Kemihierretehtaan toimintaan liittyvä jälkikäsitteilyhalli rakennettiin 1985 (ks. R 16)

Vuonna 1920–1921 valmistunut verstarakennus oli kaksikerroksinen. Toisen kerroksen on arveltu olevan myöhemmältä ajalta. Kerrosten ulkonäkö vaihtelee paljon. Alhaalla tiiltien väri on epätasaisempi. Tämä voi johtua siitä, että alakerroksessa on saatettu hyödyntää paikalta puretun navetan vanhoja tiiliä. Piirustusten perusteella on kuitenkin kysymys uudisrakennuksesta, joka vanhojen valokuvien sekä suunnitelmapiiirustuksen mukaan on alusta lähtien ollut kaksikerroksinen. Piirustukseen on merkitty myös insinöörinkonttori ja puhelinkeskus, minkä jälkeen rakennuksen länsipään suunnitelma jatkuu erillisessä piirustuksessa. Sen mukaan länsipäähän suunniteltiin tiloja tehtaan konttoreille. Tämän suunnitelma jäi toteutumatta, sillä 1920-luvun alkuvuosina samalle paikalle rakennettiin entinen sihtiosasto (R26/2) pohjoispääty ja sen viereen uuden valkaisuhallin tasakattoinen siipi. Länsipääty lienee jäänyt entiselleen ja yhdistyi kulmassa navetan pohjois-eteläsuuntaiseen siiveen. Kulmaukseen rakennettiin 1930-luvun alkuvuosina kaksikerroksinen laboratorio (R16).

Uuden pajarakennuksen kerroksia jaotteli voimakas profiililista, ikkunat olivat kapeita pystyikkunoita. Vanhempien tehdasrakennusten koristeellisemmalle tyylille ominaiset pystysuuntaiset ikkunasyvennykset oli jätetty pois. Pohjapiirustuksen mukaan alakerrassa oli korjauspaja, paja, valimo sekä varastotiloja. Toiseen kerrokseen tuli puutyöverstas, lautavarasto, maalaamo ja valimon vinttikerros. Pitkän rakennuksen itäpäähän julkisivut ovat säilyneet pääosin vanhassa asussa vaikka yksityiskohtia onkin poistettu mm. peittämällä ja muuraamalla umpeen ikkunoita. Itäpäätyyn kapearaiteiselle tavarajunalle tehty ovi on suljettu ja aukko muutettu ikkunaksi. Pohjoisivulle tehtiin betonipylväikön reunustama sisäänkäynti, josta nousee toiseen kerrokseen. Alakerran samoin kuin yläkerran sisätilat on muutettu yhtenäiseksi halliksi lukuun ottamatta päädyssä olevia pieniä työ- ja verstashuoneita. Alakerroksessa on osittain säilynyt alkuperäinen lankun pätkistä ladottu lattia.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

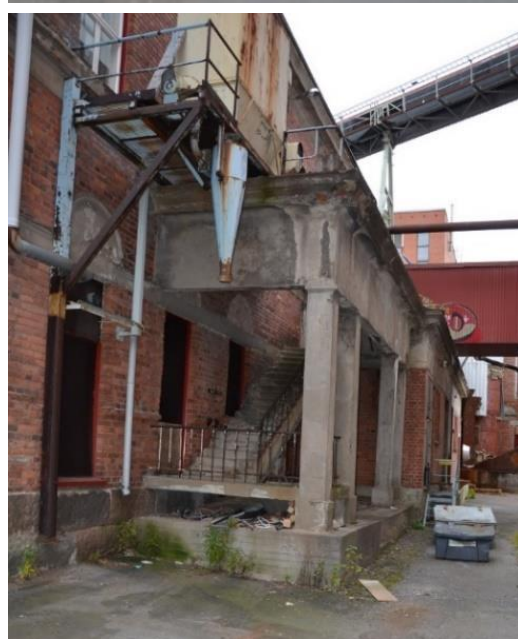

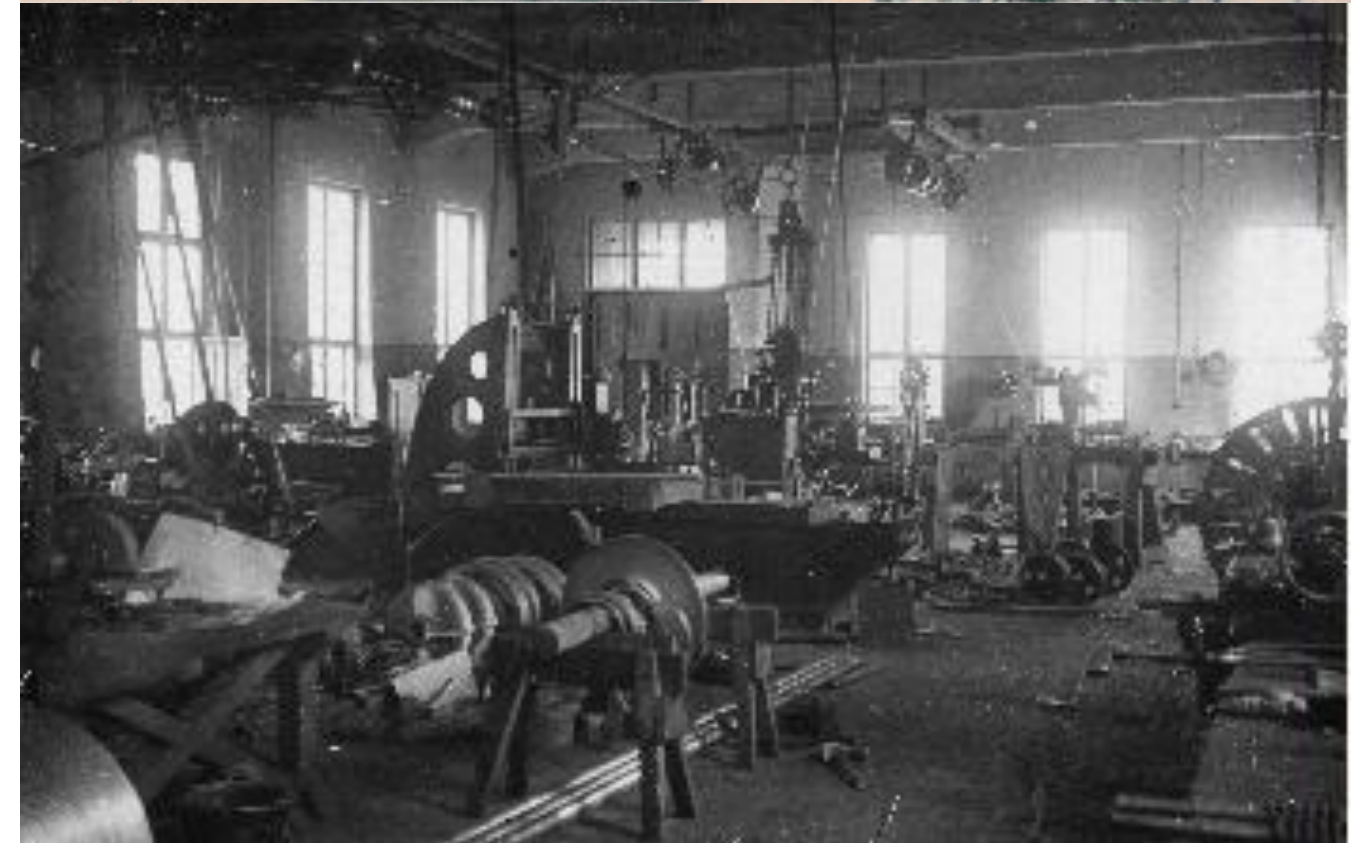
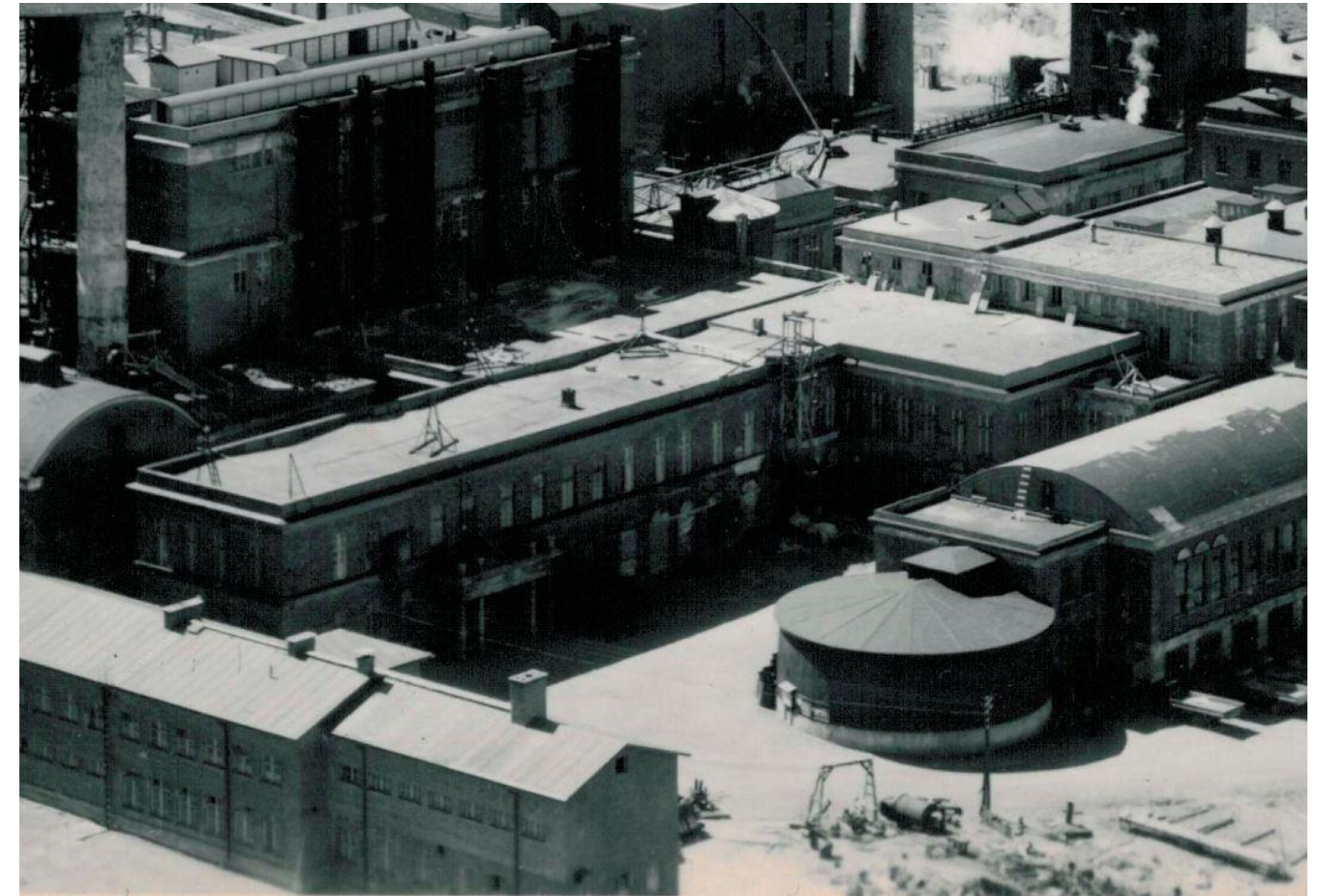
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	varasto
Historialliset käytöt	puutyöverstas, paja, valimo, maalaamo
Suunnittelija	Birger Federley 1920
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1920 - 1921 (1900-luvun loppupuoli)
Kerrokset	2
Pinta-ala	2 x 384
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli lohkottu luonnonkiviharkko
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	tasakattoinen, punatiilirunkoinen, 2-kerroksinen, suorakaiteen muotoinen, 1920-luvun klassistishenkistä tyyliä, punatiiliarkkitehtuuri, teollisuusrakennus
Säilyneisyys	alkuperäinen julkisivutyylillä säilytetty, sisätilat muutettu, alakerran lattia vanha, pystyyn ladotuista lankun pätkistä.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

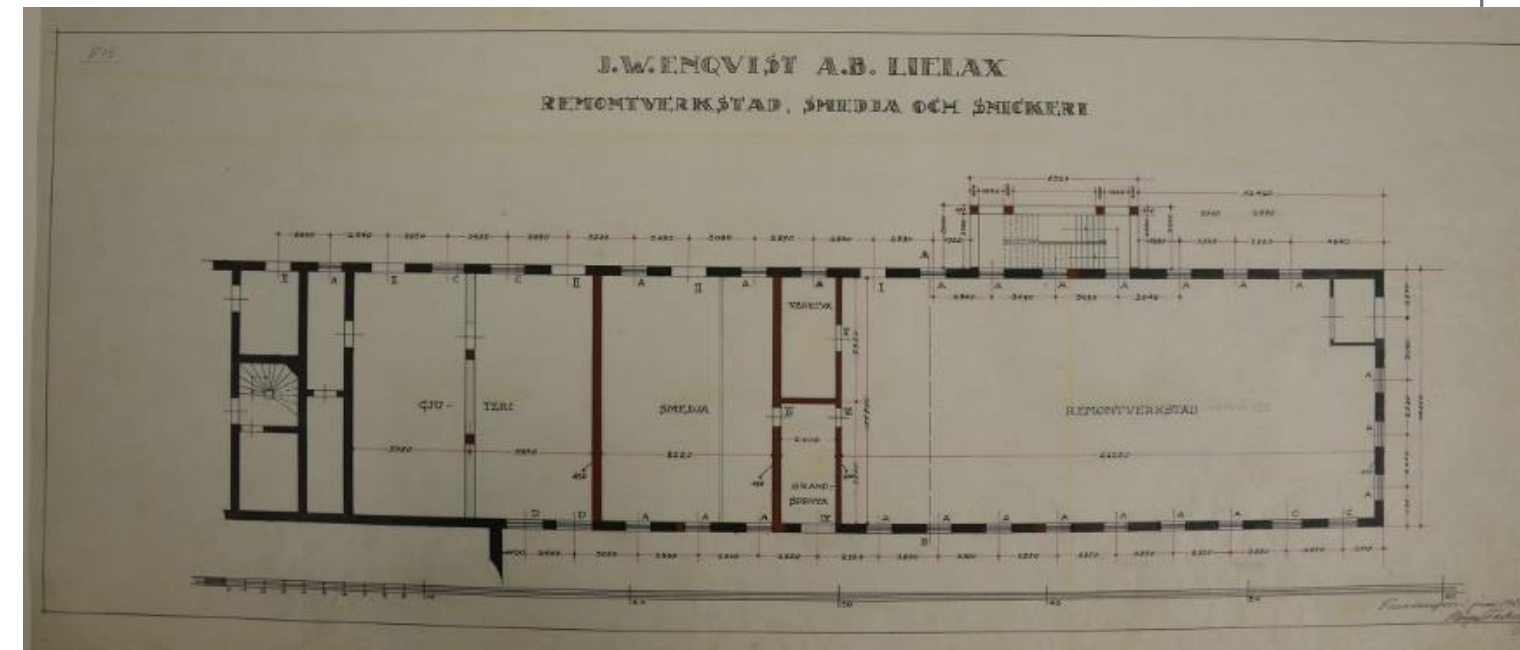
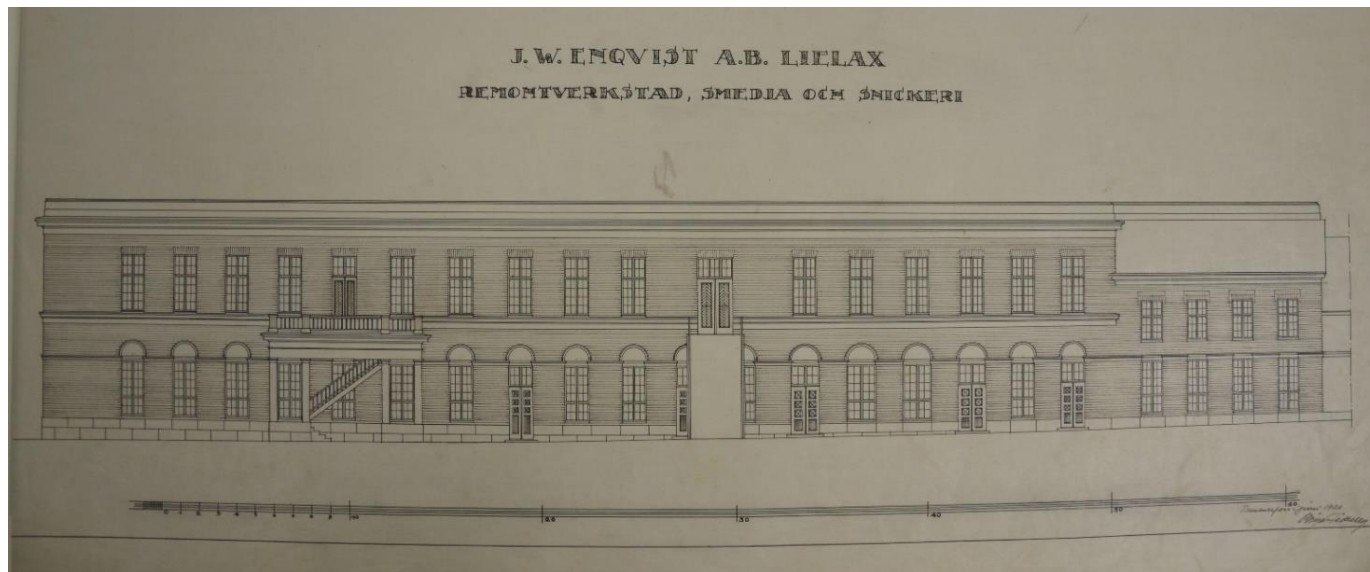
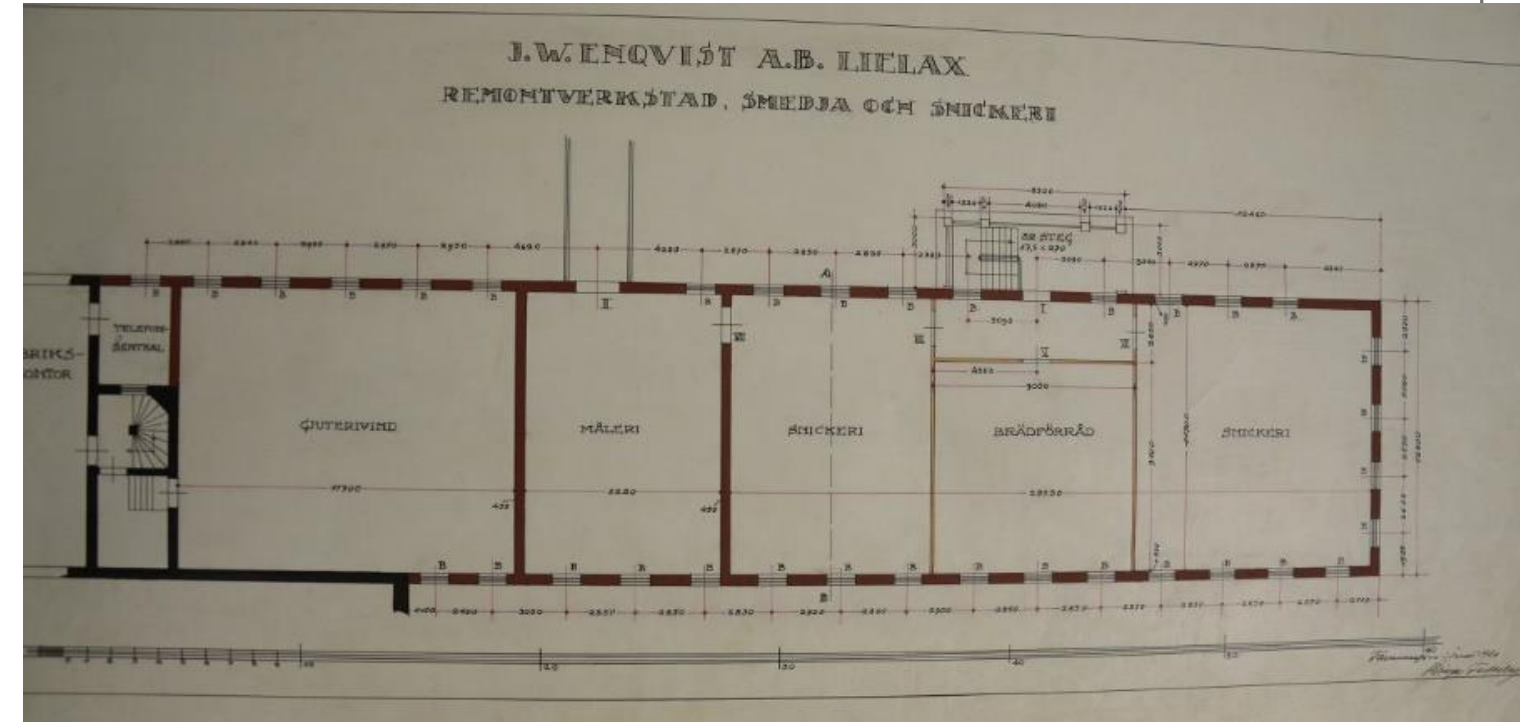
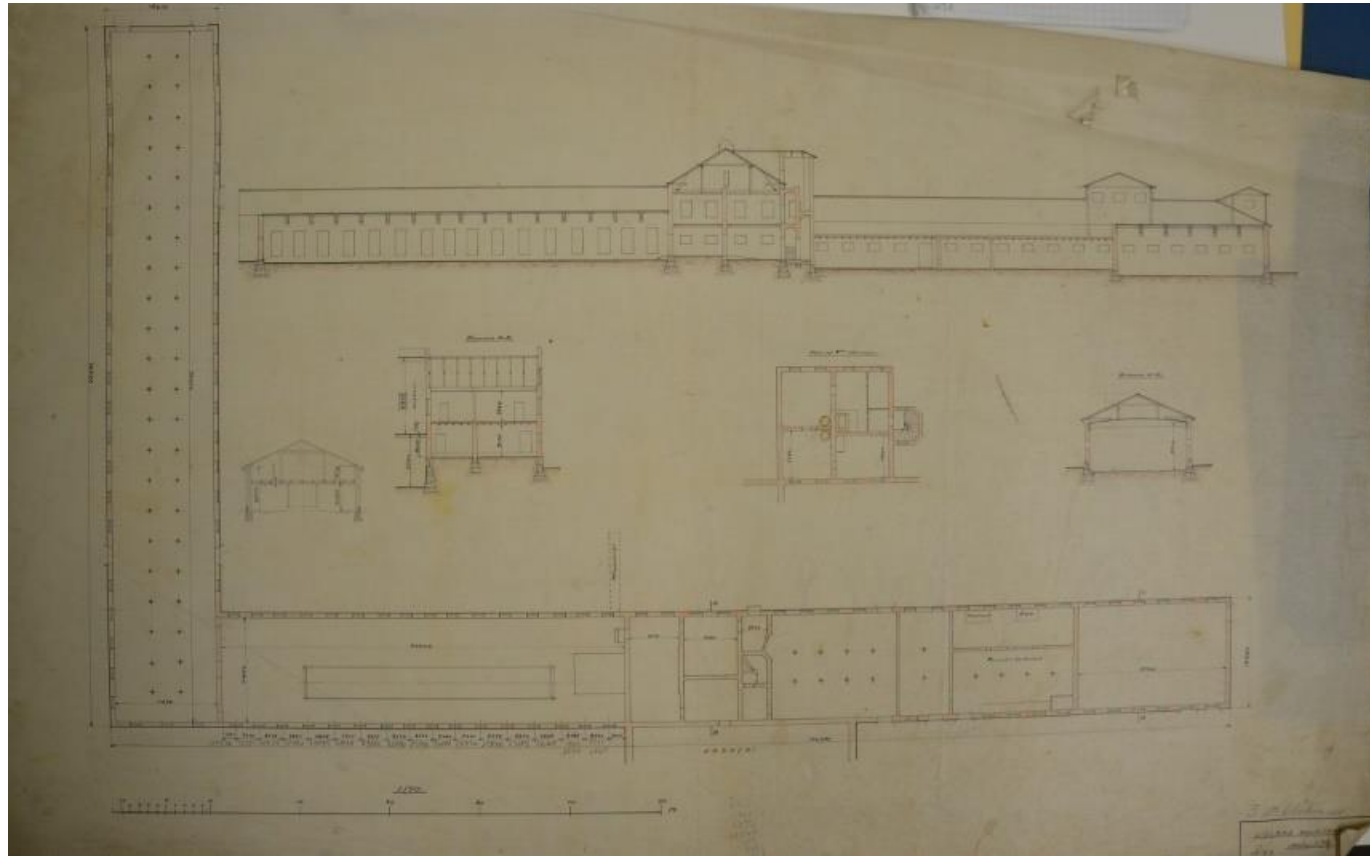
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot
Rakennus	rakennustaiteellisesti, Federleyn aika, teollisuus- ja sosiaalishistoriallisesti arvokas
Sisätilat	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) Rakennus on kartanon vanhan navetan paikalla, kellarikerroksen perustuskivet saattavat olla navetan sokkelikiviä/ perustuksia. Rakennus on osa kuivausosaston, valkaisuosaston ja keittämön muodostamaa kompleksia ja länsipäädystä kiinni valkaisuosaston itäosaan kiinnittyvässä varastorakennuksessa
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät siedä muutosta
Suosituks	tulee säilyttää sisätilojen muutokset julkisivujen säilyttämisen huomioivalla tavalla

Vasemmalla ylhäällä karttaan merkittynä navetan sijainti suhteessa nykyisiin rakennuksiin. Sen alla navetta vuoden 1970 ilmakuvassa. Oikealla alhaalla 1900-luvun alkupuolella otettu kuva toisen kerroksen remonttiverstaasta. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto. Oikealla ylhäällä Teppo Moilasan kuva tehtaasta 1950-luvulla.

Vasemmalla ylhäällä paikalla sijainneen, 1890-luvun alussa rakennetun kartanon navetan muutossuunnitelma. Sen alla Birger Federleyn 1920 suunnittelema koko siiven pituinen uudisrakennus, josta ilmeisesti toteutettiin vain nykyisen pajan pituinen osa. Oikealla puolella pajan alkuperäinen pohjakaava ja tilajako, josta nykyisin on jäljellä vain kummankin kerroksen pieniä nurkkahuoneita. Muut tilat on yhdistetty kummassakin kerroksessa suureksi halliksi. Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 12: SÄHKÖINSTRUMENTTIOSASTO

KUVAUS (historia ja nykytila)

Kahdessa vaiheessa rakennetun teollisuuden apurakennuksena toimineen pajan pohjoispäädyn suunnitteli Birger Federley 1923 ja eteläpäädyn M. Mikama 1951. Vanha osa oli yksikerroksinen, 1920-luvun klassistishenkinen rakennus, jonka lappeissa oli kissanpenkit ja nurkissa tiilistä muurattu, yksinkertainen pilariaihe. Päätykolmioissa oli kaariholvattu, pieniruutuinen lunetti-ikkuna. Rakennuksessa oli kaksi pajaa ja kellarikerros. Vuoden 1951 muutosten yhteydessä rakennusta jatkettiin ja korotettiin. Vanhan osan tyyliä mukailtiin uudessa osassa mm. tekemällä siihen samantyyppiset pieniruutuiset, puupuitteiset ikkunat mutta muuten rakennuksen piirteitä yksinkertaistettiin ja rungosta tehtiin leveämpi. Vanhaa osaa ei levennetty. Kattoa uusittaessa päätykolmion lunetti-ikkuna muurattiin umpeen. Vanhaan osaan sijoitettiin valimo ja putkipaja, uuteen osaan hitsaustila, paja, peltipaja ja puusuoja. Toisessa kerroksessa oli työntekijöiden sosiaalituloja sekä varastotilaa. Rakennus on julkisivuiltaan 1950-luvun muutosten aikaisessa asussa, alkuperäinen kapeampirunkoinen osa on edelleen tunnistettavissa. Tilajako on ennallaan. Vanhan osan peltipajan alkuperäinen lattia on jäljellä, samoin siellä käytössä ollut peltileikkuri. Muissa tiloissa on edelleen jäljellä mm. ahjo, prässi. Ensimmäisen kerroksen tiloissa toimii puutyöalan yrittäjiä. Kellarikerros on jossain vaiheessa poistettu käytöstä ja sokkeli peitetty maalla. Ikkunoiden ja oven yläosien holvaukset ovat näkyvissä.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	puutyöverstas, verstas
Historialliset käytöt	peltipaja, verstas
Suunnittelija	Birger Federley 1923 M. Mikama 1951
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1923/1924, 1951
Kerrokset	2
Pinta-ala	2 x 493 m ²
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	kahdessa vaiheessa vuosina 1923 ja 1951 rakennettu punatiilinen, satulakattoinen verstarakennus, nykykäyttö noudattelee alkuperäistä käyttötarkoitusta
Säilyneisyys	Alkuperäinen ilme ja tilajako säilytetty

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

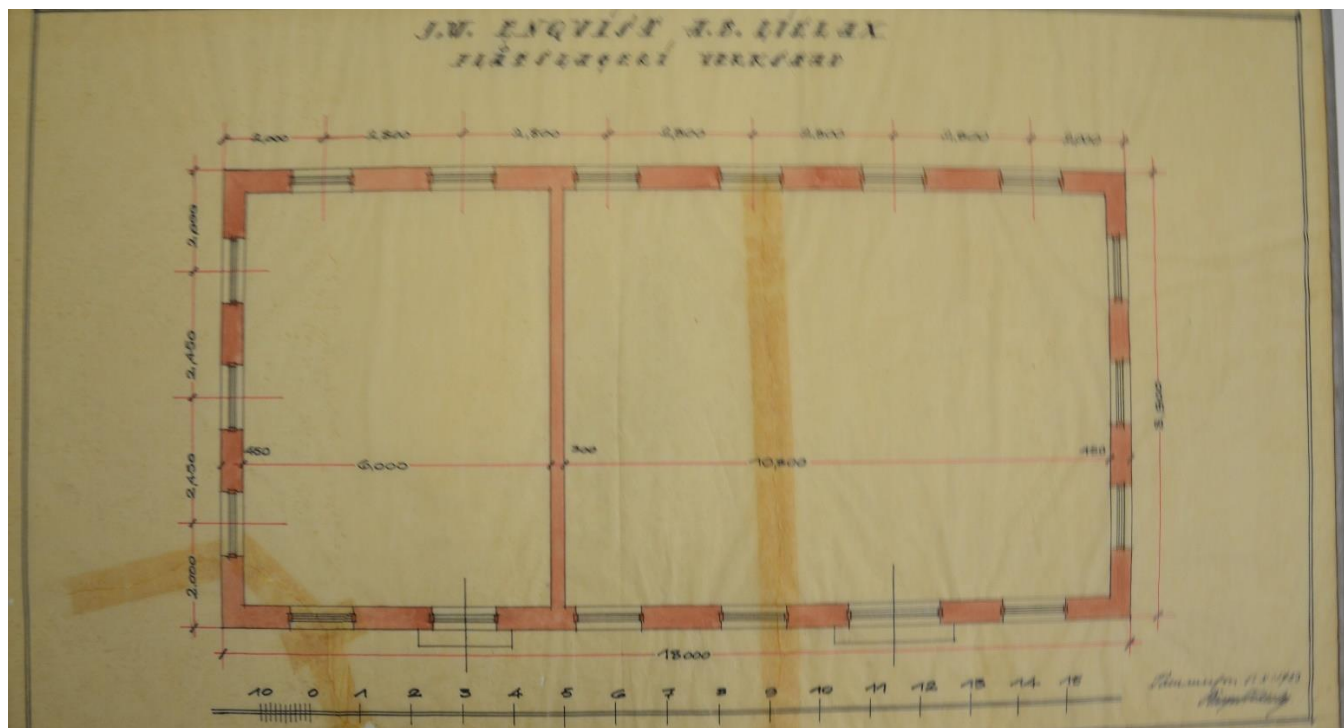
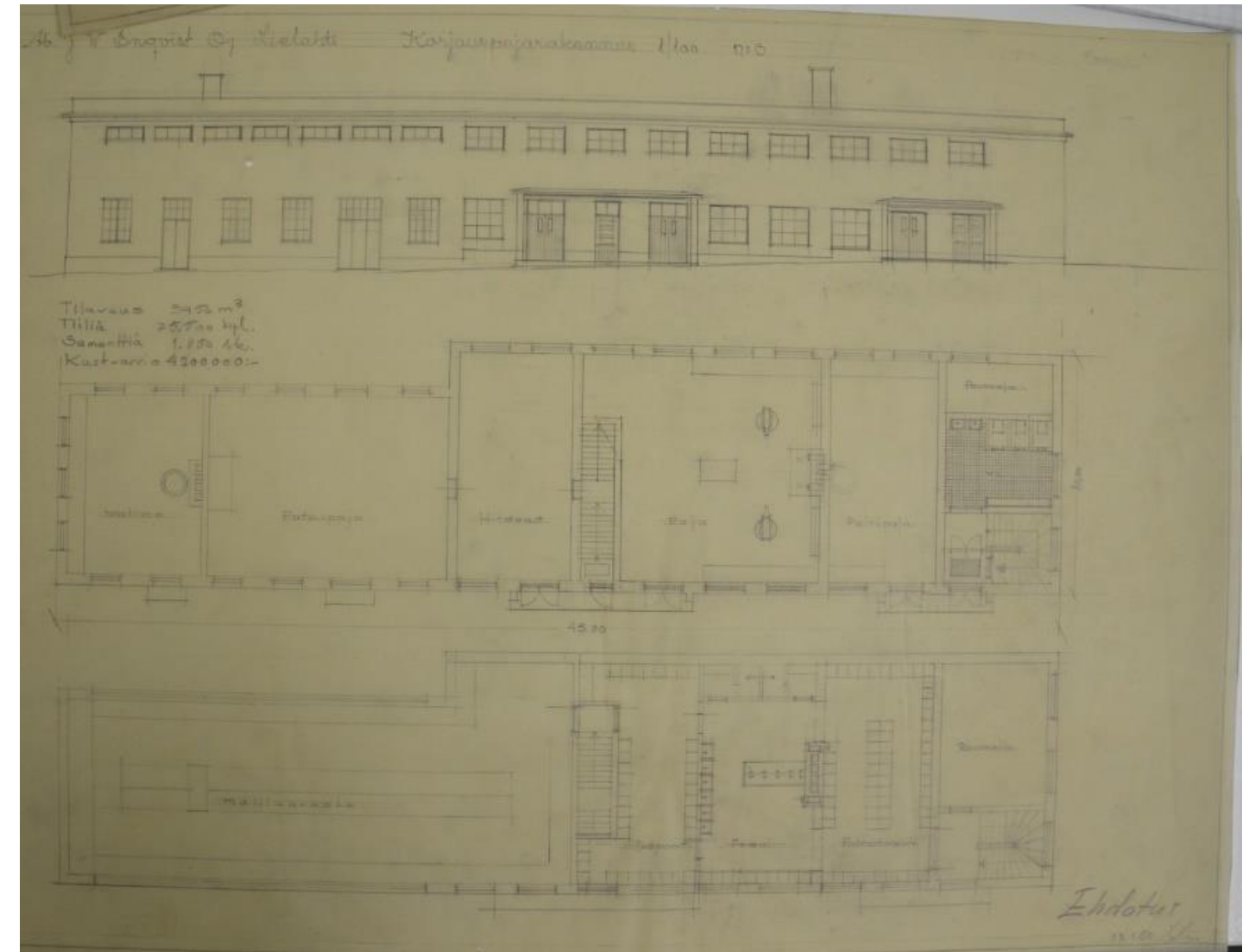
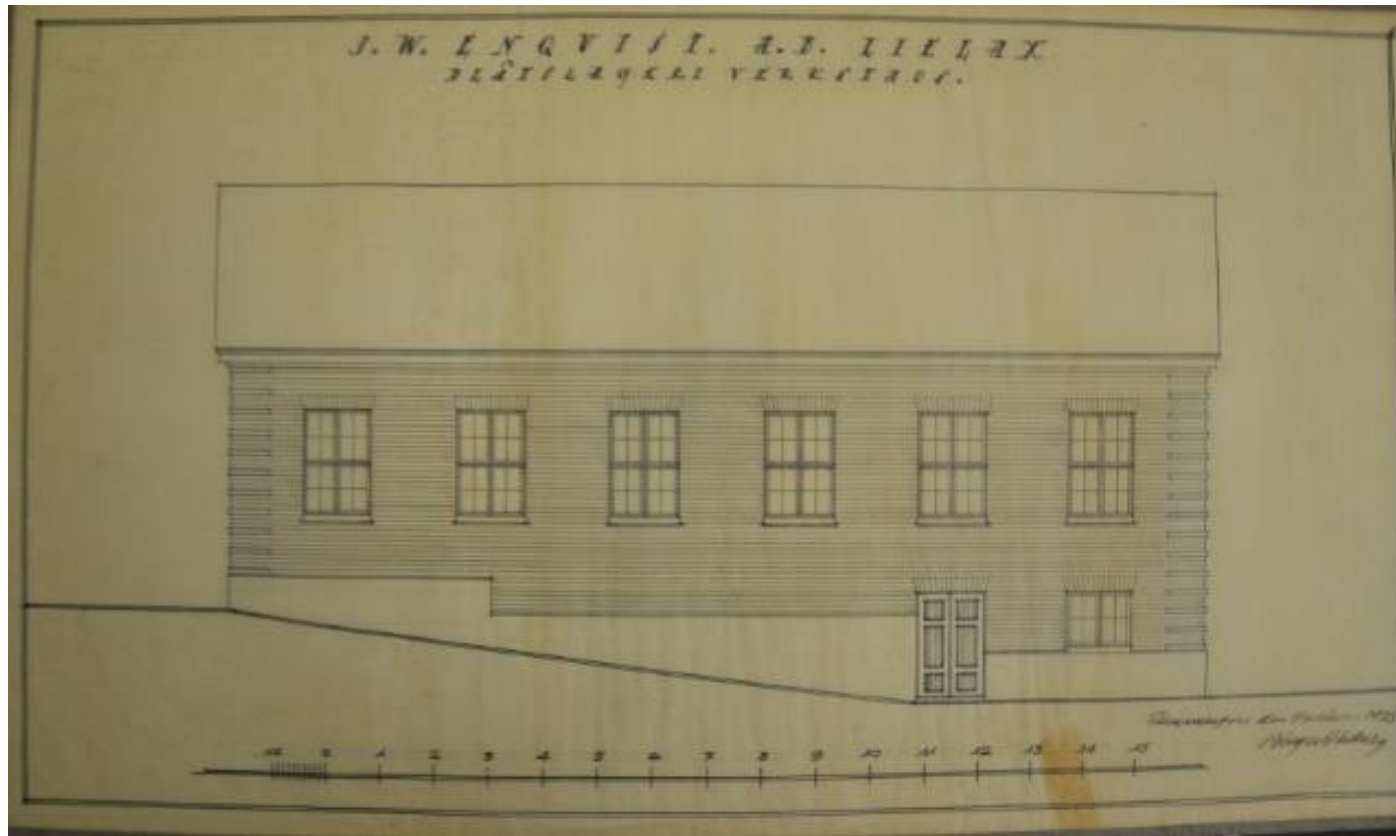
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Kaksiosaisen rakennuksen sekä 1923 että 1951 osat ovat tunnistettavissa. Tilajako alkuperäinen, kartano- ja teollisuusalueen rajalla, sosiaalihistoriallista arvoa
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) Rakennus ei näy kaukomaisemassa, se sijoittuu teollisen maiseman ja kartanoympäristön rajalle
Sisätilat	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät siedä muutosta, sisätilojen alkuperäinen tilajako ja kiinteä sisustus sekä nykyisenkaltainen/alkuperäinen verstaskäyttö paja- ja verstaskäyttö tulisi pyrkiä säilyttämään
Arvoalue	ei
Suosituks	tulee säilyttää

47

Oikealla ylhäällä rakennuksessa toimiva puyutyöverstas. Alakuvissa vasemmalla vanhan osan alkuperäinen lankunpätkestä ladottu pajan lattia. Oikealla uudemman osan yläkerrassa sijaitsevan ruokalan alkuperäinen ovi.

Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 18: KUORIMO, R1 KUORIMO, R2 HAKETTAMO, R3 UUSI KUORIMO, R4 KUORIMON LAAJENNUSOSA, R5 RUMPUKUORIMON LAAJENNUSOSA, R6 HAKKUSUOJA

	7 hakkusuoja 1970, aaltopeltivuoraus, kiinnittyy rakennuksiin 1-2
Säilyneisyys	<p>1 ja 2 alkuperäisestä 1-2 – kerroksisesta rakennuksesta vuodelta 1914 jäljellä vanhaa tiilirunkoa, 1 kerroksen räystäälistää sekä luonnonkivisokkeli, yhdistetty osaksi vuoden 1938 kuorimoa (R3)</p> <p>3 kaareva kattorakenne säilytetty, kaksi vanhaa pieniruutuista ikkunaa jäljellä, itäpäädyn ja pohjoissivun puolelta yhdistetty rakennuksiin 4 ja 6</p> <p>4-6 1960-luvun aikana rakennetut tasakattoiset lisäsiivet noudattelevat rakennusajankohtansa tyyliä, nauhaikkunoita, ikkuna-aukkoja muurattu umpeen</p> <p>7 hakkusuoja vuodelta 1968 alkuperäisessä asussa</p>

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot	
Rakennus	Historiallinen kerroksisuus	
R1		1 teollisuushistoriallinen arvo, 1910-luku, Federleyn suunnittelema
R2		2 teollisuushistoriallinen arvo, 1910-luku, Federleyn suunnittelema
R3		3 teollisuushistoriallinen arvo 1930-luku
R4		4 teollisuushistoriallinen arvo 1960-luku
R5		5 teollisuushistoriallinen arvo 1960-luku
R6		6 teollisuushistoriallinen arvo 1960–1970-luku
R7		
Sisätilat	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)	
R1		1-2 osa pääjulkisivua, osa teollisuuspihan arvoaluetta
R2		3-6 osa pääjulkisivua
R3	hallitila, kattorakenteet	
R4		
R5		
R6		
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset	
R1	1910-luvun tehdaspiha	1-2 Julkisivujen palauttava muutos, sisätilat kestävät muutosta
R2		3 Kestää muutosta, alkuperäisen hallitilan palauttamista olisi hyvä harkita
R3		4 kestävät muutoksia, säilyttämistä harkittava osana kokonaisuutta
R4		5 1960-luvun punatiiliarkkitehtuuria, sopeutettu vanhempien osien tyyliin, kestää muutoksia, julkisivut säilytettävä
R5		6 osan purkaminen palauttaisi vanhemman osan julkisivun
R6		
Suosituks		
R1	tulisi säilyttää	1-2 Alkuperäisen kuorimon palauttamista harkittava
R2		
R3	olisi suotavaa säilyttää	3 Länsijulkisivu ja kaarikatto säilytettävä, sisätilat kestävät muutosta, alkuperäisen hallitilan palauttamista olisi hyvä harkita
R4		4 säilyttämistä harkittava osana kokonaisuutta
R5		5 julkisivut säilytettävä
R6		6 suosituksena purkaminen
R7		7 Hakkusuojan purkaminen palauttaisi tehdaspihan alkuperäisen avoimen tilan

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	Metsä-Boardin paperivarasto
Historialliset käytöt	kuorimo, rumpukuorimo, hakettamo, hakkusuoja, varasto
Suunnittelija	1-2 Birger Federley 3 E. Mikama 4-5 Ins. tsto J.A. Gummerus 6 Arne Jokinen
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1 – 2 kuorimo/ rumpukuorimo ja hakkuri 1914 (korotus 1938) 3 uusi kuorimo 1938 4 kuorimon laajennus 1960 5 rumpukuorimon laajennus 6 kuorimon lisäosa 1970 7 hakkusuoja
Koko (kerrokset, pinta-ala)	1 krs, 2134 m2
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus punatiili Sokkeli luonnonkiviharkko, betoni
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	<p>1-2 rumpukuorimo ja hakkuri, alkuperäinen osa vuodelta 1914, kaksi toisiinsa kiinni rakennettua, klassistishenkistä teollisuusrakennusta, yksikerroksisen osan korotus 1938 osan 3 rakentamisen yhteydessä, ensimmäisen kerroksen räystäälistä jäljellä, luonnonkivisokkeli, ikkunoita muurattu umpeen, vanha päätyjulkisivu säilytetty vanhan ja uuden kuorimon välisenä seinänä, vanhat ikkunat jäljellä</p> <p>3 vuodelta 1938, kaareva katto, tiilirunko, ikkunoita muurattu umpeen, kaksi alkuperäistä ikkunaa jäljellä, eteläisivun seinään puhkaistu aukko, joka peitetty aaltopellillä, ovet uusittu, kattorakenteet alkuperäiset, yhdistetty itäpäädyn ja pohjoissivun puolelta osaksi rakennuksia 4-6</p> <p>4-6 1950–1960-luvuilta, tiilirunkoisia, pääosin alkuperäisessä asussa, nauhaikkunoita, osa ikkunoista muurattu umpeen</p>

KUVAUS (historia ja nykytila)

Kuorimo on osittain yksi- ja osittain kaksikerroksinen, pinta-alaltaan 2134 m² kokoinen rakennuskompleksi, joka muodostuu seitsemästä osasta. Historiallisesti kerroksinen kokonaisuus on rakennettu vaihteittain vuosien 1914 – 1970 välisenä aikana.

Birger Federleyn 1914 suunnittelema rumpukuorimon ja hakkurin käsittänyt rakennuspari kuuluu Lielahden sellutehtaan ensimmäiseen vaiheeseen. Samaan aikaan rakennettiin voimalan pannu- ja konehuoneet sekä keittämö ja massaosasto. Kuivaamo perustettiin vanhaan navettaan. Tämä kokonaisuus täydentyi vasta 1920-luvun taitteessa uusilla rakennuksilla.

Kuorimon ensimmäinen lisärakennus on vuodelta 1938. Matala hakettamorakennus korotettiin 1938 ja yhdistettiin uuteen kaarikattoiseen kuorimorakennukseen. Birger Federley lopetti toimintansa vuonna 1932 eikä suunnitellut korotusta ja uutta rakennusta. Vuodelta 1960 on todennäköisesti E. Mikaman suunnittelema kuorimon pohjoissivulle tehty tasakattoinen lisärakennus. Sen pohjoissivu liitettiin 1965 rumpukuorimon laajennukseen, joka edelleen muodostaa rakennuskokonaisuuden pohjoisen pitkän sivun ja osan itäpäädyin julkisivua. Suunnittelijana oli Insinööritoimisto J.A. Gummerus. Vielä 1960-luvun ja 1970 aikana tehtiin itäpäätyyn matala, pulpettilapainen lisäosa, jonka suunnitteli Aarne Jokinen. Tämän lisäksi rakennuksen vanhimman osan länsipuolelle tehtiin aaltopeltivuorattu hakkusuoja. Vuosikymmenten aikana eri osista muodostetussa rakennuskompleksissa on usean aikakauden piirteitä. Vanhimpien osien alkuperäisiä piirteitä on jäljellä fragmentteina, ikkuna- ja oviaukkoja on muurattu umpeen ja tukittu. Vuonna 1938 rakennetun korotusosan julkisivujen alkuperäisiä piirteitä on vaikea tunnistaa. Uuden kuorimon kaarikaton rakenteet on säilytetty. Ikkunaukkoja on muurattu umpeen ja länsisivulle tehty uusi korkea oviaukko. Sisäkaton kaariholvirakenne ja avoin hallitila on myös säilytetty. Itäisivun julkisivu on avattu ja siihen yhdistetty vuonna 1960 rakennettu osa, joka puolestaan yhdistyy vuonna 1965 rakennettuun osaan muodostaen suuren yhtenäisen hallitilan, jonka itäosa kiinnittyy keittämön länsisivuun.

50

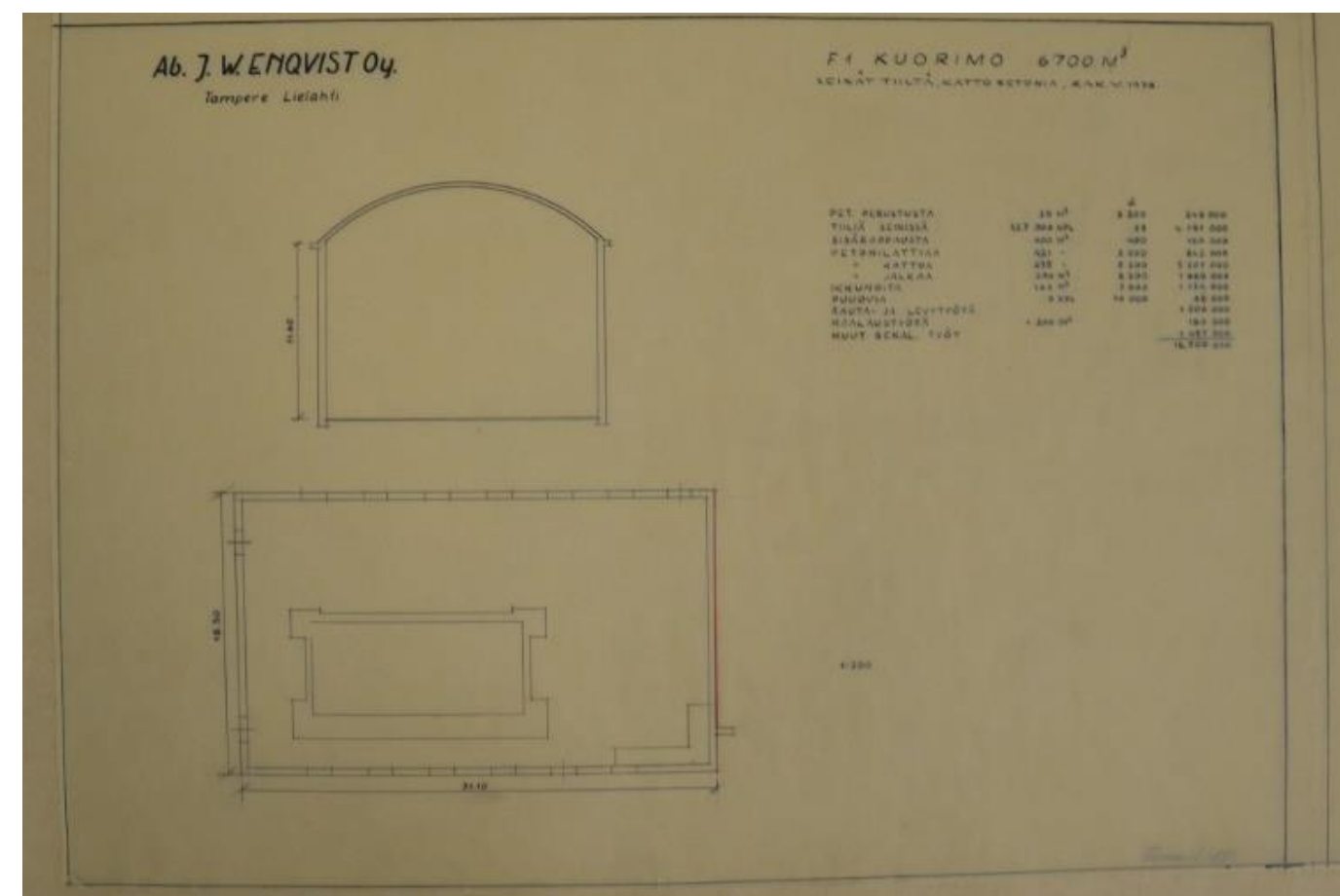
VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

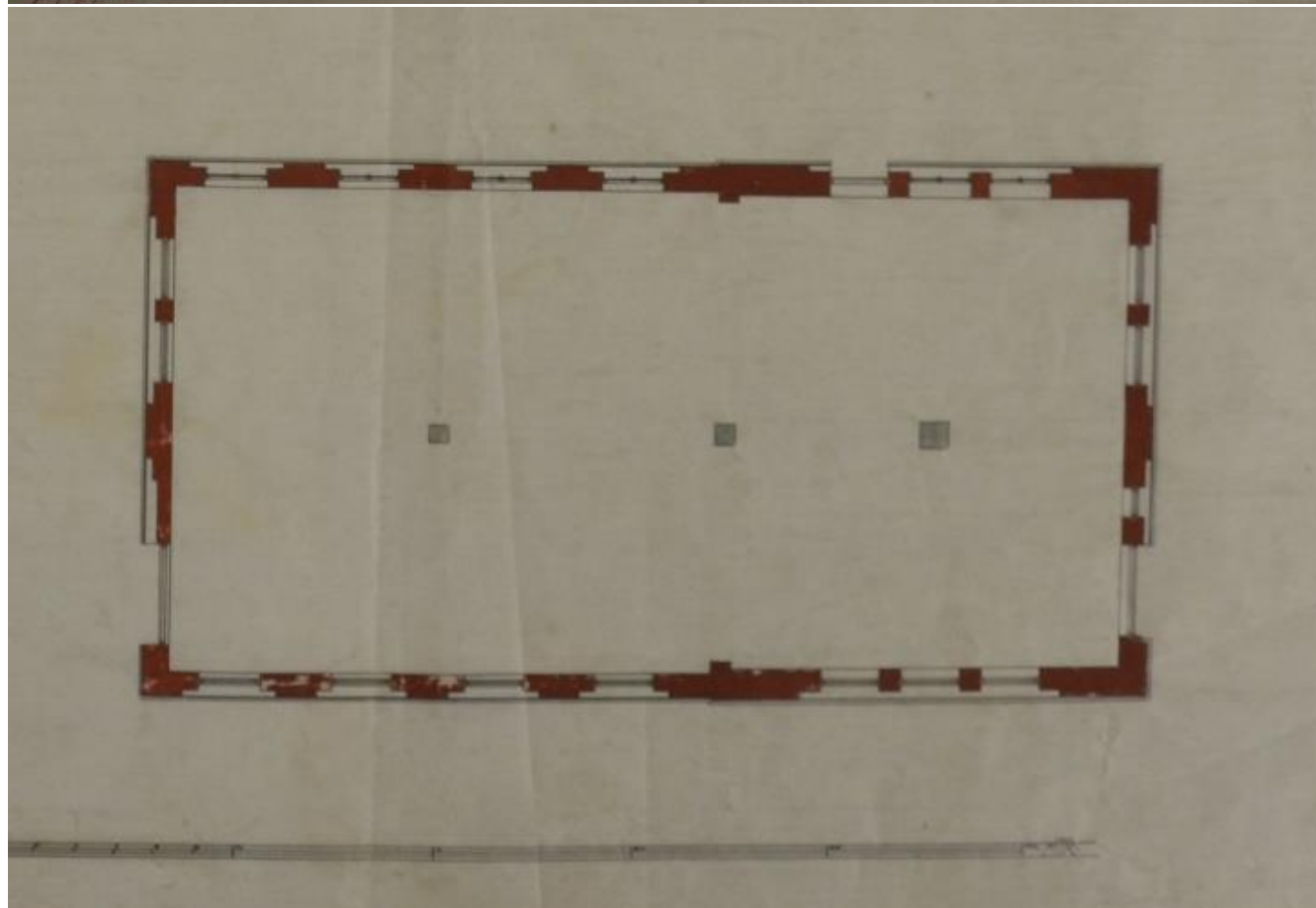
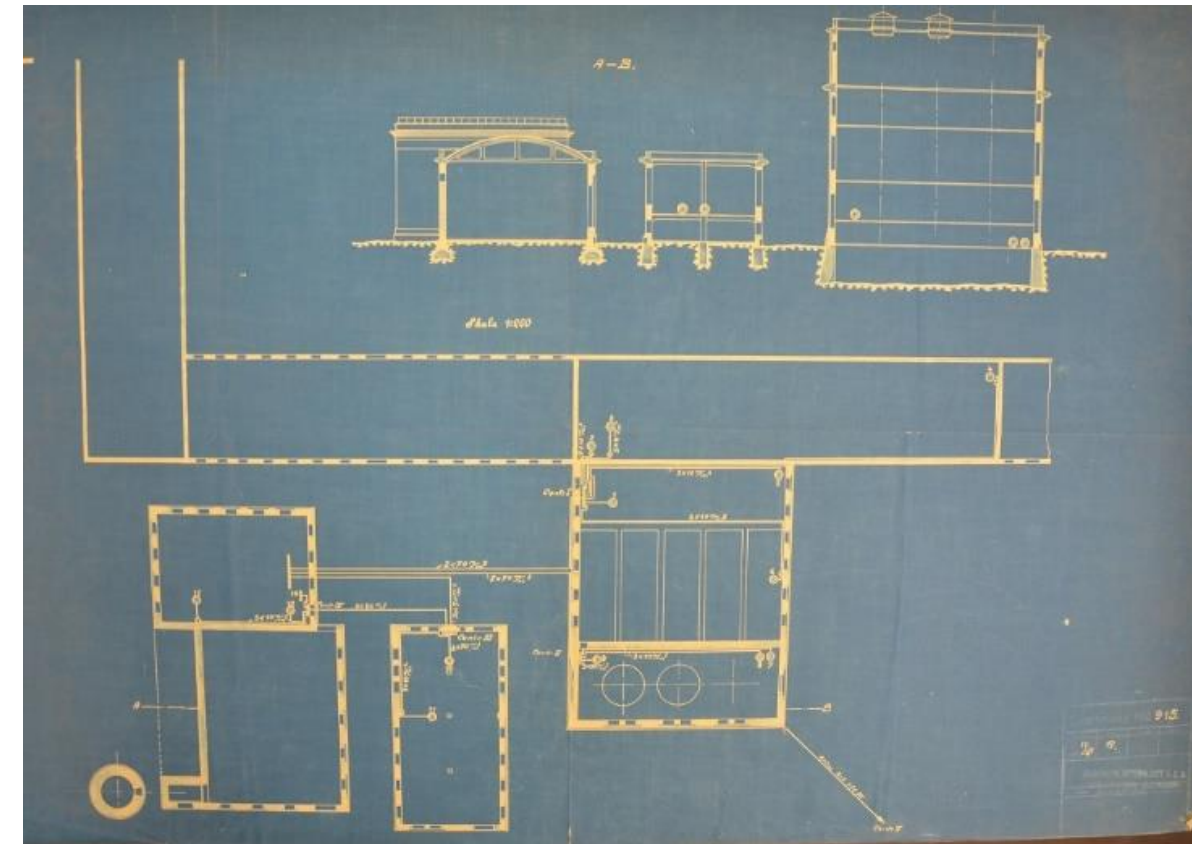
Kuvissa näkyy kuorimon monessa vaiheessa rakennettu kokonaisuus eri aikojen tyyliä yhdistelevänä, monimuotoisena teollisuusrakennuksena. Vasemmalla rakennus idän suunnasta, 1960-1970 rakennetun tasakattoisen osan puolelta kohti vanhinta osaa. Keskellä vuonna 1938 rakennettu kaarikattoinen kuorimon laajennusosa. Oikealla puolella rakennus kuvattuna vanhimmasta osasta, tehdaspihan puolelta uudemman osan suuntaan. Rungossa näkyy ikkunasyvennykset, pilasteriaiheet, räystäslisät ja umpeenmuurattujen ikkunoiden paikat.

51

Oikealla yläkuvassa kuorimon sisätilat. Alla kuorimon kaarihallin suunnitelma ja kustannusarvio 1938

Kuorimon vanhimman osan pohja- ja julkisivupiirustus, Birger Federley 1913-1914, oikealla sähköistykseen liittyvä asemapiirustus 1910-luvulta. Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUKSET 26–27, ENTINEN MASSAOSASTO 26/1, SIHTIOSASTO JA MUUNTAMO 26/2, KEITTÄMÖ 27

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot 26/1 Rakennustaiteellinen arvo 1910-luvun teollisuushistoria, Federleyn aika teollisuushistoriallinen arvo, länsiseinä 1910-luvun ja itäseinä 1920-luvun Federleytä 26/2 teollisuushistoriallinen arvo 27 Rakennustaiteellinen, teollisuushistoriallinen arvo, historiallisesti kerroksinen rakennuskokonaisuus, vanhimmat osat sulautettu uusiin kerrostumiin, julkisivut 1910–1950-l asussa, vanhat keittoastiat säilyneet, osa vanhinta teollisuustilaa
Rakennus		
Sisätilat		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)
R26/1		26/1 Yhdistävä tekijä navetan ja keittämön välillä
R26/2		26/2 osa kokonaisuutta
R27	keittokattilat	27 Maisemahistoriallisesti arvokas tehtaen ensimmäinen korkea rakennus korotettiin ja laajennettiin nykyiseen asuun 1959. Keittämöosa noin 26 m korkuinen, Lielahden teollisuusmaiseman kiintopiste
Arvoalue	1910-luvun teollisuuspiha	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset 26/1, 26/2, 27 julkisivut ja osa sisätiloista eivät kestä muutoksia
Suosituks		
R26/1	tulee säilyttää	26/1, 26/2, 27 julkisivut säilytettävä, vanhin osa kuuluu 1920-l teollisuuspihaan, ikkuna-aukkojen avaaminen sisätiloissa huomioitava keittokattilat
R26/2		
R27		

KUVAUS (historia ja nykytila)

Massa- ja sihtiosaston ja muuntamon sekä keittämön käsittävä rakennuskokonaisuus on muodostunut useassa vaiheessa vuosien 1914 – 1985 aikana. Sen julkisivujen nykyinen ulkoasu on vuodelta 1959 mutta myös aiemmat rakennusvaiheet ovat tunnistettavissa. Birger Federley suunnitteli vuonna 1913 – 1914 keittämöä (27) varten punatiilirunkoisen rakennuksen, joka muodostui tornimaisesta keittämöstä, johon tuli kolme kattilaa. Rakennukset 26 A ja B käsittivät massaosaston sekä ”mustan sihtiosaston”. Niiden pohjoispuolelle, vanhan navetan paikalle sijoitettiin ns. ”valkoinen sihtiosasto” ja sen itäpuolelle sihtiosaston laajennus 1922. Sihtiosasto muodosti L-muotoisen rakennusosan massaosaston ja valkaisuosaston väliin.

Sekä keittämöä että massaosastoa levennettiin itäpuolelta vuonna 1926 ja kattiloiden määrää lisättiin kahdella. Kummankin rakennuksen julkisivut olivat samassa linjassa. Suunnittelijana oli Birger Federley. Keittämöä laajennettiin ja korotettiin uudelleen 1950–1951 rakennuksen eteläpuolelle, jolloin kattiloiden määräksi tuli kymmenen. Vuonna 1959 korkean keittämörakennuksen kaakkoisnurkkaan jäänyt ”kolo” täydennettiin yhden kattilan laajennuksella, jolloin rakennuksesta tuli nykyisen muotoinen, yhtenäinen kokonaisuus. Keittämön eteläisivulle myöhemmin rakennettu pieni rakennus on purettu ja seinä paikattu.

Matalamman massaosaston julkisivuissa on muutoksista huolimatta tunnistettavissa suunnitteluajankohdan tyyli pilasteriaiheineen ja ikkunasyvennyksineen, mitä 1920-luvunkin muutoksissa seurattiin. Alkuperäistä ilmettä on kuitenkin muutettu muuraamalla ja levyttämällä ikkunoita umpeen. Keskelle seinää on puhkaistu seinänkorkuinen oviaukko.

Sihtiosaston pohjoispuolelle rakennettu muuntamo on todennäköisesti 1950-luvulta. Sitä koskevia piirustuksia ei ole ollut käytössä.

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	R26 A ja B varasto, R27 käyttämätön
Historialliset käytöt	R26 A massaosasto, B sihtiosasto ja muuntamo, R27 sellun keittämö, hiertämön säilyttämö
Suunnittelija	Birger Federley 1914 – 1926 M. Mikama? 1950, 1959
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1914 (1926, 1951, 1959, 1985)
Koko (kerrokset, pinta-ala)	
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, haponkestävä tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	26/1 ja 26/2 ja 27 keitto- ja massaosaston sekä sihtiosaston muodostama kokonaisuus edustaa yleisilmeeltään 1910 – 1950-luvun teollisuusarkkitehtuuria. Julkisivumuutokset mukailevat Birger Federleyn luomaa muotokieltä voimakkaasti profiloituine lapelistöineen ja ikkunoineen
Säilyneisyys	26 1 massaosasto 1920-luvun muutosten aikainen julkisivutyylillä osittain säilynyt, ikkunasyvennyksissä olevat ikkunat on peitetty levyin, pilasteriaiheet, suuret keittoastiat säilyneet sisätiloissa, massakuopat poistettu 26/2 sihtiosasto ja muuntamo mahd. 1950-luvulta 27 keittämön julkisivut ovat 1920–1959 muutosten aikaisessa asussa, 1920-luvun tyyli tunnistettavissa, rakennus ei ole käytössä

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

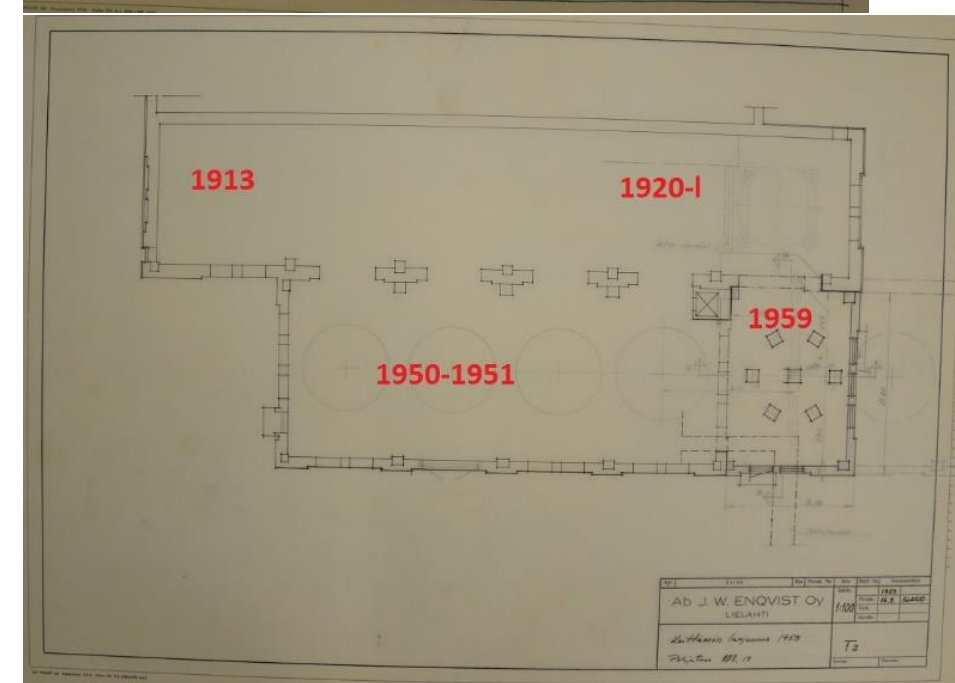
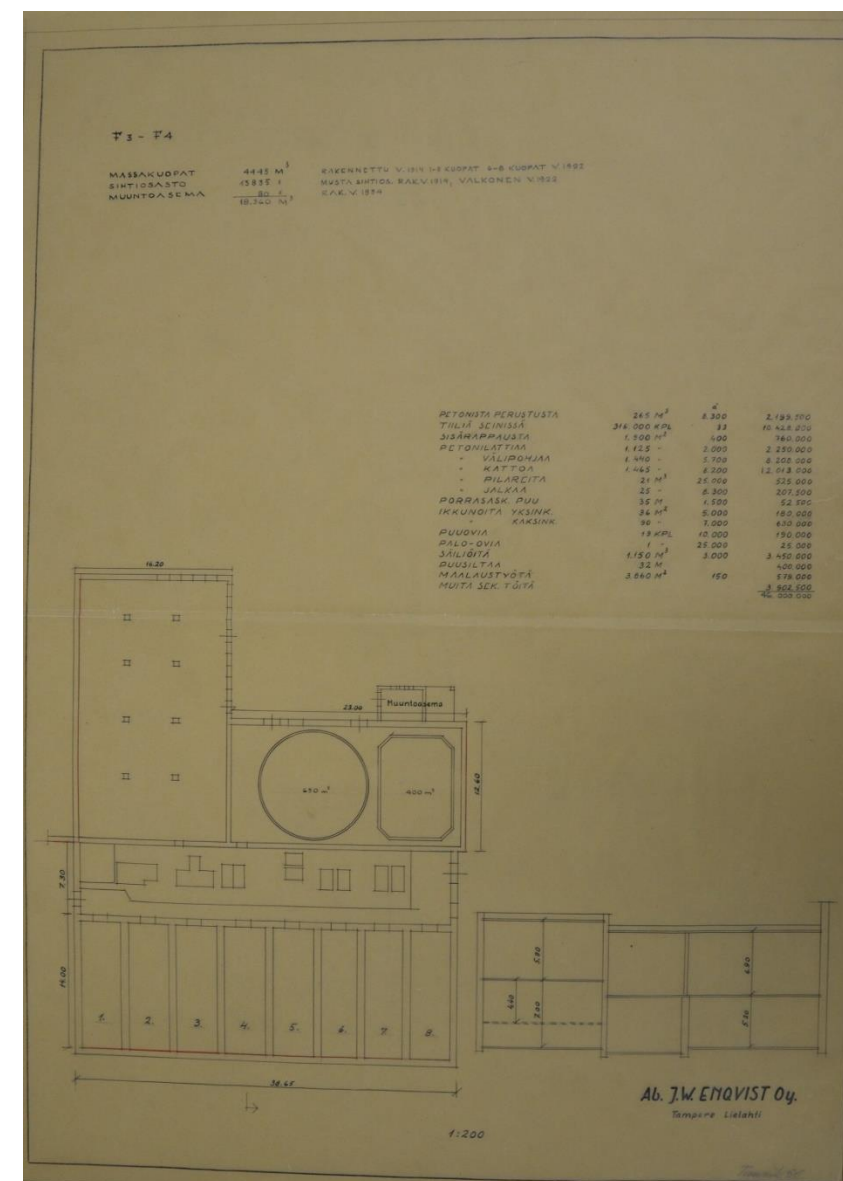

54

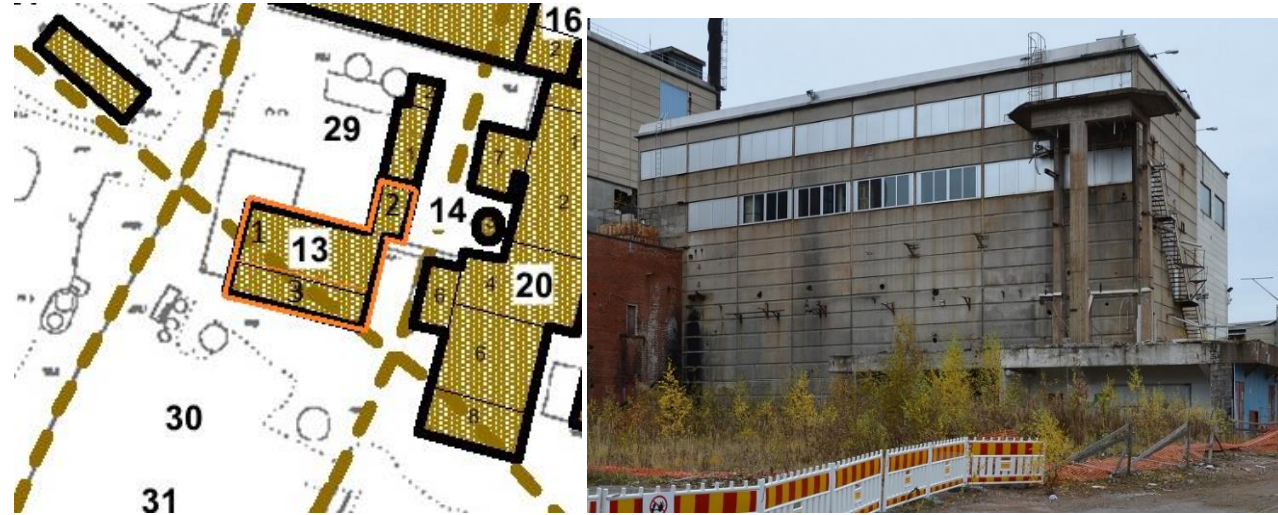
Oikealla ylhäällä massaosasto vuonna 2015, kuopat on peitetty myöhemmissä muutoksissa. Alhaalla Birger Federleyn 1913 laatima julkisivupiirustus suunnitelma keittämöä ja massaosastoa varten. Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

Vasemmalla ilmakuvat 1914-1920-luvulta ja vuodelta 1965. Oikealla massakuopat, sihtiosasto ja muuntamo vuoden 1955 piirustuksessa. Oikealla alhaalla keittämön tornin rakennusvaiheet 1913- 1959.

RAKENNUS 13: LIGNOTECH LAJITTELU, R1 HAIHDUTTAMO, R2 HAIHDUTTAMON PUMPPAAMO, R3 HAIHDUTTAMON UUDISRAKENNUS

Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) maisemallinen arvo Lielahden teollisuusalueen maisemassa
R1		
R2		
R3		
Sisätilat	ei ole tarkastettu	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset 1-2 julkisivut eivät siedä muutosta, alkuperäinen pinta huomioitava kunnostettaessa 3 purkaminen palauttaisi vanhemman pääjulkisivun
Arvoalue	ei	
Suosituks		
R1 -2	tulisi säilyttää	1-2 vanhan pääjulkisivun esiin ottaminen
R3		3 purkaminen palauttaisi vanhemman pääjulkisivun

KUVAUS (historia ja nykytila)

Haihduuttamossa haihdutetaan sellun keitossa puusta liuenneiden aineksien ja keittokemikaalien yhteydessä syntyntä jäte-/lipeälientä. Liemi otetaan talteen massan pesuvaiheessa, väkevöidään haihduttamossa ja poltetaan soodakattilassa kemikaalien regeneroimiseksi ja energian tuottamiseksi. Haihduttamo rakennettiin spritehtaan länsipuolelle 1960. Piirustukset laati helsinkiläisen O.Y. Neuvotteleva insinööritoimisto Consulting Ab:n suunnittelija E. Vuorinen, joka samanaikaisesti suunnitteli myös spritehtaan eteläsiiven paikalle haihduttamon pumppaamon (R2) sekä höyryvoimalaan uuden kattilarakennuksen. Korkeiden betonielementtirakennusten myötä alueen yhtenäinen, punatiilinen ilme muuttui. Rakennukset muodostavat tyyliltään yhtenäisen oman kokonaisuutensa alueen eteläreunaan. Pumppaamo (R2) sopeutettu spritehtaan julkisivuun länsipuolella, itäpuolella taas uudemman rakennustyylin ja tiiliarkkitehtuurin sekoitus. Haihduttamon eteläsiiven nauhaikkunajulkisivu ja samalla pääjulkisivu peittyi betonielementtirakenteisen laajennusosan (R3) taakse 1971. Länsipäädyssä on matala siporex - elementtirakenteinen tasanne, jota on myöhemmin laajennettu puolelle.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	R1 lipeänhaihduttamo, ligniinitehdas R2 haihduttamon pumppaamo R3 lipeänhaihduttamo, ligniinitehdas
Suunnittelija	E. Vuorinen (?), O.Y. Neuvotteleva insinööritoimisto Consulting
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	R1 -2 1959 – 1960 R3 1971
Kerrokset	4
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus siporexelementtilevy, alumiinilevy Sokkeli betoni
Kantava rakenne	betonipilari
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	vinkkelinmuotoinen rakennuskokonaisuus, jonka eteläsiiven puolelle vuonna 1971 rakennettu uudisosa, R1 betonielementtipinta, alumiinilevy, pohjoissivulla yläkerroksessa nauhaikkuna, R2
Säilyneisyys	Alkuperäinen haihduttamorakennus pumppuhuoneineen sekä vuoden 1971 lisärakennus ovat jäljellä, rakennuksen ympäriltä on purettu haihduttamon teknisiä rakenteita, mm. säiliöitä

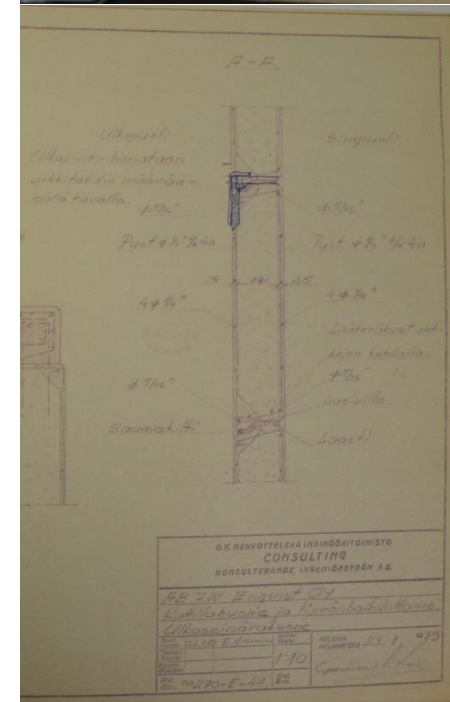
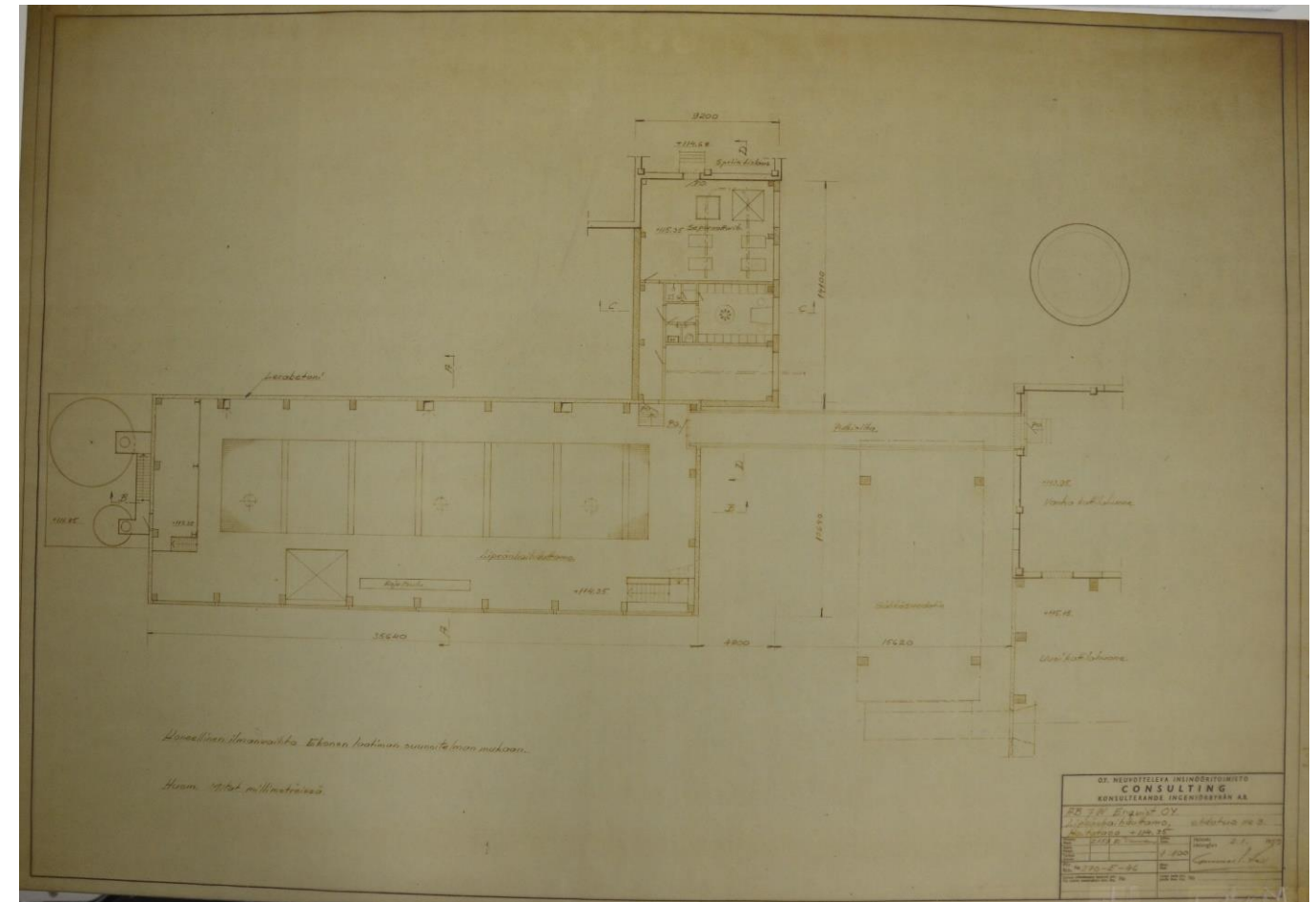
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot 1 -2 rakennushistoriallinen arvo, teollisuushistoria 1950-luku, ensimmäiset siporex -betonielementtirakennukset tehdasalueella yhdessä voimalaitoksen kattilarakennuksen kanssa, R1 on osa saman suunnittelijan suunnittelemaa kolmen rakennuksen kokonaisuutta (voimala 1959, R2), teollisuushistoria 1970-luku, vanhemman osan lisärakennus, uudempi teollisen siporex-elementti, eriväriset ja kokoiset elementit
-------------------	---

Vasemmalla alhaalla haihduttamon lisärakennus vuonna 1973. Oikealla ylhäällä haihduttamon rakennukset vuonna 1969 ja alhaalla vastavalmistuneena 1961. Mustavalkokuvat Vapriikin kuva-arkisto.

Vasemmalla ylhäällä haihduttamon laajennus 1971, alla asemapiirros, josta näkyy höyryvoimalan, haihduttamon ja pumppaamon kokonaisuunnitelma 1959. Oikealla ylhäällä haihduttamon ja pumppaamon suunnitelma, jonka myötä spritehtaan eteläsiipi purettiin. Alla E. Vuorisen laatima elementtien kiinnitysohje 1959.

**RAKENNUS 21: TUTKIMUSKESKUS JA TALOUSRAKENNUS, LIGNIINITEHTAAN
TUTKIMUSKESKUS JA KONTTORI, SELLUTEHTAAN TALOUSRAKENNUS, PESULA**

KUVAUS (historia ja nykytila)

Rakennus sijaitsee vanhan kylätontin alueella. Aivan sen vierestä kulki vielä 1980-luvun alkupuolella Teivaalantien linjaus, jonka myöhempien alueella tehtyjen muutosten yhteydessä on hävinnyt maisemasta. Rakennuksen vinottaisen sijainnin suhteessa alueen muihin rakennuksiin voikin selittää tämän tielinjauksen kulkusuunnalla. Vaikutelma rakennuksen irrallisuudesta nykypaikassaan johtuu siitä, että sen ympäristöstä on purettu runsaasti rakennuksia ja teollisuuden tekniikkarakenteita, jotka yhdistivät alueen muuhun teollisuusalueeseen. Vanha aluerakenne tielinjauksineen ja vanhoine rakennuksineen on hävitetty lähes kokonaan. Rakennuksen eteläisivulla kasvaa kaksi vanhaa lehmusta, jotka saattavat liittyä alueen historiaan Kraemerin puistona, joka on mainittu vuoden 1910 kartalla. Viereinen vanhan kylätontin paikaksi arveltu alue on luonnontilainen.

Alkujaan sellutehtaan talousrakennuksena toiminut rakennus edustaa Birger Federleyn jälkeisen punatiilirakentamisen kautta. Sen suunnitteli alueella useita muitakin rakennussuunnitelmia laatinut M. Mikama. Suorakaiteen muotoinen, kaksikerroksinen rakennus valmistui vuonna 1951 ja sen julkisivut ovat säilyneet alkuperäisinä. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan sen sisäänkäynnit on kehystetty tiilimuurauksin, ikkunat ovat pääosin kaksi- ja kolmijakoisia pystyikkunoita ja päätykolmioiden ikkunat kuusikulmaisia. Alun perin rakennukseen suunniteltiin sauna ja pesutilat, mankelihuone ja myös pari pientä asuntoa. Ilmeisesti jo vuonna 1965 ligniinitehtaan perustamisen aikoihin rakennus muutettiin tehtaan konttori- ja tutkimustiloiksi, missä käytössä rakennus oli sen käytön loppuun asti. Rakennuksen sisätilat ovat käytön loppumisen jälkeen jääneet silleen, jäljellä on kiinteän sisustuksen lisäksi myös jonkin verran vanhaa tutkimusvälineistöä, jotka kaikki ovat kärsineet pahoin alueella tapahtuvasta ilkeväallasta, mikä onkin tällä hetkellä pahin uhka rakennuksen säilymiselle.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

RAKENNUSTIEDOT

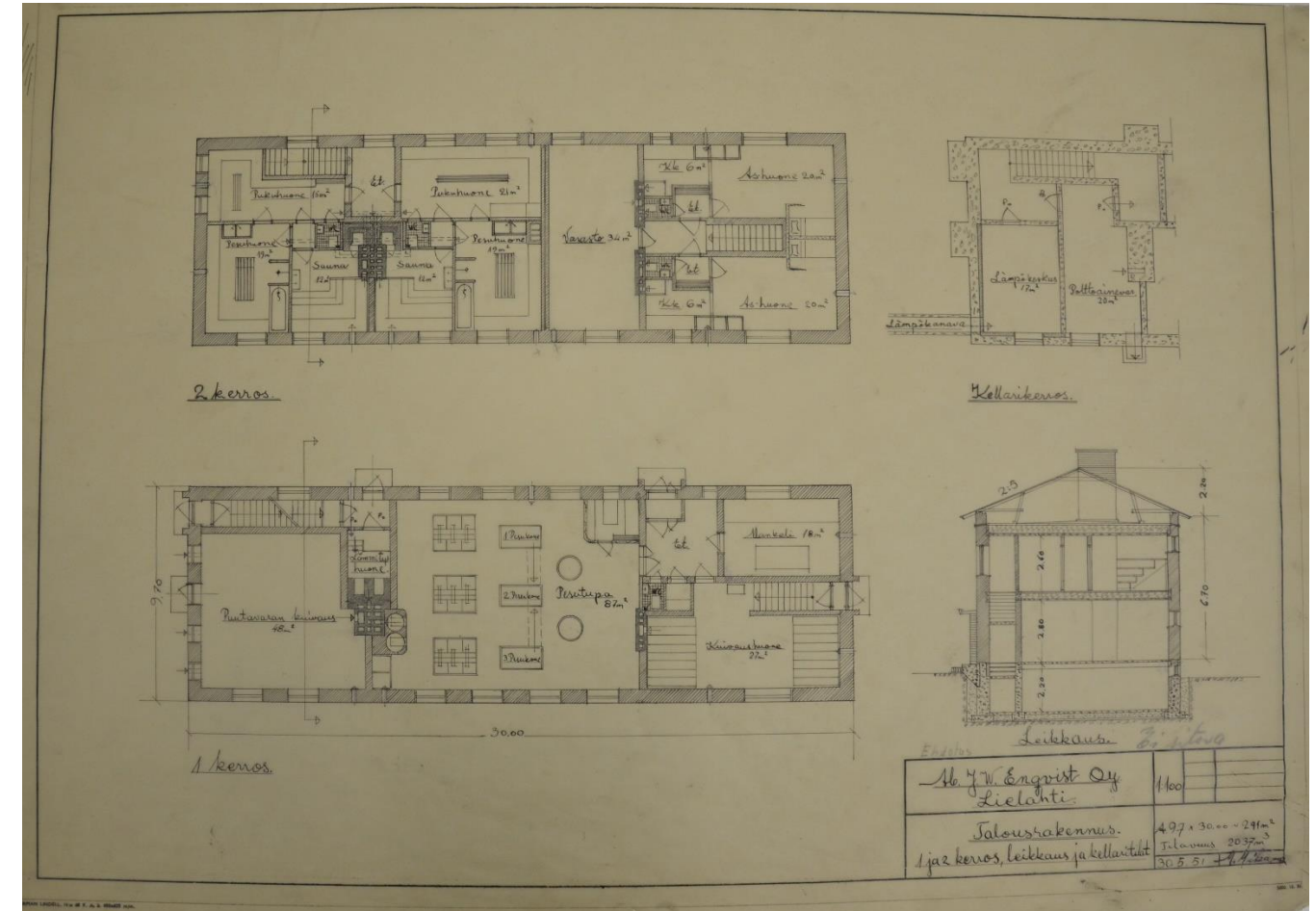
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	asuinrakennus, talousrakennus, sauna, pesula, mankeli, tutkimuskeskus, konttori
Suunnittelija	M. Mikama
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1951 (1960-luku ja 1970-luku, sisätilat)
Kerrokset	2 + kellari
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli betoni
Kantava rakenne	tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	Birger Federleyn jälkeinen punatiiliarkkitehtuuri, 1950-luvun modernismi, oviaukkojen tiilimuurattu kehystys, kuusikulmainen päätykolmion ikkuna, sisäänkäynnit päädyissä sekä eteläisivulla
Säilyneisyys	julkisivut alkuperäisessä asussa, sisätiloissa tilajako säilynyt, pinnat uudistettu ligniinitehtaan perustamisen aikaan 1965 ja ajanmukaistettu

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Rakennuksella on rakennustaiteellista ja teollisuushistoriallista arvoa
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) vanhalla kylätontilla edustaa sen nuorinta ajallista kerrostumaa, sijaitsee ennen Teivaalantien linjauksen varrella
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät kestä muutosta
Suosituks	tulisi säilyttää

Vasemmalla ylhäällä rakennus nykyisessä ympäristössään, alla päätykolmion kuusikulmainen ikkuna ja länsipäädyn sisäänkäynti. Oikealla ylhäällä kuvia sisätiloista. Alla 1973 otettu ilmakuva alueesta. Vapriikin kuva-arkisto.

Vasemmalla ylhäällä Kalle Kurjen ottama ilmakeku alueesta 1930-luvun taitteessa ennen talousrakennuksen rakentamista ja alapuolella kuva vuodelta 1955, jolloin rakennus on uusi. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto. Alla M. Mikaman suunnitelma sellutehtaan talousrakennukseksi vuonna 1951. Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

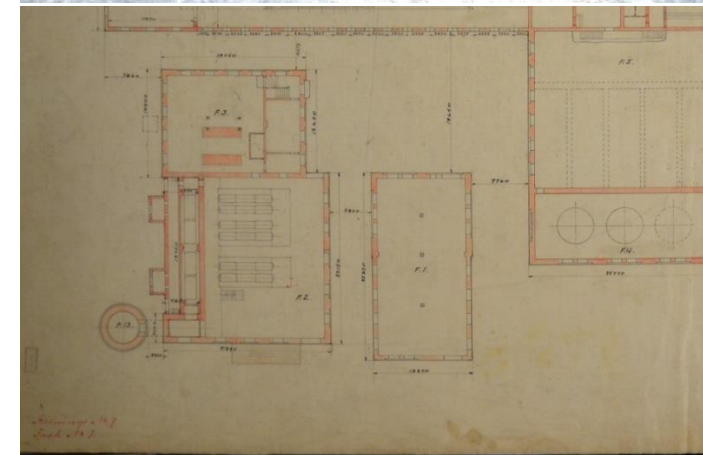
RAKENNUS 14: TEHTAAN PIIPPU

KUVAUS (historia ja nykytila)

Vuonna 1913 rakennettiin Birger Federleyn suunnittelemat, tehdasalueen ensimmäiset rakennukset, keittämö sekä voimalaitos jonka yhteyteen tehtiin myös savupiippu. Piipun rakensivat saksalaiset, piipunmuuraukseen erikoistuneet muurarimestarit. Savupiippua korotettiin vuonna 1977. Jatko-osa purettiin huonokuntoisena syksyllä 2015 ja piippu on nykyisin alkuperäisessä asussa. Piipun sokkelina luonnonkiviharkko pyöristetyt harkot, rautavanteet ylös asti.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

Pannuhuoneen pohja- ja asemapiirustus vuodelta 1913 Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	savupiippu
Suunnittelija	Birger Federley (?)
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1913 (1977, 2015)
Kerrokset	60 metrin korkuinen
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	tiili, tuettu teräsvanteilla
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	60 metriä korkea piippu toimi höyryvoimalaitoksen savupiippuna
Säilyneisyys	1977 tehty jatko-osa purettiin 2015 ja rakennus on alkuperäisessä asussa

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot teollisuushistoriallinen arvo, saksalaisten muurarimestarien rakentama, tulitiilistä muurattu piippu on tehtaan vanhinta rakennuskerrostumaa alkuperäisessä asussa
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) teollisen kaukomaiseman symbolinen rakennus, alueen tärkeimpiä rakennuksia, olennainen osa miljöötä
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
Suosituks	tulee säilyttää piipun pään alkuperäisen asun selvittäminen

RAKENNUS 15: KUITULINJA/ VALKAISULINJA

RAKENNUSTIEDOT	
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	selluloosatehdas, sellun valkaisu
Suunnittelija	1 -3 valkaisuosasto sekä torni ja siihen liittyvä matalampi rakennusosa Birger Federley? M. Mikama
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1 valkaisuosasto 1929 2 valkaisuosaston laajennus 1920 - 1943 3 valkaisuosaston itäpään osa 1961 4 tornin laajennus 1962 5 julkisivun uudistus 1964
Kerrokset	1-5
Pinta-ala	2 x 2120 m ²
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton punatiili Sokkeli luonnonkiviharkko, paikoin betonivahvistukset
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	Useista eri-ikäisistä rakennuksista muodostuva punatiilinen teollisuusrakennuskompleksi 1 kaarikattoinen rakennus sekä itäpään tasakattoinen osa vuodelta 1929 sulautuu osaksi valkaisuosaston ja kuivauslinjan muodostamaa rakennuskompleksiä, 2-5 valkaisuosaston torni ja siipirakennus eri muutosvaiheineen muodostavat rakennuskokonaisuuden eteläisen julkisivun
Säilyneisyys	julkisivut 1929–1964 aikaisessa asussa, B. Federleyyn 1929 suunnitteleman valkaisuosaston (1) kaareva kattolinja ja samana vuonna suunnitellun itäpään sekä tornin ja siihen liittyvän matalan osan (2-3) punatiilinen julkisivu luonnonkivisokkeleineen, osa alkuperäisistä ikkunoita jäljellä, myös umpeen muurattujen vanhojen ikkunoiden tiiliholvattuja yläotsikoita. Sisätiloissa valkaisuosaston kaarikaton teräsbetonirakenteet säilytetty, samoin eteläpuolen pitkä julkisivu umpeen muurattuine ikkunanpaikkoineen.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

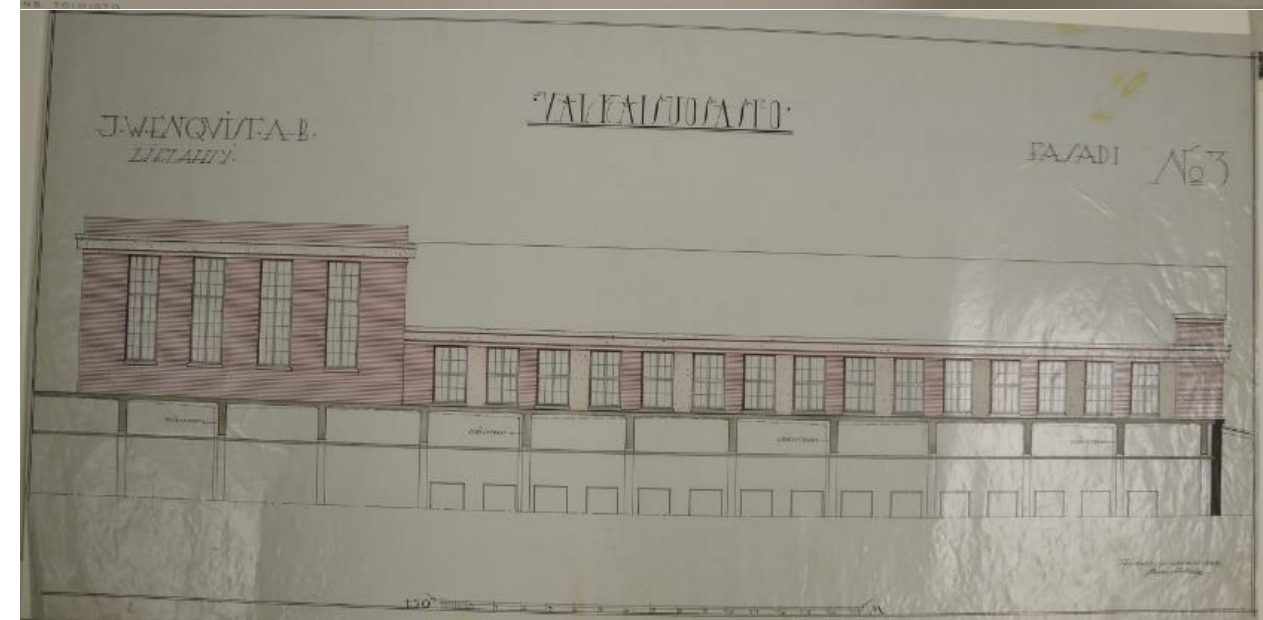
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot Historiallisesti kerroksinen kokonaisuus, osa tehdaspihaa, rakennuksia osat sulautettu uusiin, sisätiloja yhdistetty toisiinsa 1 Suurella hallilla on rakennustaiteellisia ja rakennusteknisiä arvoja 2 Teollisuushistoriallinen arvo osana rakennuskokonaisuutta 3-6 teollisuushistoriallinen arvo	
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) Lielahden teollisuusmaisemaa, kiintopiste	
R1		
R2		
R3		
R4		
R5		
Sisätilat	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset Kokonaisuus, julkisivuja ja sisätiloja on muutettu ja sulautettu toisiinsa, julkisivut eivät siedä muutoksia	
R1		
R2		
R3		
R4		
R5		
Arvoalue	ei	
Suosituks		
R1	tulisi säilyttää	suuri hallitila ja kaarihallin kattorakenteet
R2-5	tulisi säilyttää	sisätilojen muutokset julkisivujen ehdoilla

KUVAUS (historia ja nykytila) Nykyisin kuitulinjaksi ja valkaisuosastoksi kutsuttu rakennuskompleksi rakennettiin nykyiseen asuunsa vaiheittain vuosien 1929 - 1964 välisenä aikana. Sen pinta-ala on laajimmalta osaltaan kahdessa kerroksessa 2120 m² (2x2120). Rakennuksessa on myös vuosikymmenten aikana useassa eri vaiheessa rakennettu torni (osa 3). Tällä samalla paikalla sijaitsi alun perin kartanon navetan siipi, johon sellutehdas perustettiin vuonna 1913. Navetan jäänteistä nykyisten rakennusten paikalla ei ole varmuutta. Todennäköisesti uusia rakennuksia perustettaessa on käytetty vanhasta navetasta saatuja tiiliä ja sokkelikiviä. Valkaisuosastoa varten rakennettiin Birger Federleyyn suunnittelema kaarevakattoinen pitkä rakennus kuivatusosaston ja sellutehtaan väliin vuonna 1929. Samana vuonna rakennettiin myös valkaisuosaston tasakattoinen lisärakennus sen itäpäätyyn. Eteläpuolelle tehtiin uudisrakennus 1920-luvulla ja sen itäpään korkeampi osa. Sen itäpäättä korotettiin vuonna 1952 M. Mikaman laatiman suunnitelman pohjalta yhdellä kerroksella. Vuonna 1961 tornia korotettiin jälleen yhdellä kerroksella. Piirustusten mukaan kummatkin suunnitelmat toteutettiin muuttamatta rakennuksen alkuperäisten osien julkisivuja. Vanhat nelijakoiset, pieniruutuiset ikkunat saivat vielä jäädä paikalleen. Uudet kerrokset toteutettiin ajanmukaisella tyyllillä. Julkisivut muutettiin nykyiseen asuunsa vuonna 1964, suunnittelijana Insinööritoimisto J.A. Gummerus. Tuolloin alkuperäiset ikkunat muurattiin alemmissa kerroksissa umpeen ja vaihdettiin suurempiin ylemmissä kerroksissa. Tornin julkisivu päällystettiin uudella tiilipinnalla ja alakerrokseen muotoiltiin tiilipilasterit.

VALOKUVAT (myös merkittävät sisätilat)

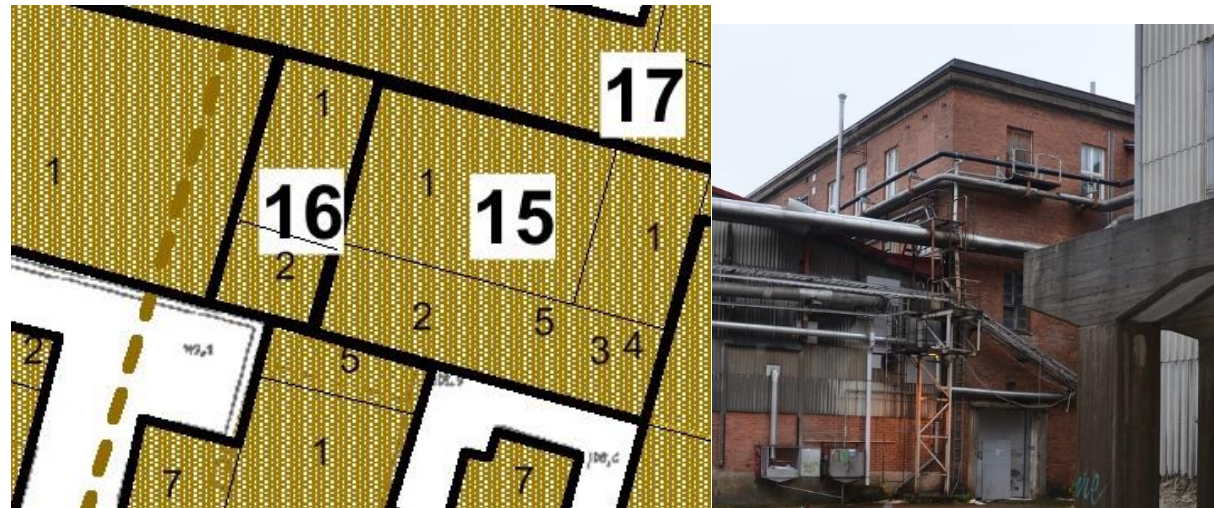

Vasen puoli, torniosan julkisivussa näkyvät sen useat korotus-, laajennus- ja muutosvaiheet. Oikealla alin kuva valkaisuosasto vuonna 2008 kemihierretehtaan toiminnan loppuvaiheessa. Kuvaaja Marika Tamminen. Vapriikin kuva-arkisto.

Vasemmalla ylhäällä valaisuosasto vuonna 1965 ja alakuvassa 1930-luvun taiteessa. Oikealla ylhäällä julkisivumuutoksen suunnitelmapiirustus 1964, taustalla kaarihallin katto ja labran siipi (R16). Alla Federley'n kaarihallin ja itäpäädyn siiven julkisivusuunnitelma 1929. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto. Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 16: LABRA, VALKAISUOSASTON LABORATORIO

RAKENNUSTIEDOT	
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	tehtaan laboratorio-osasto
Suunnittelija	MK/ MM?
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	n. 1933 (1941 eteläpääty R2)
Kerrokset	1
Pinta-ala	375 m2
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	rakennuskokonaisuuden osa, eteläpäädyn julkisivussa alkuperäinen tiilipinta, sokkeli harmaata graniittiharkkoa, ristipuitteinen ikkuna vanhoine ruutujakoineen jäljellä huonokuntoisena
Säilyneisyys	alkuperäiset ja muutosajankohdan julkisivupiirteet kohtuullisesti säilyneet, itäpuolen seinän muodostaa valkaisuosaston pääty, jonka kaarirakenne näkyvässä, tehtaan laboratoriotilojen interiööri ilkeivallan seurauksena hajotettu
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellista arvoa, muotokielessä hyödynnetty Federleyn tyyliä teollisuushistoriallinen arvo, 1930-luku, yhdistyy kartanon ja teollisuuden historia
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) osa kokonaisuutta, rakennus on samassa linjassa paikalla sijainneen navetan p-e-suuntaisen siiven kanssa
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät siedä muutosta
Suosituks	tulisi säilyttää sisätilamuutokset julkisivujen säilymisen ehdoilla

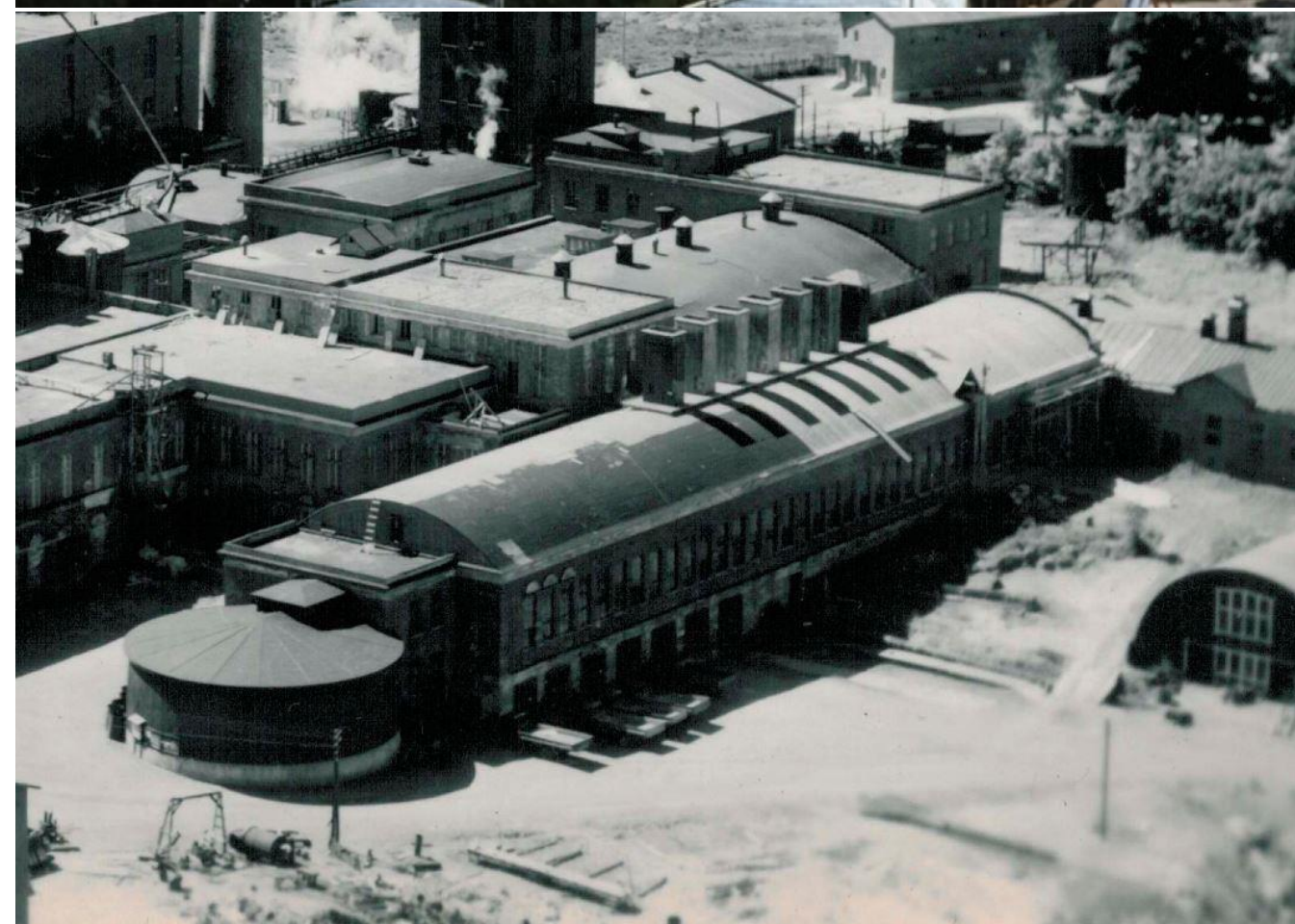
KUVAUS (historia ja nykytila)

Valkaisuosaston laboratoriona alun perin toiminut rakennus sijaitsee kartanon vanhan navetan paikalla. Se on todennäköisesti rakennettu vuonna 1933, jolloin siitä esiintyy ensimmäinen piirustus. Vielä 1930-luvun taitteessa otetussa valokuvassa rakennuksen paikalla on vanhan navetan pohjois -eteläsuuntaisen siipirakennus (ks. R15 liitekuvat) Ennen vuotta 1936 otetussa ilmakuvassa se sen sijaan jo on. Niin piirustus kuin vanhat ilmakuvatkin osoittavat, että laboratorio on rakennettu korotuksena navetan pohjois-eteläsuuntaisen siiven eteläosan keskelle. Sen itäinen pitkä sivu rakennettiin valkaisuosaston päätyä vasten. Tasakattoisen, kaksikerroksisen, vanhan navetan linjausta ja mittasuhteita mukailevan rakennuksen suunnittelija ei ole tiedossa. Birger Federleyn aikakausi alueen suunnittelijana päättyi vuonna 1932 eikä rakennuksesta ole hänen laatimiaan piirustuksia. On hyvin todennäköistä, että vuonna 1933 laadittu julkisivupiirustus on rakennuksen alkuperäinen suunnitelma. Suunnitelma noudattaa Federleyn suunnitelmille ja alueen muille rakennuksille tyyppillistä klassistista muotokieltä.

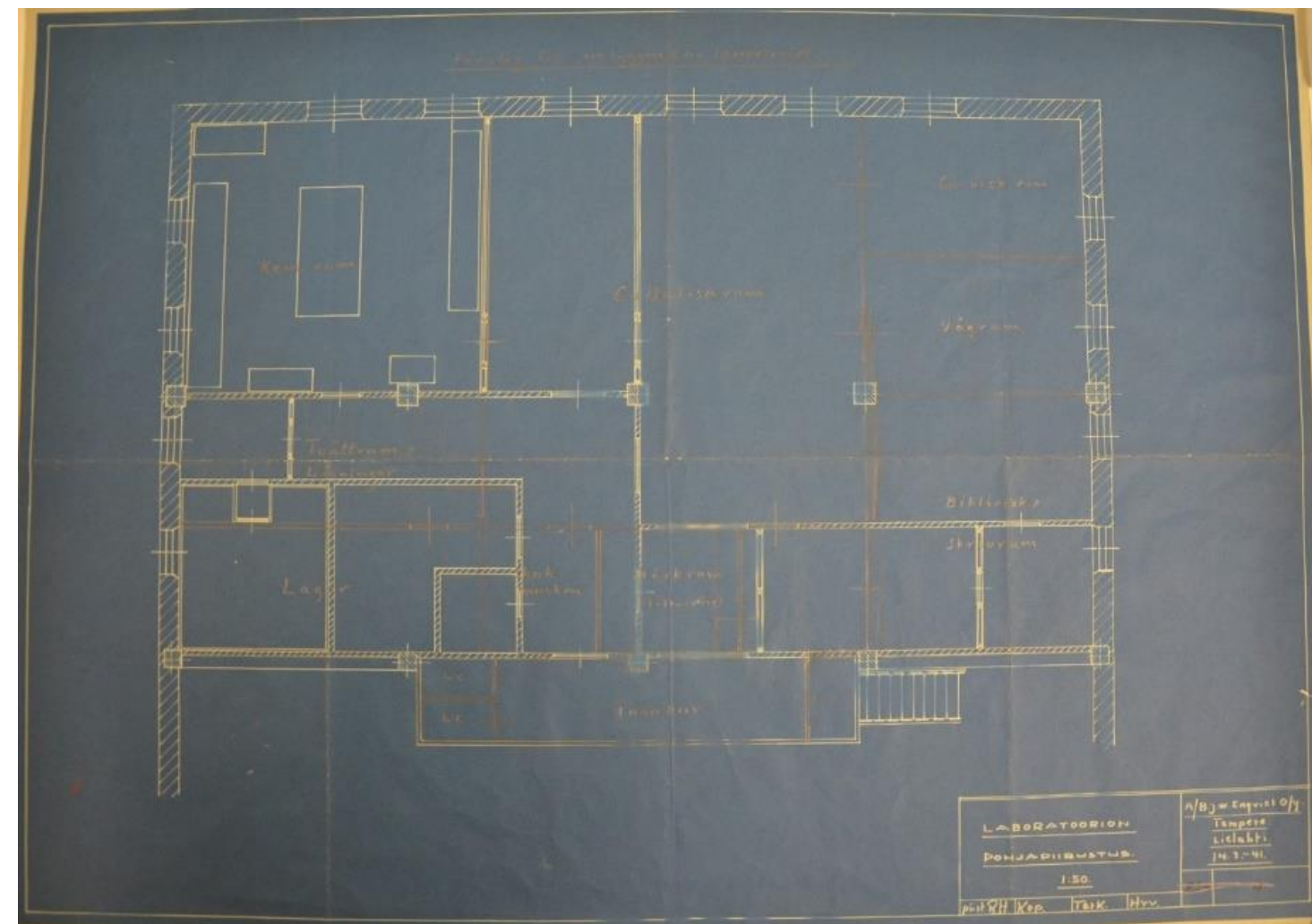
Navetan eteläpääty purettiin ja laboratoriota korotettiin ilmeisesti 1940-lla, jolta ajalta on myös olemassa sisätiloja koskeva muutospiirustus. Tuolloin tiloja modernisoitiin ja tilajakoa muutettiin. Piirustukseen on merkitty muun muassa wc:t ja pesuhuone sekä pimiö, kirjasto, selluloosahuone ja kirjoitushuone. Samalla navetan eteläpääty ilmeisesti muutettiin rakennuksen pohjakerrokseksi. Alkuperäinen tyyli huomioitiin myös laajennusosassa, yläkerrokseen ja jatkokseen tehtiin pieniruutuiset pystyikkunat. Rakennus on julkisivuiltaan 1930–1940-lukujen asussa muuten mutta päätyyn on 1900-luvun loppupuolella tai sen jälkeen puhkaistu suuri oviaukko, jossa on alumiininen nosto-ovi.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

Vasemmalla inventointikuvia laboratorion tutkimustiloista, alla itäsivun seinä, joka tukeutuu valkaisuhallin päättyyn. Näkyvissä hallin kaarirakenne. Oikealla ylhäällä vuonna 1977 otetussa ilmakuvassa laboratoriosiipi näkyy vielä olemassa olevan navetan eteläpäädyssä, sen eteläpäätyyn tehty jatke on 1940-luvulta. Kuva Vapriikin kuva-arkisto. Alla kuva 1950-luvulta, kuva Teppo Moilanen.

Vasemman puoleinen yläkuva on otettu vuosien 1929-1933 välisenä aikana. Kuva Vapriikin kuva-arkisto. Laboratorion paikalla valkaisuosaston länsipäädyssä on vielä vanhan navetan siipi. Alakuvassa vuoden 1933 suunnitelma, josta näkyy, että navetan siivestä muodostettiin laboratorion alin kerros. Oikealla muutospirustus vuodelta 1941. Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUKSET 17 JA 23: 1 KUIVAUSKONE, 2 KUIVAUSOSASTON LAAJENNUS, 3 MÄRKÄMASSAVARASTO, 4 KUIVAUSOSASTON JÄLKIKÄSITTELYTILA, 5 KEMIHIERRETEHTAAN SÄILIÖIDEN BETONIJALUSTA

RAKENNUSTIEDOT	
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	sellun kuivatus ja jälkikäsitteily
Suunnittelija	Birger Federley
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1923 – 1924 (1936 sekoituskyyppe, 1950-l, 1960-l, 1985)
Kerrokset	1
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate saumapelli, bitumikermi Vuoraus vuoraamaton, uusin osa vuorattu teräspoimulevyllä Sokkeli betoni, luonnonkiviharkko, harmaa graniitti
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki, osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	1 Vanhin osa vuosien 1923 – 1924 ajalta, kaarevakattoinen rakennus 2 punatiilirunkoinen, pulpettilappeinen lisärakennus vuodelta 1959, pohjoissivulla lasitiilinen nauhaikkuna, leveä räystäslista yhdisti rakennusta Federleyn suunnittelemaan osaan. 3 kahdessa vaiheessa 1950–1960-lukujen aikana rakennettu märkämässavarasto on julkisivuiltaan alkuperäisessä asussa 4 1985 rakennettu peltivuorattu halli, jossa tapahtui kuivauksen jälkikäsitteily 5 kemihierretehtaan toimintaan liittyvien 1985 rakennettujen säiliöiden betoniset kiinnitysalustat
Säilyneisyys	1 rakennuskompleksin vanhimman osan kaikki julkisivut ovat lähes tuhoutuneet muutosten yhteydessä. Kokonaisuus on kuitenkin tunnistettavissa kattolinjan ja sisätilojen säilyneisyyden vuoksi. Pohjoissivun julkisivuissa jäljellä fragmentteja alkuperäisestä tyylistä 2 julkisivut (entä sisätilat?) on säilytetty alkuperäisinä 3 julkisivut alkuperäisiä 4 alkuperäinen 5 säiliöt on siirretty pois ja jäljellä on betonialusta

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot
Rakennus	sellun kuivatusta ja prosessin jälkikäsitteilyä varten useassa eri vaiheessa vuosien 1923 – 1985 välisenä aikana rakennettu kompleksi kiinnittyy osaksi tehtaan ydinaluetta
R1	1 rakennushistoriallista ja teollisuushistoriallista arvoa 1920-luku, Federleyn aika
R2	2 teollisuushistoriallista arvoa 1950-luku, Federleyn ajan muotokieli
R3 (23)	3 teollisuushistoriallinen arvo 1960-luku kuivaamon nuorimmat kerrostumat, tiili
R4	4 kemihierretehtaan rakennustoimintaa 1980-luku
R5	5 -
Sisätilat	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) Julkisivut muodostavat tehtaan pohjoisjulkisivun
R1	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset 1 julkisivut eivät kestä enempää muutosta, hallitila säilytettävä 2 - 3 julkisivut eivät kestä muutosta, sisätilojen muutokset julkisivujen ehdoilla 4 kestää muutosta, materiaalit ja jäsentely huomioitava
Suosituks	
R1-3	tulisi säilyttää
R4	olisi suotavaa säilyttää

KUVAUS (historia ja nykytila)

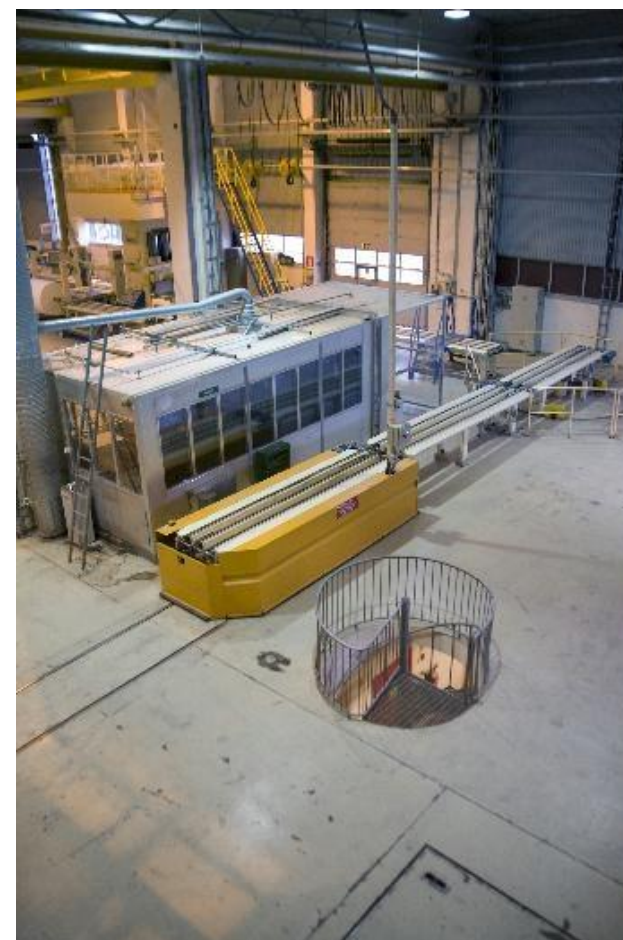
Birger Federleyn suunnitteleman, 1923 – 1924 rakennetun kuivausosaston vanhin osa sijaitsee nykyisen rakennuskompleksin itäpäässä. Sitä edeltänyt kuivausosasto toimi Nottbeckien aikaisen navetan tiloissa, jonka kuivausosastona toiminut itä-länsisuuntainen siipi purettiin uudisrakennuksen (R11) tieltä. Vanha liian pieneksi käynyt kuivauskone siirrettiin Enqvistien omistamaan Killinkosken puuhiomoon ja tilalle hankittiin uusi. Kaarevakattoinen uudisrakennus oli päädyistä koristeltu profiloitulla betonikaarella. Julkisivuja rytmittivät tiiviisti sijoitetut, korkeat, pieniruutuiset pystyikkunat. Vuonna 1936 itäpäätyyn rakennettiin kahdeksankulmainen sekoituskyyppe, joka peitti päätyrakenteet. Pohjoissivulle tehtiin 1950-luvulla pulpettilappeinen lyhempi lisärakennus (osa 2). Sekä vanhan kuivaamon kaakkoispuolelle että uuden siiven eteen tehtiin säiliöitä, jotka on tehtaan lakkauttamisen 2008 jälkeen purettu (5). Kuivausosaston länsipäätyyn rakennettiin jälkikäsitteilyä varten leveä, peltivuorattu halli 1980-luvulla (4). Vanhan kuivausosaston läntinen päätyjulkisivu purettiin ja tila yhdistettiin uuteen rakennukseen. Sellutehtaan toiminta loppui ja tilalle perustettiin kemihierretehdas 1985. Kuivaamorakennuksen itäpäädyn alkuperäinen julkisivu sekä sekoituskyyppe purettiin hiertämöarakennuksen tieltä rakennusta lyhennettäessä. Vanhan kuivausosaston sisätilojen seinä- ja kattorakenteet ovat alkuperäisiä. Kuivauskone on myöhemmin uudistettu. Kaarihallin julkisivujen alkuperäinen rakenne on nähtävissä fragmentaarisesti pohjoissivulla. Kuivauslaitteet on siirretty pois vuoden 2008 jälkeen.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

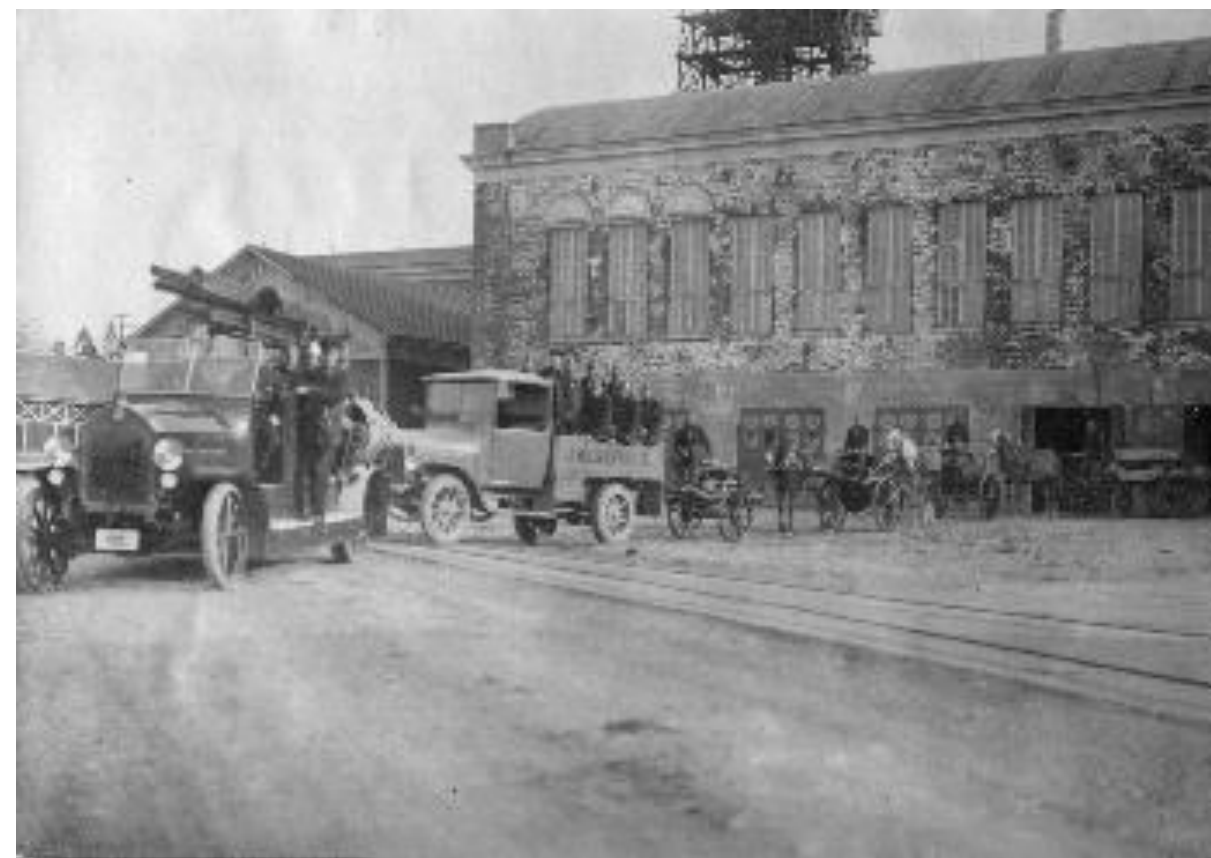
Kuvat: Vasemmalla vanhan kuivaamon itäpäätyä, joka sai uuden päätyjulkisivun 1985 kun hiertämö rakennettiin. Alhaalla näkyy 1950-luvulla toteutettu laajennusosa. Oikealla 1985 rakennettu kuivausosaston jälkikäsitteilytila.

71

Vasemmalla vuoden 2015 kuvia vanhasta kuivaamosta sekä vuonna 1985 rakennetusta paalaamosta. Oikealla kuvia samoista tiloista vuoden 2008 dokumentoinnista. Kuvaaja Marika Tamminen, Vapriikin kuva-arkisto.

Ylhäällä kuivaamo 1970-luvulla, alla rakennukset numeroituina vuoden 1950 ilmapäätteen, Oikealla ylhäällä kuivaamon kellarikerroksessa toimineen palokunnan toimintaa. Alhaalla kuivaamo 1930-luvun taitteessa piilossa uuden valkaisualueen takana. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto.

RAKENNUKSET 14 JA 20: SAVUPIIPPU JA VOIMALAITOKSET 1910-, 1950- 1960-LUKU

RAKENNUSTIEDOT	
Nykykäyttö	Ei käytössä
Historialliset käytöt	konehuone, höyryvoimala, sähkökeskus, muuntamo, kytkinlaite, kattilat, turbiinit, laite- ja sosiaalitalat, savupiippu
Suunnittelija	1-3 Birger Federley 1913–1914, 4 M. Mikama 1949 6 M. Mikama 1959 7 H. Kautonen 1968 8 Rakennustoimisto Matti Kontio 1972
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	Seitsemässä eri vaiheessa 1913 – 1914, 1951, 1959, 1960, 1968, 1972 Kokonaisuuteen liittyy lisäksi tehtaan piippu 1914 (1977, 2015)
Koko	2334 m2 sekä pohja että kerrosala
Julkisivumateriaalit	Kate mustaksi maalattu bitumikermi Vuoraus 1914, 1950 ja 1959 osat punatiiltä, vuosina 1960, 1972 rakennetut osat kevytbetoni, betoni ja siporex-levy, 1968 aaltopelti Sokkeli betoni, luonnonkiviharkko ja -paasi
Kantava rakenne	teräsbetonipilari, - palkki, 1-5 osittain tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	1 -2 1914 (turbiinit 1 ja 2?) konehuone ja pannu , kaksi jugendhenkistä, osin klassistista tyyliä edustavaa punatiilirunkoista, vuoraamatonta teollisuusrakennusta, lappeita kiertää voimakkaasti profiloitu koristelistoitus, toisen kattokaari p-e-suuntainen, toisen i-l-suuntainen 3 1914 tehtaan piippu keltatiilistä, v.2015 palautettu alkuperäiseen asuun 4 1949 kattila 2 , modernistinen punatiilirunkoinen, ylin kerros pyöröikkunat, pieniruutuiset, korkeat, kapeat puupuitteiset ikkunat syvennyksissä 5 1959 kytkinlaite , toisen kerroksen tasolla, muodostaa alikulkukäytävän, vaakaikkunat, etelään laskeva lape, vuoraamaton, ohut massiivitiiliseinä 6 1959 kattila 3 , betonirakenteinen, tasakattoinen rakennus 7 1968 turbiini 4 , lauhdeturbiini aaltominerivivoraattu, yhteys turbiineihin 1 ja 2 8 1972 laite- ja sosiaalitalat , siporex-rakenteinen, nauhaikkunat, katto purettu

Säilyneisyys (julkisivut ja sisätilat)	<p>1-2 alkuperäisen tyylin mukaiset julkisivupiirteet säilyneet osittain, kattorakenteet, listoitus, ikkunoiden syvennykset, ikkunoita ja ovia peitetty levyin ja muurattu umpeen, sisätiloissa merkittäviä muutoksia, sisäkattorakenteita säilynyt, rakennus 2 yhdistetty itäpäädyistä rakennukseen 4</p> <p>3 Tehtaan piippu palautettiin alkuperäiseen asuunsa 2015 purkamalla vuoden 1977 jatkos</p> <p>4-5 julkisivut säilyneet alkuperäisenä, alakerroksen ikkunoita muurattu umpeen</p> <p>6-7 julkisivut säilyttäneet alkuperäisen asunsa</p> <p>8 pahoin tuhoutunut laitepurkujen yhteydessä, ilman kattoa</p>
--	--

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	Rakennus	Rakennushistorialliset arvot
R1		<p>Historiallisesti kerroksinen kokonaisuus kuvastaa teollisuusrakentamisen sekä käytön ja tuotantoprosessien muutosta tehtaan toiminnan alusta sen päättymiseen vuonna 2008. Kukin rakennuskokonaisuuden osa ilmentää rakennusajankohtansa tyyllisiä ja toiminnallisia ratkaisuja, vanhoja rakennuksia on sopeutettu uusiin toimintoihin. Erityisesti vanhimmilla osilla (1913 – 1914, 1950) on rakennustaiteellista, suunnittelu-, teollisuus- ja sosiaalishistoriallista arvoa.)</p> <p>1-2 rakennustaiteellinen, rakennustekninen ja teollisuushistoriallinen arvo 1910-luku klassismi Federley</p> <p>3 ks lomake</p> <p>4 rakennustaiteellinen ja teollisuushistoriallinen arvo 1950-luku modernismi, punatiiliarkkitehtuuri</p> <p>5 teollisuushistoriallinen arvo</p> <p>6 rakennustaiteelliset arvot 1960-luvun taite</p> <p>7 tehdasalueen moderni rakennusperintö 1960-luku, materiaalit</p> <p>8 teollisuushistoria 1970-luvun modernismi siporex - elementtirakentaminen</p>
R2		
R3		
R4		
R5		
R6		
R7		
R8		
Sisätilat		Kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)
R1		1 ja 2 osa teollisuusympäristöä teollisuusalueen vanhin osa
R2		3 ks erillinen lomake
R3		4 Lielahden teollisuusalueen näkymä
R4		5 yhdistävä rakennus teollisuustilan muodostajana
R5		6 Lielahden teollisuusalueen näkymä, kaukomaiseman kiintopiste
R6		7 osa rakennuskompleksia
R7		
R8		
Arvoalue		Muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
R1-3	1910-luvun tehdaspiha	1-2 julkisivut ja konehuone eivät siedä muutosta
R4-7	Sotien jälkeinen moderni teollisuuspiha	3 ks lomake 4 – 7 julkisivut eivät kestä muutosta, sisätilan muutokset julkisivujen ehdoilla 8 katto puuttuu
Suosituks		
R1	tulee säilyttää	julkisivujen palauttaminen alkuperäiseen asuun, konehuoneen säilyttäminen
R2	tulee säilyttää	julkisivujen palauttaminen alkuperäiseen asuun
R3	tulee säilyttää	
R4-7	tulee säilyttää	julkisivut
R8		puretaan

KUVAUS (nykytila ja historia)

Pinta-alaltaan 2334 m² kokoinen rakennuskompleksi muodostuu kahdeksasta eri osasta ja käsittää kolmen eri aikakauden voimalaitokset 1910-luvulta 1960-luvulle. Tehtaan toiminnan ensimmäiseen vaiheeseen ajoittuvat vuosina 1913 ja 1914 rakennetut kaksikerroksiset, kaarikattoiset pannu- ja konehuone-rakennukset (1 ja 2), jotka suunnitteli arkkitehti Birger Federley. Konehuoneen kaarikattorakenteet ovat säilyneet. Vuonna 1914 rakennettiin myös tehtaan piippu (3). Sitä jatkettiin vuonna 1977. Jatkos purettiin huonokuntoisena syksyllä 2015. Toisessa vaiheessa voimalaa varten rakennettiin kaksi kattilarakennusta, joista tiilirunkoinen viisikerroksinen, modernistinen rakennus 1949 (4). Vuonna 1959 Insinööritoimisto J.A. Gummerus suunnitteli kytkinlaitoksen (5) pannuhuoneen ja valkaisimon (R15) väliin toiseen kerrokseen, jolloin pihaan kulku muuttui alikulkutunneliksi. Uusi kattilarakennus valmistui 1960 (6). Tämän kokonaisuuden länsipuolelle rakennettiin 1968 aaltomineriitillä vuorattu turbiinirakennus (7) suunnittelijana H. Kautonen. Vuonna 1972 valmistui kokonaisuuden viimeinen rakennus (8), joka käsitti laite- ja sosiaalilat. Suunnittelijana oli Rakennusinsinööritoimisto Matti Kontio. Kaikkien eri aikoina rakennettujen voimalarakennusten julkisivuissa on säilynyt rakennusajankohdan alkuperäistä tyyliä. Vanhimmat Federleyn suunnittelemat rakennukset edustavat klassististyylistä, voimakkaain vaakalistoin ja pystypilasteriaihein koristettua tiiliarkkitehtuuria. Vuoden 1949 kattila on vielä punatiilinen. Sen tyyli on modernistinen mutta linkittyy myös Federleyn muotokieleeseen. Uusi kattilarakennus vuodelta 1960 edustaa hahduttamon kanssa alueella uutta betonielementtirakennustekniikkaa. Sen jatkeeksi 1972 rakennettu voimalarakennus on huonokuntoinen ja ilman kattoa laitepurkujen ansiosta. Vuonna 1968 rakennettu aaltomineriittivuorattu turbiinirakennus on alkuperäisessä asussa.

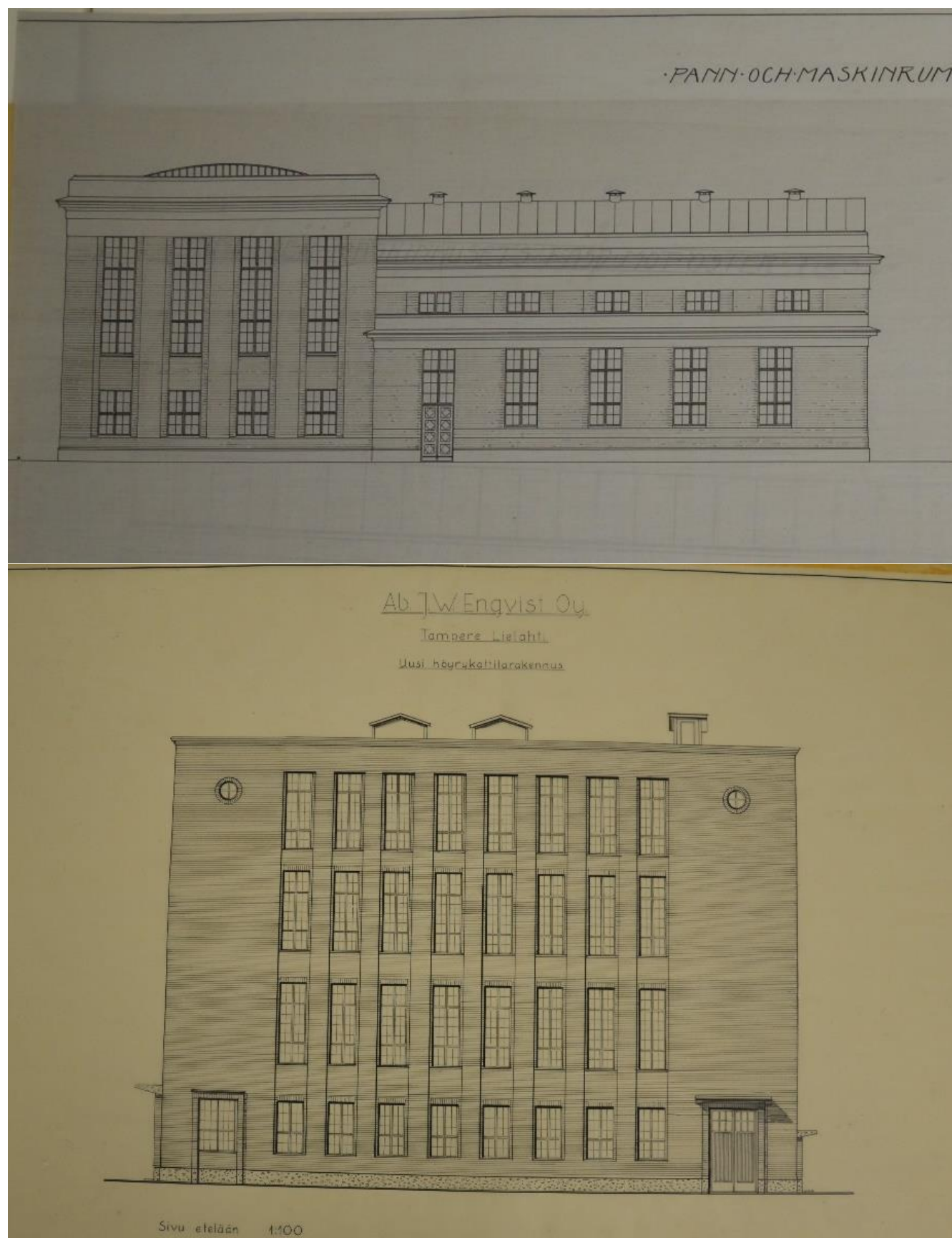
VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET(myös merkittävät sisätilat)

Kuvat: vasemmalla vuoden 1914 konehuoneen itäjulkisivua, vasemmalle jää sen matalampi pannuhuone ja oikealle kahta rakennusta toisen kerroksen korkeudella yhdistäv kytkinlaite vuodelta 1959. Ylhäällä oikealla nuorempia rakenteita vuosilta 1972,1959 ja 1950. Alhaalla turbiinisali vuodelta 1968.

Yllä Birger Federleyn 1914 suunnitteleman konehuoneen kaarikattoinen konehalli, oikealla ylhäällä sinne johtava portaikko sekä osa konehallin länsipuolen julkisivua. Ilmakuvat vasemmalla vuodelta 1965 ja oikealla Kalle Kurjen kuva 1930-luvun taitteesta. Vapriikin kuva-arkisto.

Ylhäällä vasemmalla B. Federleyn julkisivupiirustus rakennusosista 1 ja 2, alla M. Mikaman julkisivupiirustus vuoden 1949 kattilarakennuksesta (r4) ja oikealla alumiinilevyjen kiinnitysohje 1959–1960 rakennetulle kattilarakennukselle (r6) Lähde: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 19: VEDENPUHDISTUSLAITOS/ VEDENSUODATINLAITOS

KUVAUS (historia ja nykytila)

Valkaisulaitoksen perustamisen myötä 1920-1930-lukujen taitteessa tarvittiin selluloosamassan valkaisemista varten puhdasta vettä. Sitä varten rakennettiin suodatinlaitos, jonka suunnitteli Birger Federley. Rakennus valmistui vuonna 1929. Se on tyyliltään alueella ja myös Federleyn suunnitelmissa harvinainen funktionalistinen, matala, tasakattoinen rakennus, jossa on nähtävissä myös art deco-piirteitä kuten päätyikkunan ja ovien koristelu. Sen kaksikerroksinen poikkipääty on rakennettu vuoden 1936 uuden vedenpuhdistuslaitoksen rakentamisen yhteydessä. Uudempi rakennus on tiilipintainen ja matala kuten vanhempikin rakennus. Päädyn pieniruutuisten ikkunoiden sijoittelussa on käytetty samaa ryhmittelyn ideaa kuin vanhemmassa mutta pitkien sivujen ikkunat ovat kapeita haukkaikkunoita. Loiva ja leveä satulalape on alueella ainutlaatuinen rakenne. Kummankin rakennuksen alkuperäiset sisätilat kuten vanhemman rakennuksen mustavalkoinen ruutulaattalattia ja vedenpuhdistusteknologia ovat jäljellä.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	vedenpuhdistuslaitos
Suunnittelija	R1 Birger Federley R2 MK
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	R1 1929 R2 1936
Kerrokset	1
Pinta-ala	2870
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli betoni
Kantava rakenne	tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	kaksi eri aikakauden rakennusta muodostavat kokonaisuuden, ne on yhdistetty toisiinsa päädyistä 1 funktionalistis- ja art-deco-henkinen tasakattoinen vuoden 1929 rakennus 2 1936 rakennettu, matala, leveälapeinen, satulakattoinen rakennus
Säilyneisyys	kummatkin rakennukset ovat säilyneet alkuperäisinä niin julkisivuiltaan kuin sisätiloista, vedenpuhdistuslaitteistot ovat jäljellä

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

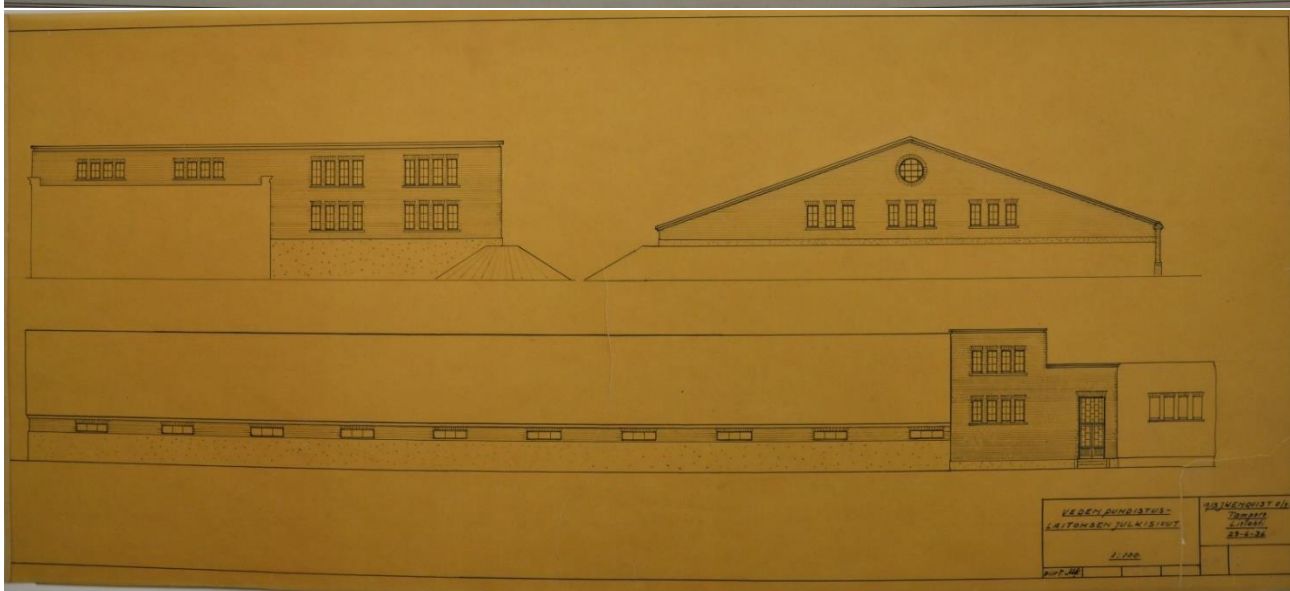
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot R1 rakennustaiteellinen, teollisuushistoriallinen, arvo R2 rakennustaiteellinen, teollisuushistoriallinen arvo
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) R1 rajaa kartanoaluetta ja teollisuusymp. länsipuolella tie kartanon talouspihaan R2
Sisätilat	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset R1 ei siedä muutosta R2 2 julkisivut eivät siedä muutosta, sisätilojen käytön suunnittelu kulttuuriarvoja vaalien
Arvoalue	ei
Suosituks	
R1	tulee säilyttää julkisivut ja sisätilat
R2	tulisi säilyttää julkisivut

79

R1. Vasemmalla ylhäällä sisäänkäynti ja poikkipääty, johon on sijoitettu henkilökunnan tilat, oikealla eteläpään ovi, alakuvassa neljän ikkunan ryhmä, niiden alla alumiinisulfaatin purkauspaikka ja sen johdosta tuhoutunutta tiiliseinää. Oikeanpuoleisissa kuvissa rakennuksen keskikäytävä ja sen molemmin vedenpuhdistusaltaita puhdistuslaitteineen.

R2. Ylhäällä vasemmalla rakennus pohjoisen suunnasta. Alaosassa R1 ja R2 piirustukset. Oikean puolen kuvissa uudemman vesilaitokset sisätilat ja alla kuvat 1960-luvulta sekä 1930-luvun taitteesta, jolloin uudemman vedenpuhdistuslaitoksen paikalla vielä oli tehtaan tenniskenttä ja kartanon kasvihuone. Vanhat kuvat Vapriikin kuva-arkisto. Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 29: SPRITEHDAS

KUVAUS (historia ja nykytila)

Sulfiittispriitä valmistettiin selluloosatehtaiden puun keittoprosessissa syntyneestä jäteliemestä. Sen valmistus jatkui Lielahdessa vuodesta 1940 vuoteen 1970, minkä jälkeen alettiin valmistaa puhdistettua spriiä. Spriiin tuotanto loppui 1985. Birger Federley laati spritehtaan rakentamista varten suunnitelman jo vuonna 1919. Rakentamisesta kuitenkin luovuttiin. Sen syiksi on mainittu muun muassa tuolloin Suomessa vaikuttanut kieltolaki ja raattiusliikkeen epäluulot (Riikonen 2014, 19–20) Tehdas perustettiin vasta A. Lindborgin laatiman suunnitelman pohjalta 1940. Ulkoasultaan rakennus muistuttaa joitakin detaljeja lukuun ottamatta alueen muita rakennuksia. Ylimmän kerroksen tasolla olevia pyöröikkunoita ei vielä ole muissa alueen rakennuksissa. Sellaiset rakennettiin vasta 1950 höyryvoimalan uuteen kattilarakennukseen. Piirustuksessa esiintyvä, alueen rakennuksille tyyppillinen profiililistoitus on jätetty pois, samoin pystysuuntaiset ikkunasyvennykset. Alkuperäistä detailjiikkaa on vähennetty kunnostusten yhteydessä, rakennusta on ilmeisesti myös korotettu jonkin verran. Kuusijakoisten pieniruutuisten ikkunoiden tilalle on vaihdettu nykyiset suuriruutuisemmat 1970 – luvulla tai sen jälkeen. Telttakatto muutettiin tasakatoksi jo aikaisemmin. Spritehdas muodostui alun perin tislaustornista sekä sen molemmin puolin sijaitsevista matalista osista ja länsipuolelle rakennetusta käymisosastosta. Vuonna 1960 eteläinen siipi purettiin ja tilalle rakennettiin pumppuhuone. Käymisosasto purettiin 2000-luvun aikana jättämällä jäljelle osa tiilirunkoa ja luonnonkivisokkeli. Jäljellä olevan pohjoissiiven itäseinä on tuhottu sprisäiliöiden poistamisen yhteydessä.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

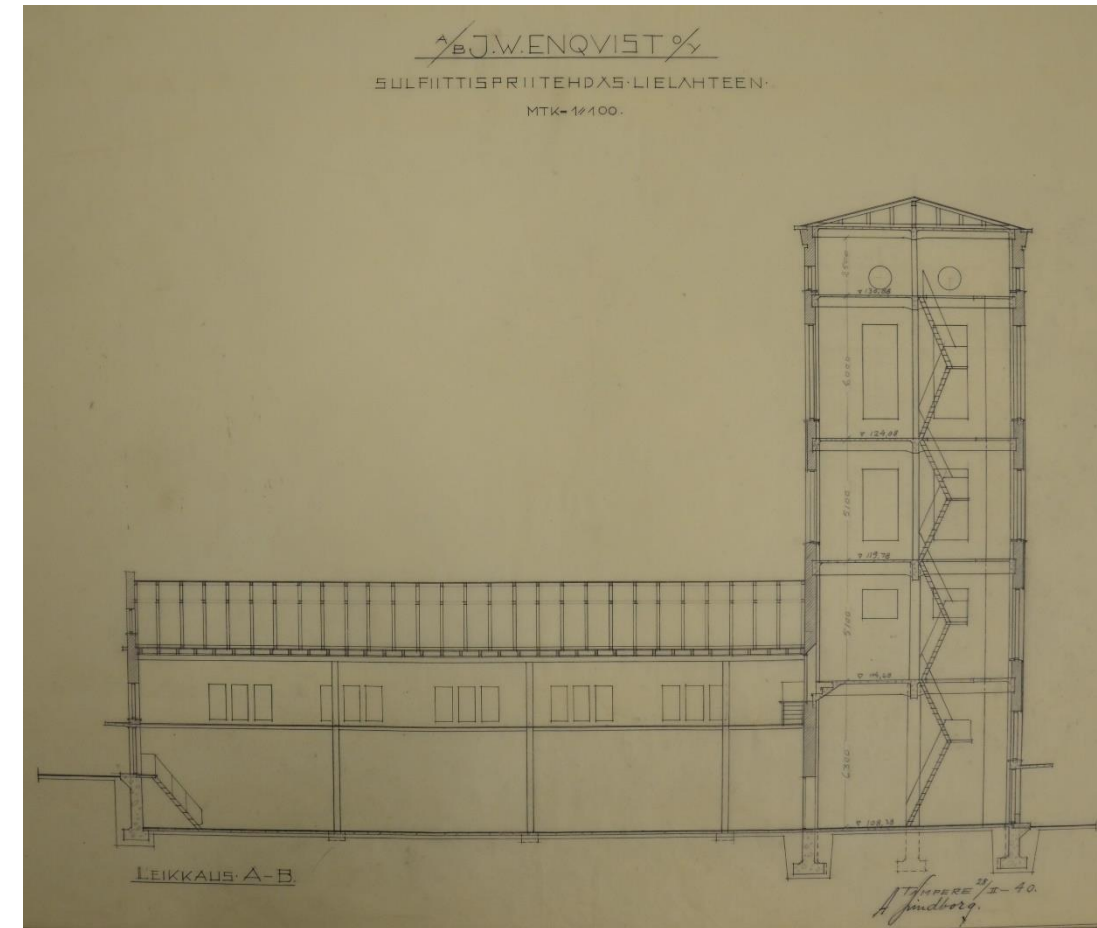
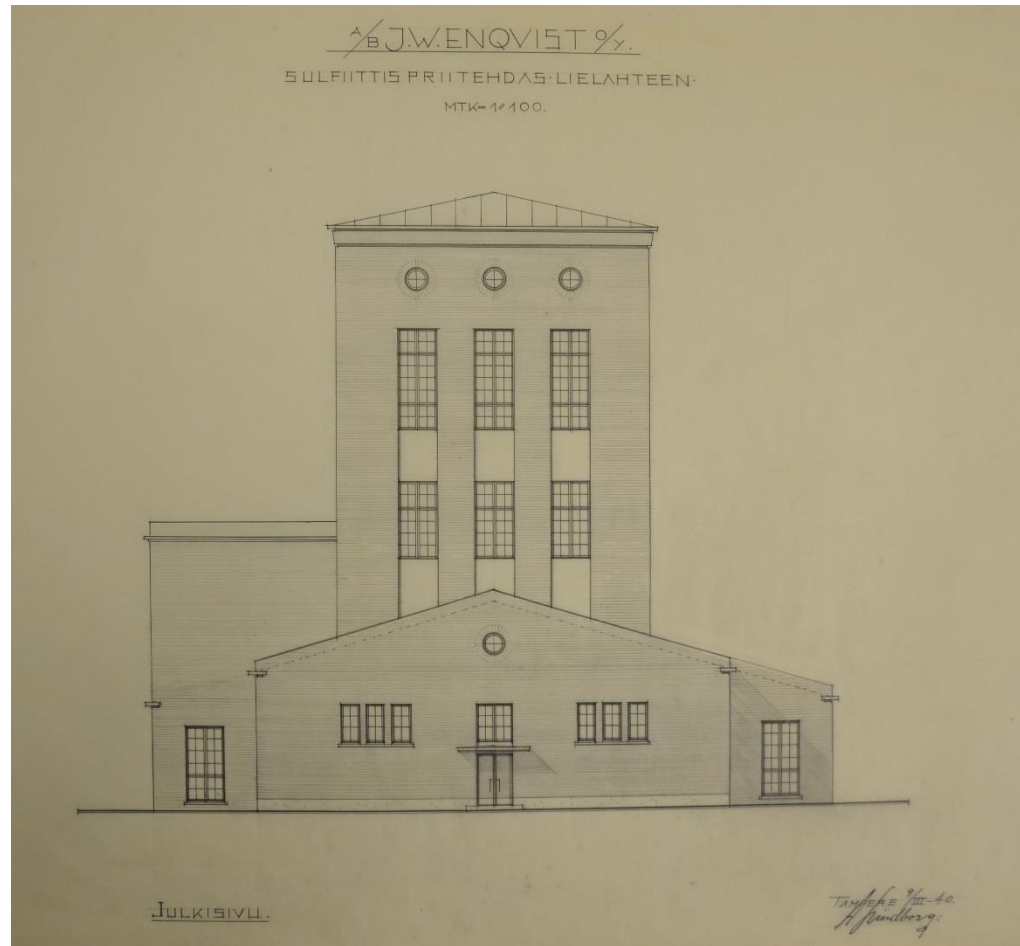
RAKENNUSTIEDOT 2	
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	sulfiittispriin 1970 ja sen jälkeen puhdistetun spriiin valmistus 1985 asti
Suunnittelija	A.Lindborg
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1940
Kerrokset	4+1
Pinta-ala	924 m ²
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus vuoraamaton Sokkeli tiili
Kantava rakenne	Betonipilari, - palkki
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	1940-luvun funktionalistishenkisen teollisuusrakennuksen maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti tärkein osa, jossa todennäköisesti 1960-luvun muutoksia etelä- sekä länsisiipi purettiin, jäljellä näkyvä tislaustorni jonkin verran 1960 muutettuna sekä sprisäiliöiden säilytystilana toiminut pohjoissiipi, jonka ulkoseinä hajotettu säiliöiden purun yhteydessä,

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, teollisuushistoriallinen arvo, spritehtaan tislaustornin alkuperäinen tyyli osittain säilytetty muutosten yhteydessä, Federleyn jälkeisen ajan punatiiliarkkitehtuuria
Rakennus	
Sisätilat	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) osa sotien jälkeistä modernia tehdaspihaa
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät kestä muutoksia
Suosituks	tulee säilyttää aukkojen sulkeminen

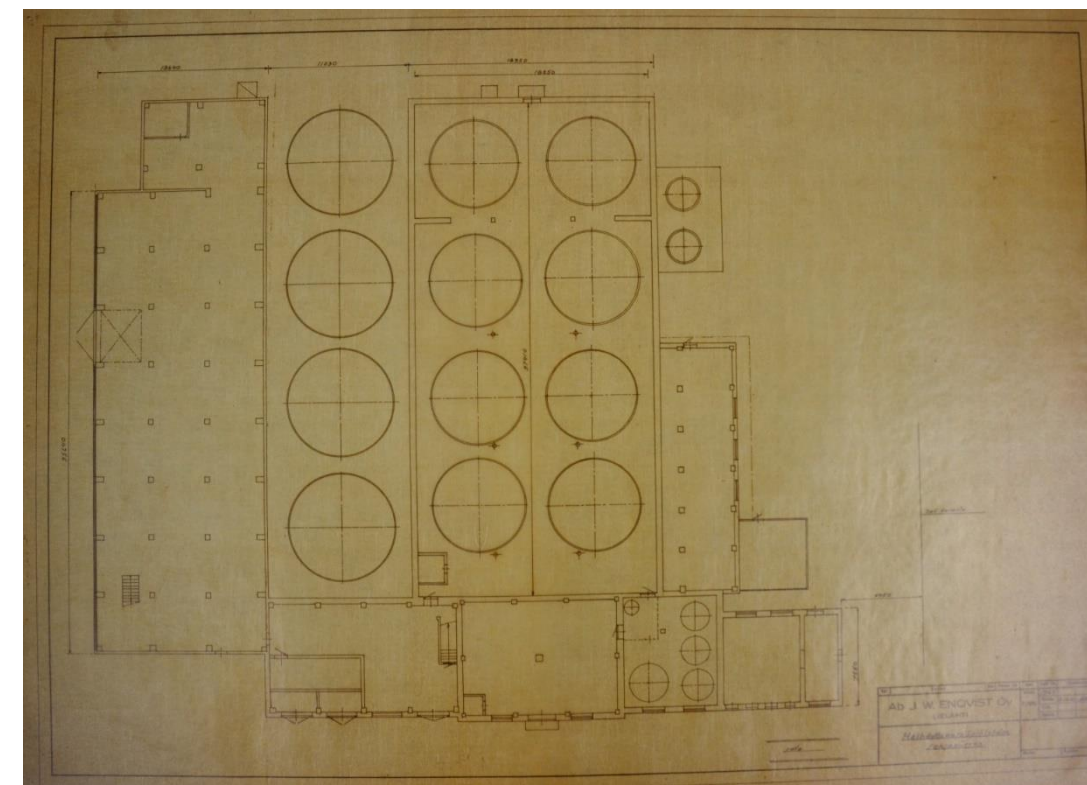
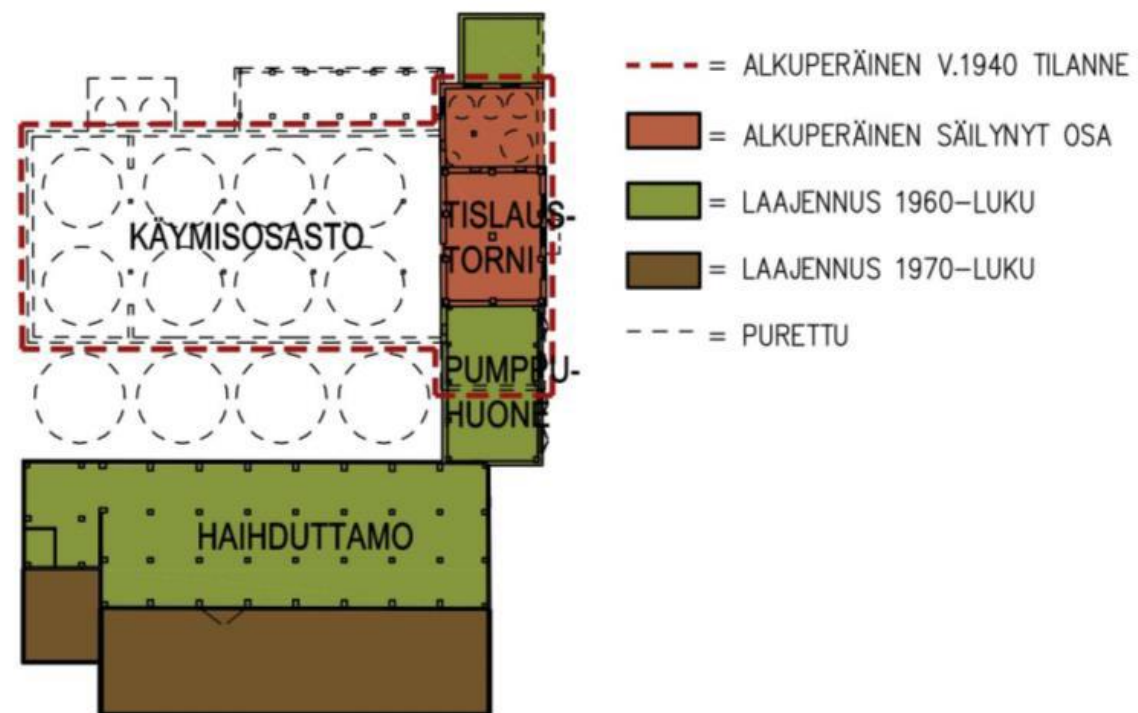

Vasemmalla spriitehdas 2015. Oikealla ylhäällä 1950-luvulla, jolloin rakennus oli vielä alkuperäinen telttakattoa myöten. Kuva Branthin 1955, Vapriikin kuva-arkisto. Alakuvassa rakennus on kuvattu 1950-luvulla eteläisivun puolelta, ennen haihduttamon ja pumppaamon rakentamista.

83

Alakuvassa rakennuksen muutoshistoriaa, Riikonen 2014, 20. Sen yllä ja oikealla ylhäällä spritehtaan julkisivu- ja leikkauspiirustukset 1940. A. Lindborg. Piirustukset: M-Realin piirustusarkisto, TKA.

Spritehdas osana haihduttamon suunnitelmaa vuonna 1959, jolloin eteläinen siipi purettiin pumppurakennuksen tieltä. Suunnittelijana E. Vuorinen, Neuvotteleva Insinööri-toimisto Consulting Oy. Piirustus M-Realin piirustusarkisto, TKA.

PURETTU RAKENNUS 30 - 31: LIGNIINITEHTAAN RAKENNUKSET

KUVAUS (historia ja nykytila)

Vuonna 1965 perustettua ligniinitehdasta varten vuosina 1970 rakennettu modifiointirakennus ja 1977 kuivaamo sekä todennäköisesti 1990-luvulla rakennettu sivujalosterakennus purettiin syksyllä 2015. Purkujen syynä oli rakennuksissa tapahtunut tulipalo. Rakennukset tuhoutuivat pahoin, eikä niitä enää voinut kunnostaa. Tehtaan yhteyteen kuului myös vanhoja tiilirunkoisia teollisuusrautatiehen liittyviä rakennuksia. Lisäksi ligniinitehtaan toimintaan liittyivät haihduttamo ja spritehdas, jotka edelleen ovat jäljellä.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	purettu
Historialliset käytöt	ligniininvalmistus ja siihen liittyvät toiminnot
Suunnittelija	rkm Arne Hölsö 1970 Rakennusinsimööritoimisto Kontio ja Anttila 1977 ei tiedossa 1990-l
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	Modifiointilaitos 1970 Kuivaamo 2 1977 Sivujalosteet 1990-luku (?)
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus siporex elementtilevy Sokkeli
Kantava rakenne	betonipilari-, teräspalkki
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys (julkisivut ja sisätilat)	Rakennukset on purettu joulukuussa 2015.
Kulttuurihistorialliset arvot (julkisivut ja sisätilat)	rakennushistorialliset arvot
	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)
	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
suositukset	

RAKENNUS 25: HIERTÄMÖ

KUVAUS (historia ja nykytila)

Selluloosatehtaan toiminta lakkautettiin vuonna 1985. Sen tilalle perustettiin kemihierretehdas Kemimassan hiertämiseen tarkoitettua kuutionmuotoista rakennus valmistui 1985 ja tuotanto käynnistyi vuonna 1986. Hiertämöltä rakennettiin kuljetinyhteys keittämöön, joka sellunkeiton loputtua toimi hierremassan varastona. (Nurminen 2012, 7) Hiertämön sijoittaminen pajan ja kuivausosaston väliin johti kuivausosaston rakennuksen lyhentämiseen, jonka alkuperäinen päätyjulkisivu hävitettiin tuolloin. Hiertämön yhteyteen liittyi myös sen luoteisnurkan puolelle pystytetty suuri säiliö.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

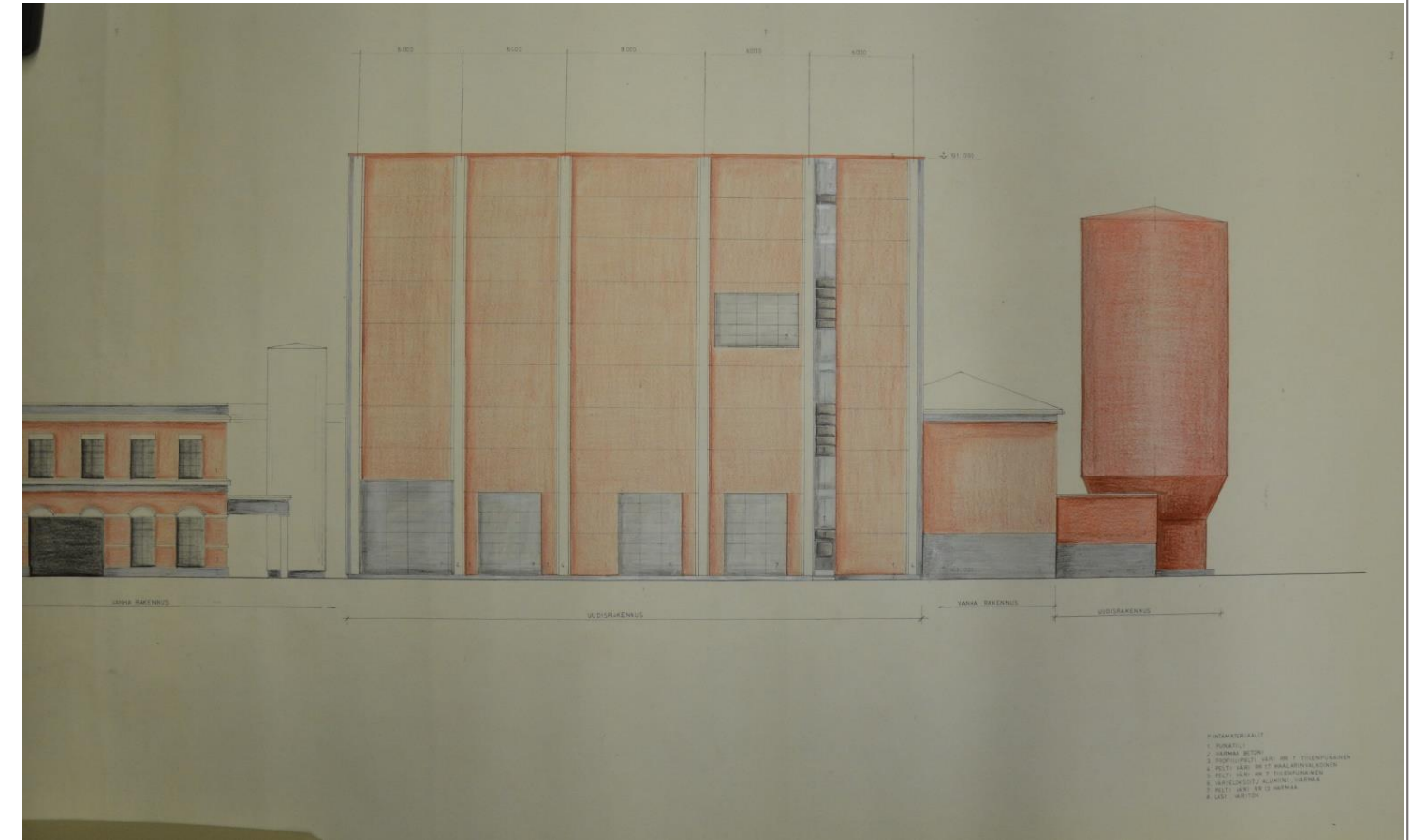

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	kemimassan hiertäminen
Suunnittelija	Erkki Juva Oy, H. Petäjä
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1985
Kerrokset	4
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus tiilelementtilevy Sokkeli betoni
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	Alueen uusin ja suurikokoinen rakennus, pyritty sopeuttamaan alueeseen käyttämällä elementeissä alueen päärakennusmateriaalia punatiiltä, monumentaalisen rakennuksen laajoja elementtipintoja jaottelevat pystylinjat
Säilyneisyys	alkuperäinen, teollisuusalueen hyväkuntoisin rakennus

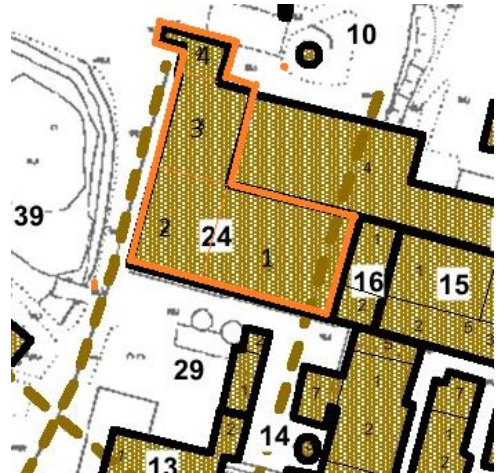
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot teollisuushistoriallinen arvo, postmodernismi
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) tehtaan viimeisen vaiheen toimintaa, pohjoisjulkisivun kiintopiste
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät kestä muutosta
Suosituks	tulee säilyttää

Kuvat: Vasemmalla hiertämö kaakosta, kartanon entisestä puutarhasta, alla eteläpuolelta. Oikealla ylhäällä väritetty julkisivupiirustus v. 1985, josta näkyy rakennuksen sopeuttamiseen ympäristöönsä. Piirustus M-Realin piirustusarkisto, TKA.

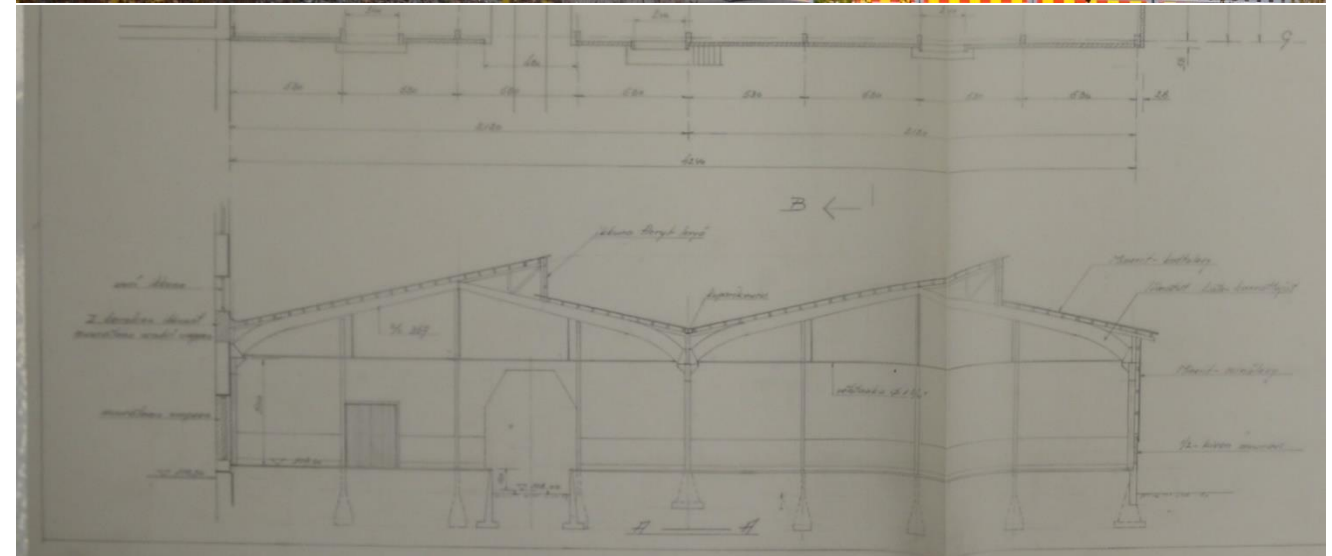
RAKENNUS 24: TUOTEVARASTO

Suositukset	
R1	tulisi säilyttää
R2	
R3	säilyttämistä
R4	tulisi harkita

KUVAUS (historia ja nykytila) Sellutehtaan tuotevarasto sijaitsi alun perin kartanon vanhan navetan pohjois-eteläsuuntaisessa siivessä. Itä-länsisuuntainen siipi todennäköisesti purettiin kokonaan uuden puusepänverstaan tieltä 1920-luvun taitteessa. Jäljelle jääneessä siivessä toiminut varasto siirrettiin uuteen varastorakennukseen vuonna 1959 kun insinööritoimisto J.A.Gummeruksen suunnittelema, matala mineriitti- ja acryylilevyin vuorattu halli valmistui. Hallia laajennettiin vuonna 1960 samanlaisella, loivasti satulakattoisella osalla. Rakennus muistuttaa tyyliltään ja sisärakenteiltaan 1964/1965 keskusvarastoksi rakennettua rakennusta (R37), joka on niin ikään J.A.Gummeruksen suunnittelema. Vuonna 1974 tuotevarastoa laajennettiin suunnittelijoina Rakennusinsinööritoimisto Kontio ja Anttila. Vuonna 1984 hallin koilliskulmaan rakennettiin kuivausosastoon liittyvä betonielementtirakenteinen jälkikäsitteilylaitos, minkä vuoksi osa varastorakennuksesta jäi uuden osan sisään. Mahdollisesti samaan aikaan rakennuksen julkisivut uusittiin ja osittain päällystettiin teräspoimulevyin. 1990-luvun aikana länsi- pohjoisosaan rakennettiin rekkojen lastauslaituri. Tätä ennen selluloosapaaleja lastattiin lastauslaiturilta junaan. (Esim. Nurminen 2012, 4)

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

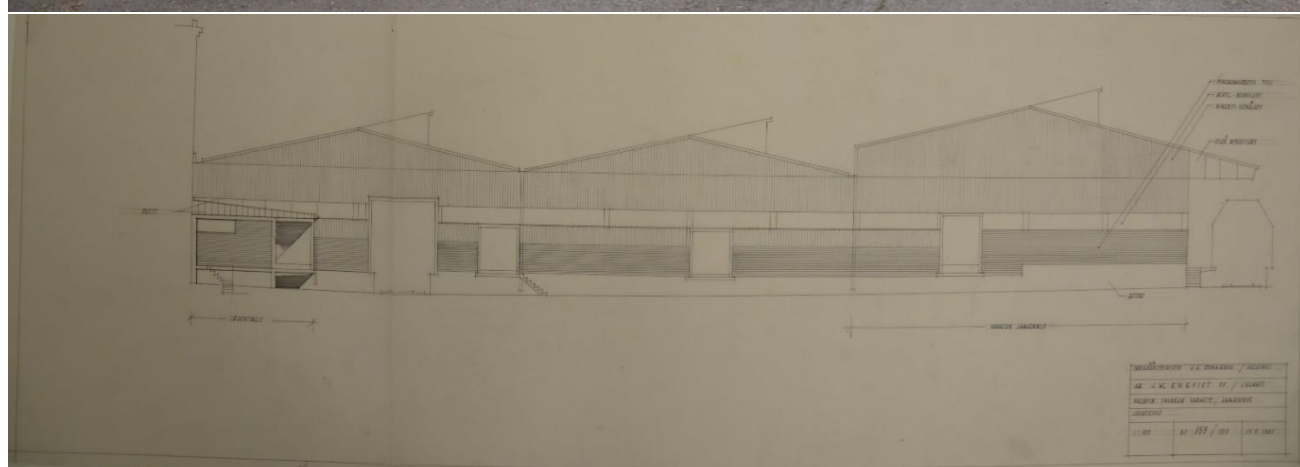
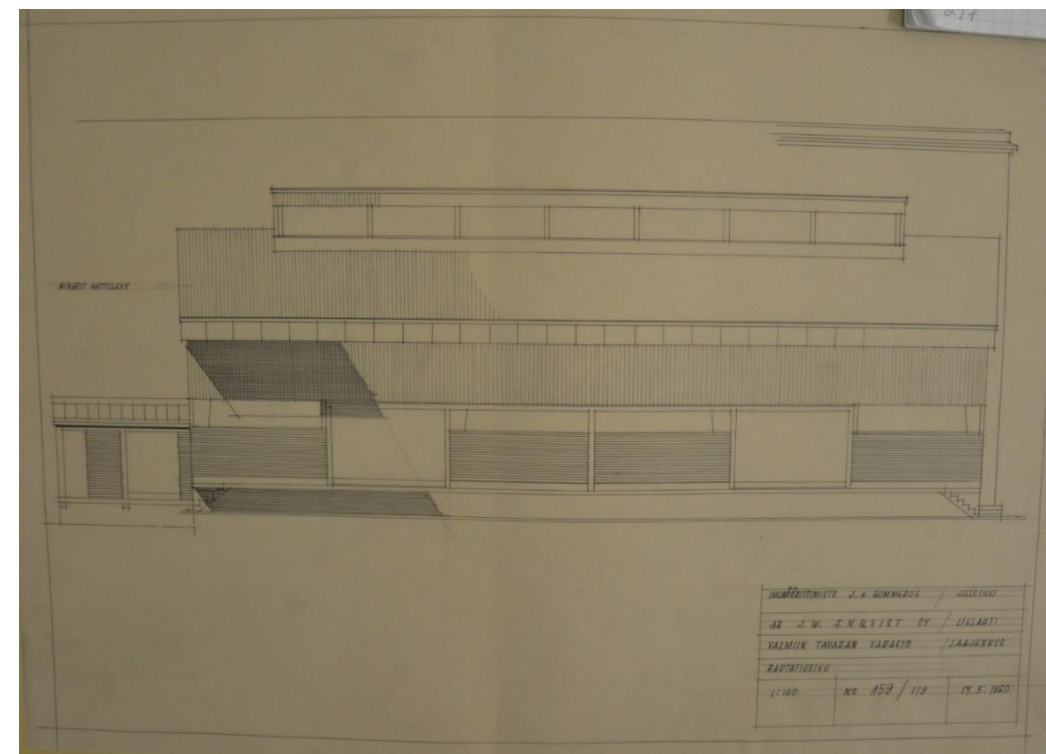

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	tuotevarasto, selluloosavarasto
Suunnittelija	insinööritoimisto J.A. Gummerus, Rakennusinsinööritoimisto Kontio ja Anttila
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1 1959 tuotevarastot 2 1960 tuotevaraston laajennus 3 1974 selluloosavarasto 4 1980–1990- rekkojen lastauslaituri
Kerrokset	1
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate bitumikermi Vuoraus aaltopelli, mineriitti, acryylilevy Sokkeli betoni
Kantava rakenne	betonipilari
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	3 matala, aaltopellillä ja mineriitti- sekä acryylilevyin vuorattu varastohallia sekä 1980-90-lukujen laajennusosa
Säilyneisyys	nähtävissä eri aikakausien rakennusvaiheita

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot eteläsivun 1959–1960 aikana rakennetulla osalla (1-2) teollisuushist. ja rakennushist. arvo, pohjoisosan uudemmilla rakennusosilla teollisuushistoriallinen arvo
Rakennus		
R1		
R2		
R3		
R4		
Sisätilat		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) osa kokonaisuutta
Arvoalue		muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset eteläsivun 1959–1960-luvulla rakennettujen rakennusten julkisivut eivät siedä muutosta, pohjoisosa sietää muutosta
R1	sotien jälkeinen moderni teollisuuspiha	
R2		
R3		
R4		

Vuonna 1960 rakennukseen tehtiin kolmas halli, johon tehtiin mm. lastauslaituri kuorman junaan lastaamista varten. Myöhemmin laiturin muutettiin rekkojen lastauslaituriksi. Oikealla alhaalla varastot 1970-luvulla. Ilmakuvat Vapriikin kuva-arkisto. Piirustukset M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 32: KONEHALLI "RONTTILA", VETURITALLI

KUVAUS (historia ja nykytila)

Ronttilaksi ja konehalliksi kutsuttu rakennus on suunniteltu alun perin veturihalliksi- Suunnitelmapiiirustukset ovat vuodelta 1938. Veturihallina rakennus lakkasi toimimasta viimeistään 1960-luvun taitteessa, jolloin junakuljetukset vaihdettiin rekkakuljetuksiin. Rakennuksen julkisivut ovat säilyneet lähes alkuperäisinä. Siinä on epäsymmetrinen satulakatto, kolme koko seinän korkuista pariovea, jotka ovat joko vaihdettu uusiin tai vuorattu uudelleen. Ikkunat ovat pieniruutuiset pystyikkunat ja päätykolmioissa kissanpenkit. Sisätila on yhtenäinen halli jonka ovista johtivat raiteet sisään rakennukseen. Rakennus sijaitsi radan itäpuolella osana ennen tiiviisti rakennettua varasto- ja rata-alueetta. Ympärillä olleet rakennukset sekä konehallin muuhun teollisuusalueeseen yhdistävät rakenteet on purettu ja rakennuksen sijainti tyhjän kentän keskellä vaikuttaa irralliselta.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	konehalli
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1938
Kerrokset	1
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate aaltopelti Vuoraus vuoraamaton Sokkeli betoni
Kantava rakenne	tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	punatiilinen, yksikerroksinen, matala konehalli, epäsymmetrinen satulakatto, päädyissä kissanpenkit, alkuperäiset pieniruutuiset pystyikkunat, teollisuusalueen punatiilirakentamisen aikakausi
Säilyneisyys	rakennus on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä

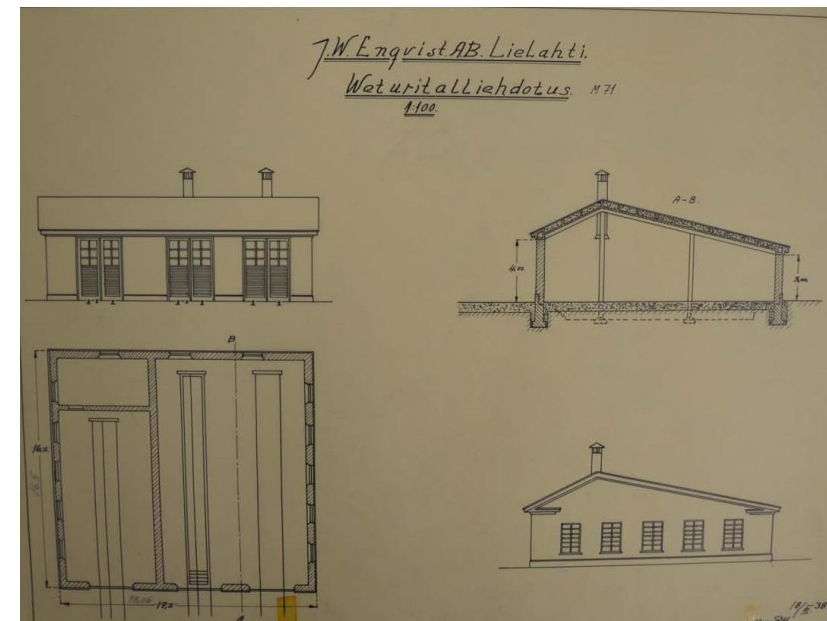
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot rakennustaiteellinen, teollisuushistoriallinen arvo
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema) viimeinen jäljellä oleva rata-alueen rakennus lähes alkuperäisessä asussaan
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset ei siedä muutosta
suositukset	tulee säilyttää

90

Vasemmalla ylhäällä oleva valokuva on vuodelta 1965. Rata-alue on tiiviisti rakennettu, konehalli sijoittuu aivan radan tuntumaan. Alakuvassa vuodelta 1955 konehalli kuvan keskellä. Oikeanpuoleisen sivun kuva on otettu 1930-luvulla, jolloin radan varteen on rakennettu pitkät puurakenteiset rakennukset, konehallia ei vielä kuvanottohetkellä ole ollut. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto.

Piirustukset M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 44: TEOLLISUUSRAIDE

Tehtaan alueelle rakennettiin sekä tehtaalta pois kuljetettavan tavarankuljetusta varten että alueen sisäisiä kuljetuksia varten erilliset radat. Ns. kapearaiteiseksi kutsuttu juna kuljetti puutavaraa tehdasalueella möljän, varastoalueen ja tehtaiden välillä. Sisäisen rataverkon käyttö loppui 1900-luvun puolivälin paikkeilla ja rataverkosto on purettu. Kapearaiteisen ohella valtakunnallista raidelevyettä noudattava tehdasrata oli suunnitelmassa alusta saakka ja toteutui pian tehtaan ensimmäisen rakennusvaiheen jälkeen. Vuonna 1938 rakennettu veturitalli eli Ronttila (R32) on rataverkoston vetureita varten. Tehdasradan korkeaan penkkaan liittyy rakennusajan paikallisliikennettä palvellut alikulku, ns. Aalloppi.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätila)

Tehtaan kapearaiteinen ja normaalilevyinen rautatie 1910-luvun kartassa. Tehtaalle Porin radalta tuleva ratalinja näkyy kartan alareunassa. Se päättyy tehtaan varastona toimineen navetan länsipään siiven seinustalle. Kapearaiteinen rautatie täyttää tehtaan varastoalueen. Pieni osa rataverkosta periytyy kartanon ajalta. Kartta, M-Realin piirustusarkisto, TKA.

Teollisuusraiteen penkereeseen liittyvä alikulku on rakennettu suurista lohkokivistä. Reitti jäi pois käytöstä 1930-luvun lopulla kun uusi, nykyisen Vt. 3 edeltäjä rakennettiin harjun kupeeseen ja siitä yhteys Teivaalantielle rakennettiin.

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	tavarankuljetus tehtaalta, yhteys valtakunnanverkkoon.
Suunnittelija	ei tiedossa
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1910-luku
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	rata, pengeri ja alikulku
Säilyneisyys	Vanha teollisuusrata, pengeri ja alikulku ovat säilyneet varastoalueella, tehdasalueelta linja on purettu. Kartassa katkoviivalla, vähän nuorempi linjaus ja Niemen sahalle menevä yhteys on purettu.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot teollisuushistoriallinen arvo, tehtaan liikennehistoria
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) osa teollisuus- ja maisemahistoriallinen, maisemallinen
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset kestää jonkin verran muutoksia
Suosituks	tulee säilyttää rakenne, alikulku ja maisemaa halkova rata säilytettävä

KUVAUS (historia ja nykytila)

RAKENNUS 37: PALOASEMA, ENTINEN KESKUSVARASTO

RAKENNUSTIEDOT	
Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	teollisuuden apurakennus/ keskusvarasto, portinvartijan tila, paloasema
Suunnittelija	insinööritoimisto J.A.Gummerus
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1964/1965
Kerrokset	1
Pinta-ala	528 m2
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus tiili Sokkeli
Kantava rakenne	tiili, bumerangipalkki
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	teollisuuden apurakennukseksi/ keskusvarastoksi suunniteltu rakennus on säilynyt alkuperäisessä 1960-luvun asussa
Säilyneisyys	alkuperäisenä julkisivuilta ja sisätiloista

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT	
Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot teollisuushistoriallinen arvo, vuoden 1965 varastorakennus/ toimitila
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema) maisemallinen arvo, yksi ennen tiiviisti rakennetun pohjoisalueen jäljellä olevista rakennuksista
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset julkisivut eivät kestä muutoksia, sisätilat kestävät
Suosituks	tulisi säilyttää

KUVAUS (nykytila ja historiaa)

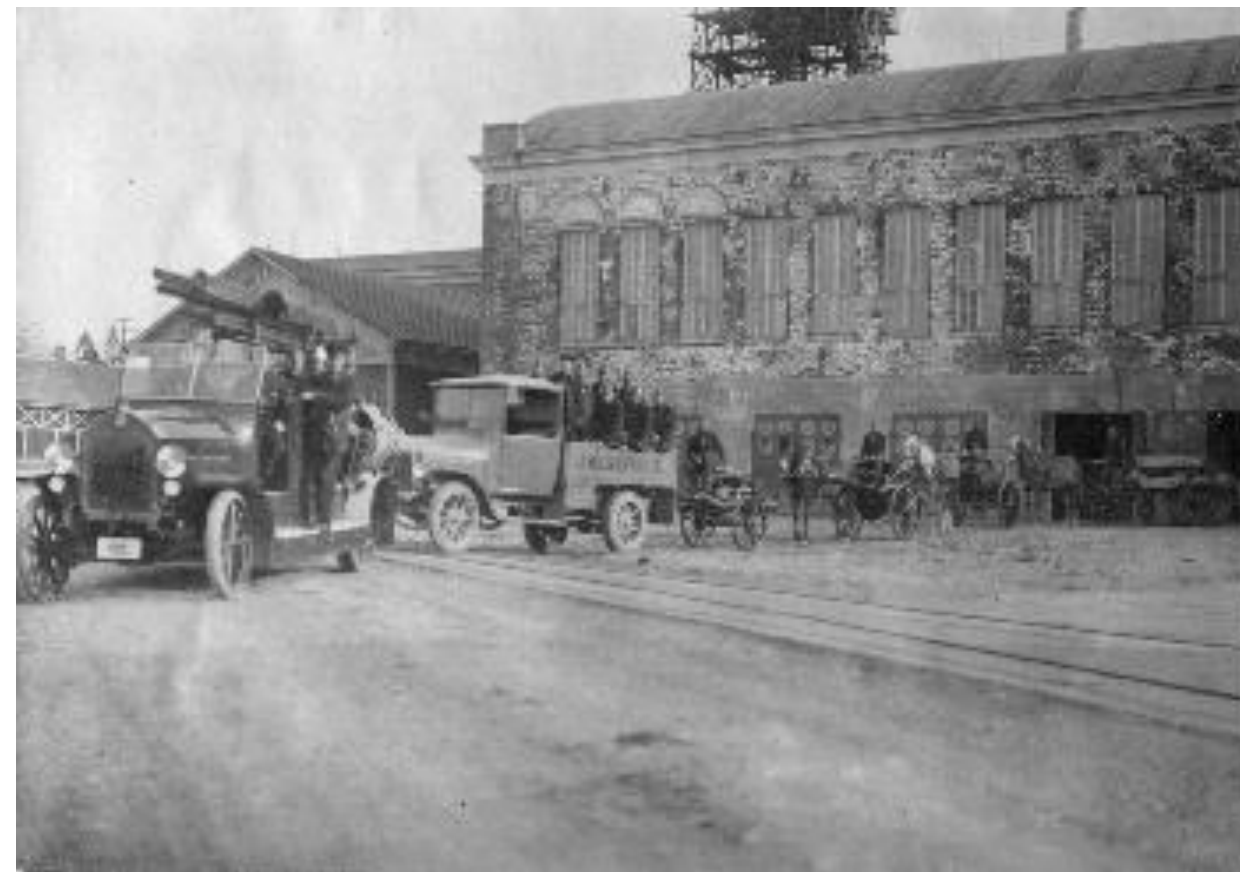
Nykyisin tehtaan paloasemaksi nimetty rakennus valmistui vuonna 1965. Se on suunnitelmapiiirustuksen mukaan perustettu teollisuuden keskusvarastoksi suunnittelijana Insinööritoimisto J.A.Gummerus. Sama toimisto suunnitteli myös tehtaan tuotevaraston 1959 ja laajennuksen 1960. Rakennuksissa onkin havaittavissa samoja piirteitä ja samoja rakenteita, mm. epäsymmetrinen satulakatto ja sisäkaton bumerangikaaret. Yksikerroksisen, tiilirunkoisen, hallimaisen rakennuksen lappeiden alla on nauhaikkunat. Lounaisnurkassa on portinvartijan koppi. Vanhojen valokuvien perusteella rakennus on pääosin alkuperäisessä asussa. Rakennus sijoittuu vanhan tehdasta ja tehtaan asuinaluetta yhdistävän tielinjan risteykseen.

Rakennuksen yhteys toimintaan paloasemana ei käy ilmi piirustuksista kuten ei myöskään vanhoista valokuvista. Paloaseman paikka on vaihdellut mutta sijainnut aina tehdasalueen pohjoispuolella. Vuoden 1920 kartalla paloasema sijaitsee vesitornin pohjoispuolella erillisessä rakennuksessa. Valokuvissa 1920- 1950-luvulta paloasema sijaitsi kuivausosaston itäpäädyn puoleisessa kellarikerroksessa. Kuivausosastoa laajennettiin 1960-luvun taitteessa ja kellaritilan kohdalle tehtiin kuivausosaston siipirakennus, minkä vuoksi paloasema siirrettiin uuteen paikkaan. Vuonna 1964 otetussa valokuvassa esiintyy paloasemaksi nimetty, matala, puinen rakennus vesitorninpohjoispuolella, lähellä vanhan paloaseman paikkaa. Todennäköisesti samalla paikalla sijaitsee nykyisin tehtaan ruokala vuodelta 2001 (R35).

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

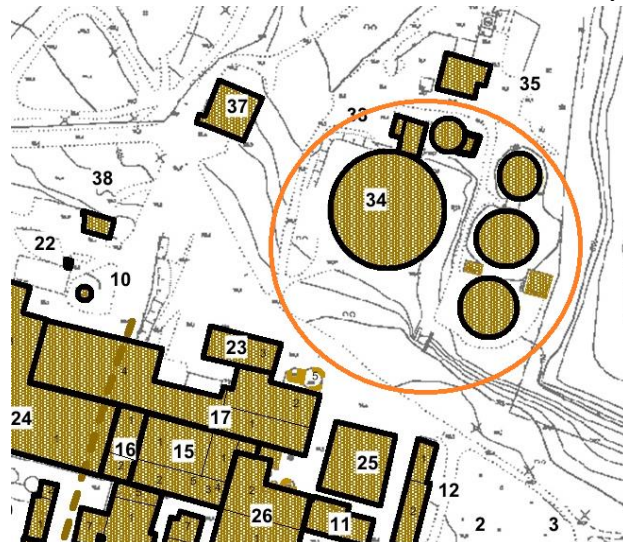
Kuvat: yllä keskusvarasto 2015, alhaalla vasemmalla keskusvarasto tehtaan asuinalueelle johtavan tien varressa, väliin jää tehtaan seuraintalo, Kerhola. Alla oikealla nykyisen ruokalan paikkeilla ollut paloasema 1960-luvun vaiheilla. Ilmakuva Vapriikin kuva-arkisto.

Vuoden 1920 kartan (vasemmalla ylhäällä) mukaan paloasema sijaitsi vesitornin pohjoispuolella, suunnilleen nykyisen ruokalan ja väestösuojan paikkeilla. Alapuolella todennäköisesti tätä rakennusta esittävä kuva 1920-luvulta. Oikealla oleva kuva osoittaa paloaseman toimineen myös kuivausosaston kellarikerroksessa. Kuvat Vapriikin kuva-arkisto.

RAKENNUS 33 - 34: R33 LIETTÄMÖ/PUHDISTAMO, R34 SELKEYTYSALLAS

KUVAUS (historia ja nykytila)

Sellun valmistuksessa syntyneen lietteen puhdistukseen tarkoitettun selkeytysaltaan ja punatiilirunkoisen puhdistamon/liettämön suunnitteli tapiolalainen Kyösti Nevalainen N & O Nevalainen & Orivuori Ky:stä vuonna 1971. Selkeytysprosessin kehittyessä ja kemihierretehtaan toiminnan myötä, altaat 2 ja 3 rakennettiin 1980-luvulla ja nelonen 1990–2000-luvulla. Rakennukseen on myös rakennettu matala, pieni lisärakennus todennäköisesti 1990-luvulla. Jätteenpuhdistusjärjestelmä jäi pois käytöstä tehtaan lopetettua toimintansa 2008.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

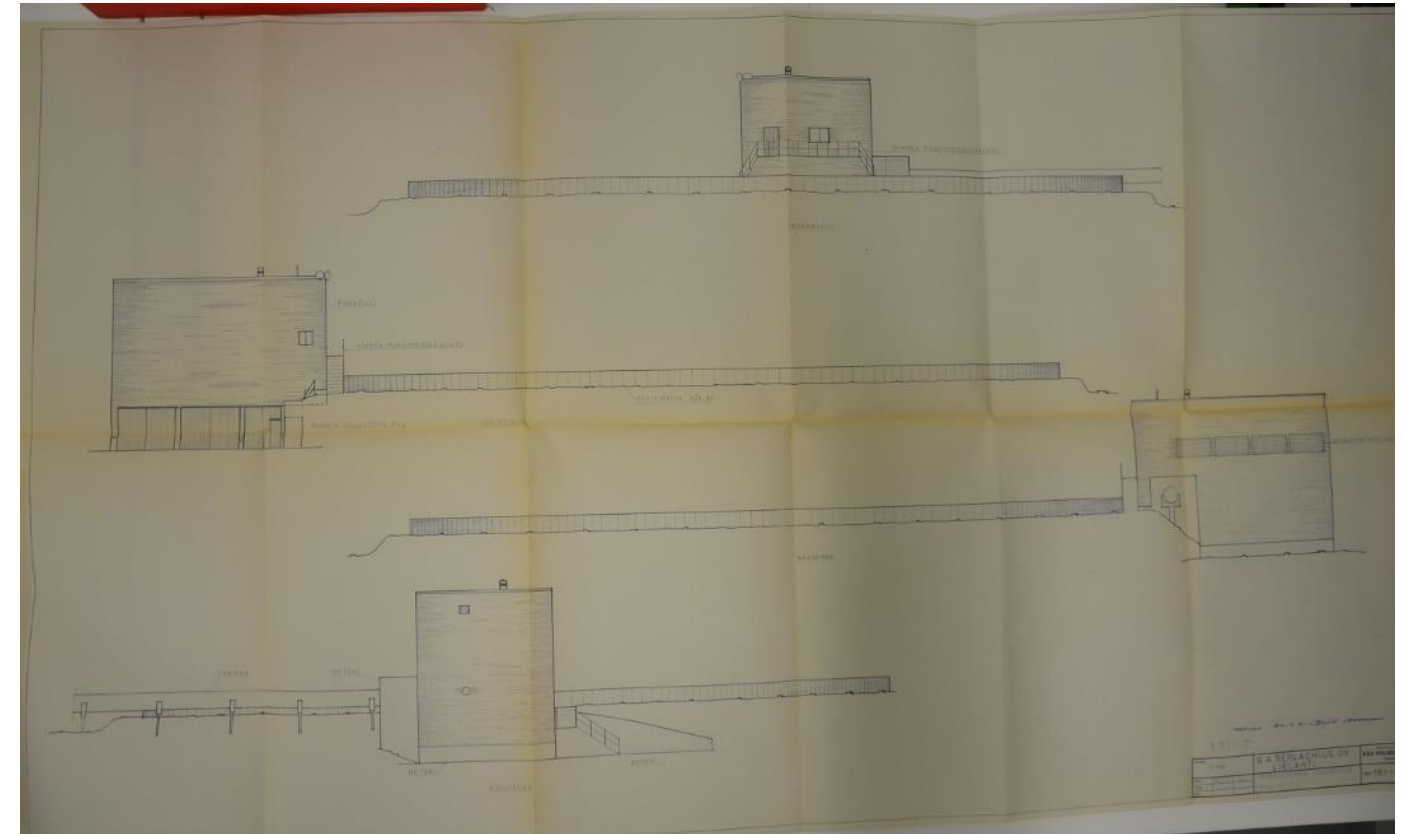

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	lietteen käsittely ja puhdistus
Suunnittelija	Kyösti Nevalainen, N&O Nevalainen & Orivuori Ky
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1971 n (1980-l, 1990–2000-l)
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	R33 tiili
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	1 punatiilirunkoinen, tasakattoinen, kuutionmuotoinen rakennus 2 eteläsivulla matalampi siipiosa 1990-luvulta 3 betonirakenteinen allas 1971 4 betonirakenteisia selkeytysaltaita 1990–2000-l
Säilyneisyys	alkuperäisessä asussa

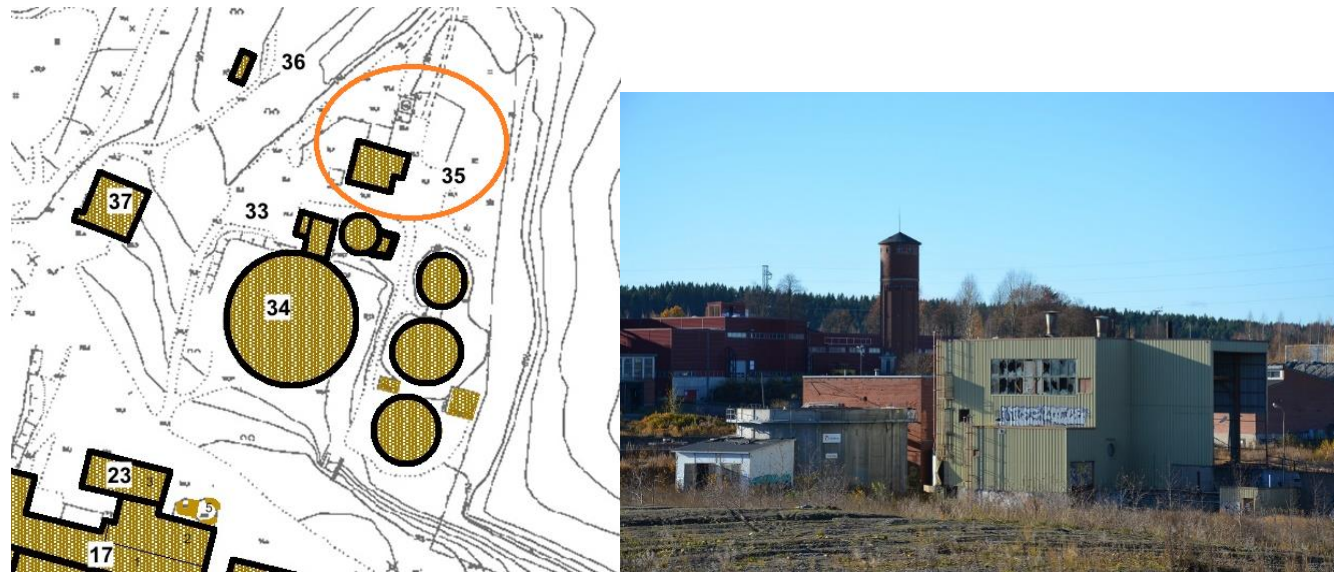
KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot 1 ja 3 teollisuushistoria 1970-luku	
Rakennukset	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)	
R1		rakennus sijaitsee Lielahden kartanon entisellä ranta-alueella joka on myöhemmin kuivatettu
R2		
R3		
R4		
Sisätilat		
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset	
Suosituks	R1 julkisivut eivät kestä muutosta	
R1	säilyttämistä	julkisivut
R2	tulisi harkita	
R3		
R4		

Ylhäällä vasemmalla vuoden 1970 ilmakeku ennen puhdistamon ja jätteenpolttolaitoksen rakentamista, Vapriikin kuva-arkisto. Piirustukset M-Realin piirustusarkisto, TKA.

RAKENNUS 35: JÄTTEENPOLTTOLAITOS

KUVAUS (historia ja nykytila)

Rakennettu vuonna 1979, suunnittelijana Nakkilan konepaja

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

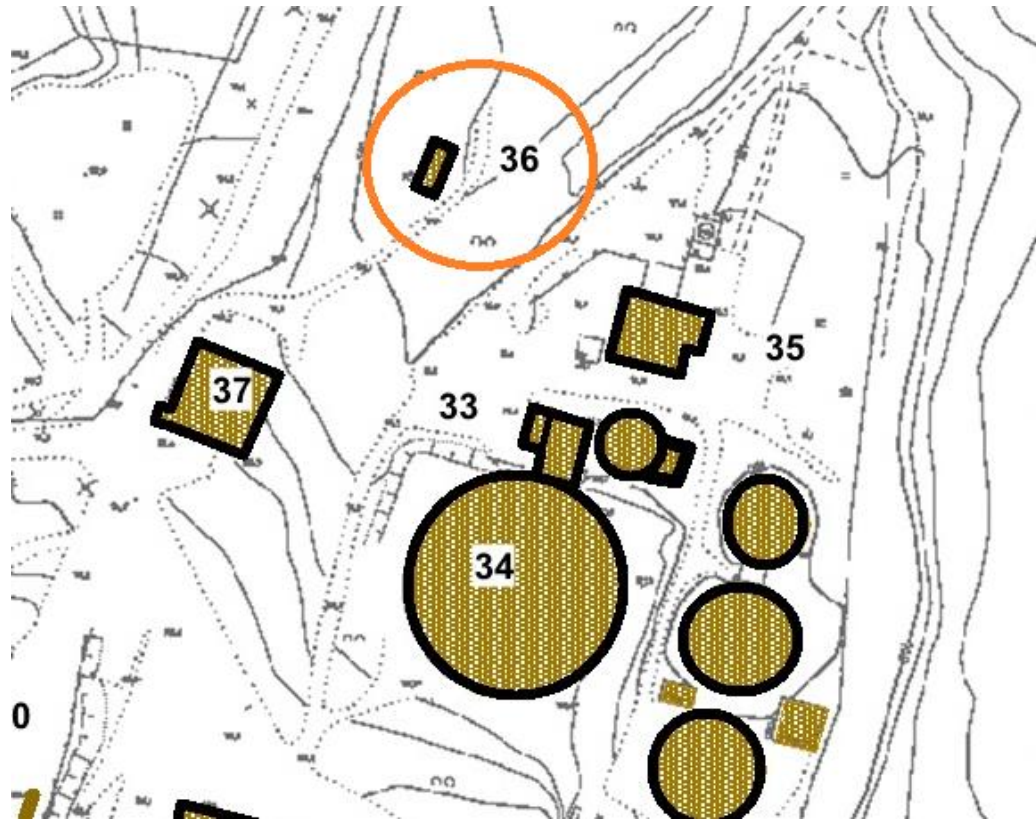
RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	ei käytössä
Historialliset käytöt	sellunkeittojätteen poltto
Suunnittelija	Nakkilan konepaja
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1979
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus profiilipelti Sokkeli betoni
Kantava rakenne	teräsrunko?
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat	rakennushistorialliset arvot teollisuushistoria 1970-luku
Rakennus	kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiymp. ja kaukomaisema)
Sisätilat	
Arvoalue	muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Suosituks	säilyttämistä tulisi harkita

RAKENNUS 36: RAUTAVARASTO

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Arvoluokat		rakennushistorialliset arvot
Rakennus		kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys (lähiympäristö ja kaukomaisema)
Sisätilat		muutoksensietokyky ja säilymisen edellytykset
Arvoalue		
Suosituks		ei suosituksia

KUVAUS (historia ja nykytila)

1980-luvulla rakennettu teollisuuden apurakennus sijaitsee teollisuusalueen reunamilla alueen lounaisnurkassa.

VALOKUVAT JA PIIRUSTUKSET (myös merkittävät sisätilat)

RAKENNUSTIEDOT

Nykykäyttö	
Historialliset käytöt	varasto
Suunnittelija	
Valmistumisvuodet (muutosvuodet)	1980-luku
Kerrokset	
Pinta-ala	
Julkisivumateriaalit	Kate Vuoraus Sokkeli
Kantava rakenne	
Ominaispiirteet, tyyli ja erityispiirteet	
Säilyneisyys	

LÄHDELUETTELO

Tutkimukset ja selvitykset:

Halonen Anna, Birger Federley Tampereen Lielahden tehdasyhdyskunnan suunnittelijana vuosina 1913 – 1932. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Taidehistorian laitos. Jyväskylä 1999.S 16 – 34.

Metsäliitto-Yhtymän rakennushistoriallinen inventointi. Otteita tietokanta-aineistosta koskien Niemenrannan suunnittelualueita. 8.2.2006/30.10.2007

Nurminen Pentti, Lielahden sellu- ja kemihierretehtaan uudiskäytön mahdollisuudet. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto TTY, Arkkitehtuurin koulutusohjelma. Tampere 2013. S. 2-24 ja liite 5.

Riikonen Maija, Lielahden muutoksen kynnyksellä – Lielahden entisen sellutehdasalueen kehityssuunnitelma. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto, TTY, Arkkitehtuurin koulutusohjelma. Tampere 2014. S.5- 12, 18 - 23

Seppänen Jouko, Lielahden – Hiedanrannan kehitysvaiheita. Maankäytön suunnittelu, Tampereen kaupunki 20.8.2015

Seppänen Jouko, Lielahden teollisuusalue, aluekartta ja rakennukset. Maankäytön suunnittelu, Tampereen kaupunki 2015.

Valokuvat:

Historialliset valokuvat: Kuvasiiri, Vapriikin kuva-arkisto ja Teppo Moilanen

Inventointivalokuvat: Kirsi Niukko, Jari Heiskanen

Historiallinen kartta- ja piirustusaineisto:

Tehdasrakennusten julkisivu-, leikkaus-, pohja- ja asemapiirroksiset, tehdasalueen asemapiirroksia, M-Realin piirustusarkisto, Tampereen kaupunginarkisto (TKA).